

---

## RONALD REAGAN: UMĚNÍ MANIPULACE

---

KATEŘINA SOBOTKOVÁ

*„Ten, kdo vlastní názor na věc vytvořit si umí,  
řečí jasnou však vyjádřit jej nedovede, jako  
by o ní ani nepřemýšlel.“*

PERIKLES

Rétorika je mocnou zbraní politiky již od Cicera. Isokratem byla označena za sílu, která přesvědčuje. Aristoteles ji o něco později prohlásil za schopnost nalézt vše, co může přesvědčit. Řecké a římské umění dokonce stavělo rétoriku k uměleckým vlohám.

Řečnické umění provází od prvopočátků také americkou historii. Schopnost *vyjadřovat se*, sehrála významnou roli již v raném období při formování nových kolonií, později při boji za nezávislost a především v čase filadelfského ústavodárného shromáždění. Oněch 4300 slov americké ústavy je zářným výsledkem rétorických bojů mezi Otci zakladateli. Jejich dílo se stalo jakýmsi písmem svatým amerického národa a pro jejich dědice znamenalo studnici rétoricky silných prohlášení. Generaci 19. století vévodil svým řečnickým uměním Abraham Lincoln, aby pochodeň ve 20. století převzal Franklin Delano Roosevelt a John Fitzgerald Kennedy. Z uvedeného vyplývá, že rétorika je spojena v americké politice především s prezidentským úřadem. Řečnický pult a hlava státu by měly být v harmonii, neboť jejich soužití se přenáší

do celého národa. Není velkého prezidenta bez účinné rétoriky. Naopak moderní doba si žádá stále dokonalejší řečníky v prezidentském úřadu, neboť díky médiím může jediné zakolísání řečníka znamenat konec politické kariéry.

Nedílnou součástí účinné rétoriky je schopnost komunikace. Ač se oba výrazy zdají býti stejné, komunikace je výrazem, který k umění řečnickému dodává další odstín. Toto slovo pochází z latinského *communicare*, což znamená především komunikovat, ale jeho vedlejší významy vyjadřují *sdílet a spojovat*. Je to tedy určitý způsob, jak pomocí mluveného slova vytvářet atmosféru, která dokáže posluchače spojit do jednoho celku s řečníkem. Mluvené slovo je potom symbolickým poutem, s jehož pomocí je možné motivovat či vyzývat, stejně tak jako utěšovat nebo chválit. Prezidentem, jehož rétorika je spojována především se schopností komunikace, se stal Ronald Wilson Reagan. Jeho komunikační schopnosti ho vynesly až do křesla 40. prezidenta Spojených států a staly se neoddělitelnou součástí nejen jeho politického vystupování, ale i jeho politiky. Pochopil podstatu účinně volených slov a tuto znalost využíval ke svému prospěchu po dobu obou svých prezidentských období.

Tato práce je pozvánkou do světa slov a magického umění rétoriky 40. prezidenta Spojených států amerických, Ronalda Reagana. Prezidenta, který byl nazýván *Velkým komunikátorem*. Prezidenta, v jehož životě byly inspirace a manipulace dvěma stranami stejné mince, tedy umění mluvit.

## Směr Bílý dům

### Z herce politikem

Ronald Wilson Reagan vstoupil do Republikánské strany a do aktivní politiky vůbec v roce 1962. Díky své nenucenosti, eleganci a viditelně nošenému přesvědčení netrvalo bývalému herci a nedávnému skalnímu přívrženci ideálů Rooseveltova New Dealu dlouho přesvědčit své stranické kolegy o perspektivnosti a nesporné využitelnosti. V roce 1960 se ještě coby nestraník angažoval v podpoře volby

Richarda Nixona v prezidentských volbách, ale na počátku roku 1964 se už stal spolupředsedou prezidentské kampaně Barryho Goldwatera a jeho úkolem bylo přednášení projevů při akcích pro získání prostředků do volebního fondu. Nebyla to první funkce, která byla Ronaldu Reaganovi nabídnuta. V té době už měl za sebou odmítnutí kandidatury na místo kalifornského guvernéra, a to rozhodně ne z důvodu přehnané skromnosti ani střízlivého odhadu svých vlastních možností, ale díky zkušenostem z filmového průmyslu. Věděl, že ucházet se úspěšně o místo vysokého státního činitele předpokládá nutnou dávku popularity a tu je třeba si nejprve získat. Současně si byl však také vědom jedinečné příležitosti využít svou hereckou a řečnickou zkušenost v honbě za hlasy voličů. To byl důvod, proč Ronald Reagan odmítl možnost kandidovat a raději propůjčil svůj podmanivý a přesvědčivý hlas do služeb senátora Barryho Goldwatera. Jeho soupeřem byl toho roku Lyndon B. Johnson, který zastával funkci prezidenta Spojených států po smrti J. F. Kennedyho a hodlal se ucházet o další funkční období. Přestože Reagan mohl podle předvolebních průzkumů předpokládat, že šance republikánského kandidáta jsou pramalé<sup>1</sup>, neváhal hovořit na stovkách shromáždění o nesporných kvalitách uchazeče a zářné budoucnosti Ameriky pod vedením Barryho Goldwatera.

Arizonský senátor Barry Goldwater, označovaný, i členy vlastní strany, za „zuřivého Barryho“, reprezentoval extrémní pravicové křídlo politického spektra Republikánské strany. Republikánskou kandidaturu získal až po bouřlivém, vášněmi zmítaném sjezdu konajícím se v červnu 1964 v San Francisku. Za nejsilnější Goldwaterovy protikandidáty byli považováni Nelson Rockefeller a guvernér Scranton. Oba představovali liberálnější a umírněnější proud konzervatismu ovlivněný i politikou bývalého republikánského prezidenta Dwighta Eisenhowera. Ten byl radikálním Goldwaterem obviňován z podpory „desetnickového New Dealu“ a přílišné náklonnosti k demokratickému programu s pouhou snahou o odbourání zvyšujících se nákladů. Náklonnost k politice propagované liberálními demokraty byla klíčo-

---

<sup>1</sup> *Gallup Polls 1964*: 65 % pro Johnsona oproti 29 % pro Goldwatera.

vá věc, kterou Goldwater a jeho příznivci vyčítali oběma hlavním protikandidátům. Na stranu umírněnějších se postavil i sám Eisenhower, který především nesouhlasil s Goldwaterovým přístupem k Zákonu o občanských právech z roku 1964 a obviňoval ho z přílišného extremismu hraničícího s fanatismem.<sup>2</sup> Goldwater sám byl zastáncem práva jednotlivých států a jejich vlastních jurisdikcí rozhodovat o aplikaci federálního zákona, či jejím odmítnutí. Situace se dále zdramatizovala ve chvíli, kdy 15. června oznámil guvernér Rockefeller své stažení kandidatury a vyjádřil podporu kandidatuře Scrantona, který pro něj představoval záruku sjednocení rozštěpené strany. Scranton vлил olej do stranického boje o nominaci požadavkem, aby byla republikánská platforma, vydaná v předvečer vlastního sjezdu, doplněna o dodatek. Tento dodatek měl obsahovat především Goldwaterovy politické postoje vztahující se jak k domácí, tak zahraniční politice. Náplní požadovaného dodatku byla jednomyslná podpora Zákonu o občanských právech, zákaz pravicových extrémistických skupin typu John Birch Society<sup>3</sup> a obnovení historického práva občanů podílet se na vojenských otázkách, tedy částečného omezení práva prezidenta použít jaderné zbraně. Scranton společně se svým kandidátem na viceprezidenta Cabotem Lodgem, bývalým velvyslancem v Jižním Vietnamu, posílá Goldwaterovi otevřený dopis, v němž ho vybízí k debatě o „goldwaterismu“ a senátorových horkokrevných výrociích o jaderné válce coby řešení všech problémů ve světě. *„Goldwaterismus zkrátka znamená zcela bláznivý soubor absurdních a nebezpečných názorů, které budou americkým národem v listopadu zcela jistě zamítnuty.“*<sup>4</sup>

---

<sup>2</sup> In: *Keesing's Contemporary Archives 1964*: rozhovor s D. Eisenhowerem (11. června 1964), s. 20229.

<sup>3</sup> *Ultra – nacionální skupina založená Robertem H. W. Welchem* na počátku 60. let zaměřená na boj s komunistickou infiltrací Spojených států. Stanovy organizace se udržovaly v tajnosti, ale její činnost byla potvrzena ve 35 státech. Vyjadřovala nesouhlas s přijatým Zákonem o občanských právech, americkou účastí v OSN i NATO a veškerou spoluprací se zbytkem světa. Většinu liberálně smýšlejících politiků, včetně generála Eisenhowera označovala za komunistické agenty. Společnost byla pojmenována po kapitánu Johnu M. Birchovi, baptistickém misionáři sloužícím v Číně během II. světové války, který byl deset dní po ukončení války zabit čínskými komunisty.

<sup>4</sup> Citováno z *„Dopisu senátoru Goldwaterovi“* (13. června 1964), *Keesing's Contemporary Archives, 1964*, s. 20239.

Přesto hlasování jasně vyneslo do pozice republikánského vyzyvatele Barryho Goldwatera, který získal drtivou většinu hlasů už v prvním kole hlasování. Scranton okamžitě deklaroval loajalitu novému vůdci strany i přes rozdílnost názorů. Sjezd byl zakončen Goldwaterovou řečí, jíž přijal nominaci své strany.<sup>5</sup> Bojovná řeč plná jasně formulovaných požadavků a základních tezí budoucí prezidentské kampaně však některé členy republikánské strany ještě více zneklidnila. Výroky, že „*extremismus na obranu svobody není nic špatného*“ a „*kompromis při hledání pravdy není ctností*“ donutily Eisenhowera k pozdější žádosti o vysvětlení těchto poznámek.<sup>6</sup> Rozdílné názory panující ve straně mezi konzervativním a liberálním křídlem po Goldwaterově nominaci bylo třeba neprodleně vyřešit, aby strana vstupovala do celostátních prezidentských voleb sjednocená, sebevědomá a silná. Proto byla na 12. srpna svolána „sjednocující konference“, jíž se zúčastnili hlavní představitelé strany včetně Eisenhowera, Nixona a Goldwatera. Na této schůzce Goldwater přislíbil podporu Zákonu o občanských právech, odmítl eventuální pomoc od jakékoli extrémistické skupiny a vyjádřil ochotu pokračovat v politice uskutečňované prezidentem Eisenhowerem. Závěrem konference tedy všichni zúčastnění vyjádřili podporu „svému“ kandidátovi a obrátili pozornost k boji o prezidentské křeslo. Goldwaterovo vystupování bylo třeba uhladit, jeho bojovné projevy přiblížit obyčejnému voliči, kterého Goldwaterův mimořádný talent na zastrašování spíše odpuzoval, a rovněž zmírnit extrémně formulované postoje, odvádějící středově orientované voličstvo do náruče demokratů. Tato atmosféra dala vzniknout fenoménu Ronalda Reagana, bývalého herce a čerstvého republikána.

Reaganova životní šance přišla ve chvíli, kdy si předseda kampaně, ropný magnát Henry Salvatori, vyslechl Reaganův projev na jedné z předvolebních akcí. Snad okouzlen řečnickovým zanícením, možná jakousi předtuchou, že tento muž je schopen formulovat republikán-

---

<sup>5</sup> *Senator Goldwater's Acceptance Speech* (San Francisco, 15. června 1964), *Keesing's Contemporary Archives*, 1964, s. 20239.

<sup>6</sup> *Keesing's Contemporary Archives*, 1964, s. 20235.



skou platformu daleko přitažlivějším způsobem než kandidát sám, dospěl Salvatori společně s ostatními sponzory kampaně<sup>7</sup> k nečekanému rozhodnutí. Dát zanícenému začátečníkovi příležitost vystoupit v televizi v předvečer voleb a získat pro Goldwatera tolik potřebné hlasy. Sám Salvatori k tomu o několik let později, kdy už byl Reagan guvernérem Kalifornie, dodává:

*„Lidé Ronnieho kritizují, že nemá žádné politické zkušenosti. Ale on má image a způsob, jak se dostat k lidem. Podívejte se na příklad Goldwatera. Jeho filozofie byla výrazná, ale nedokázal se umírněně vyjadřovat. Guvernér Reagan má podobnou filozofii, ale dokáže se vyjadřovat. Podívejte se na Johna F. Kennedyho. Jako senátor nebyl moc úspěšný, ale udělal velký dojem a měl krásnou ženu. A to má i guvernér.“<sup>8</sup>*

Toto rozhodnutí ovšem nebylo výsledkem všeobecného konsensu. Goldwaterovi poradci, stejně jako Goldwater sám, měli obavu už z faktu, že autor projevu pochází z Kalifornie, která byla vyhlášeným centrem extrémistů, jejichž činnost byla Goldwaterovi tolik vyčítána a spojována s jeho jménem. Měl za sebou bouřlivý kalifornský sněm, kde ho sice radikální extrémisté nadšeně podpořili, ale jejich podpora se mu stala hned poté politickou přítěží. Distancoval se od jejich činnosti i podpory, ale Reaganův projev ho mohl vrátit do situace těsně po přijetí nominace. Kromě toho už Reagan nebyl neznámým, protože ohlas jeho spolupráce s korporací General Electric přesáhl hranice státu a jeho jasně formulovaná stanoviska, ne nepodobná Goldwaterovým, hrozila dalším obviněním z protežování hlasů přicházejících z „Birchlandu.“<sup>9</sup> Pro Goldwaterův štáb znamenal televizní přenos další nezanedbatelné výdaje. Tento problém byl však vyřešen dříve, než ho mohl kdokoli zneužít. Finanční prostředky nutné k odvysílání byly získány ze soukromých sponzorských darů a výnosem z odvysílání tohoto projevu soukromou rozhlasovou společností se sídlem v Kalifornii.

<sup>7</sup> Podnikatel Holmes Tuttle, a ocelářský král Earle Jorgensen.

<sup>8</sup> Pozn.: všechny citáty v této práci byly autorsky přeloženy.

<sup>9</sup> WILLS Garry, *Reagan's America*, London 1988, s. 290.

Goldwaterovi poradci William Baroody a Denison Kitchel po přečtení prvního předběžného náčrtu Reaganova projevu s jeho zveřejněním nejen nesouhlasili, ale považovali jej za příliš radikální<sup>10</sup>, a to i pro podporu takového programu, jakým byl republikánský v roce 1964. Obávali se mnoha pasáží projevu jasně útočícího na základní hodnoty amerického liberalismu, tradice New Dealu a vizi americké „velké společnosti“ Lyndona Johnsona. Podle jejich názoru by tento projev neznamenal žádné hlasy navíc, ba naopak by mohl být příčinou jejich odlivu. Nerozhodní středoví voliči by se pravděpodobně ze strachu raději přiklonili k demokratům a skalní demokraté by měli v rukou velmi silné argumenty proti republikánské alternativě. Apelovali na samotného Goldwatera, aby uvážil zveřejnění Reaganova projevu. Goldwater se projevil značně nerozhodně. Nejprve Reaganovi osobně zatelefonoval a vysvětlil mu, proč nemůže přijmout jeho pomoc v kampani, aby o několik hodin později rozhodl ve prospěch ambiciózního Ronalda Reagana a poskytl mu příležitost prezentovat jeho (resp. Goldwaterovu) vizi lepší budoucnosti pro Ameriku.<sup>11</sup> Svou roli v jeho konečném rozhodnutí pravděpodobně sehrál i postoj samotného Reagana. Ve zmíněném telefonátu zdvořile požádal Goldwatera, zda by si nahraný záznam mohl alespoň poslechnout dříve, než ho pohřbí do propadliště dějin.<sup>12</sup> Goldwater souhlasil, ale hlavním důvodem byl nátlak hlavního sponzora celé kampaně Salvatoriho, který odmítl věnovat peníze na jiný pořad. Poradci se snažili do poslední chvíle prosadit náhradní program „*Brunch with Barry*“,<sup>13</sup> aby nakonec sám Goldwater dal projevu zelenou. A tak pro celou zemi nastal v podvečer 27. října roku 1964 symbolický „Čas volby“.

Ronald Reagan byl v roce 1964 ještě považován ze republikánského nováčka, ale rozhodně nikdo nepochyboval o jeho zkušenostech ve styku s obyčejnými lidmi, potenciálními voliči. Málokterému z jeho

---

<sup>10</sup> *Ibid.*, s. 290.

<sup>11</sup> *Ibid.*, s. 221, ERICSON Paul, *Reagan Speaks*, New York 1985, s. 12.

<sup>12</sup> „*Please, do read or see it before deciding to kill it.*“, SHADEGG Stephen, *What Happened to Goldwater?*, Holt, Rinehart and Winston 1965, s. 253–254.

<sup>13</sup> ERICSON Paul, *Reagan Speaks*, s. 12.

kolegů se naskytla taková příležitost hovořit se všemi společenskými vrstvami jako Reaganovi, bývalému šéfovi oddělení pro styk s veřejností obrovské společnosti General Electric a později Borax. A Reagan sám roky před vstupem do Republikánské strany mnohokrát označil za roky pečlivé přípravy. Jeho politický debut byl jen vrcholem jeho hlasatelské, herecké a řečnické minulosti, na jejímž počátku stála zdánlivě zanedbatelná účast ve stávce na Eureka College.

Roku 1928 se student Ronald Reagan spolu s většinou svých spolužáků angažoval ve stávce na odvolání prezidenta školy, který se v důsledku rozsáhlých výdajových škrtů rozhodl zeštíhlit profesorský sbor, čímž připravil studenty o některé důležité semináře. Účast mladého Ronalda Reagana by asi nebyla pro historii nijak zajímavým soustem, pokud by tentýž Ronald Reagan, jen o čtyřicet let později coby guvernér státu Kalifornie, nepotlačil právě takovou studentskou stávku, odmítající jakoukoli souvislost mezi oběma událostmi. Zmínění Reaganovy účasti je však důležité ještě z jiného důvodu. Stávka Reaganovi nabídla možnost, aby poprvé v životě vystoupil před publikem, i když se skládalo jen z jeho spolužáků, a přednesl svůj pohled na věc. Zajímavostí je, že Reagan byl v té době studentem prvního ročníku a přesto se stal členem stávkového výboru, složeného ze studentů vyšších ročníků. Byla to náhoda nebo dobře promyšlený tah? Věděl Reagan, že je to způsob, jak na sebe upozornit, nebo pouze následoval vnitřní instinkt nacházet se ve správný čas na správném místě? A konečně, nebyl to pokus poprvé se sblížit s vynálezem zvaným mikrofon, který mu poté učaroval na celý život? Částečnou odpověď nabízí sama Reaganova autobiografie:

*„Ten večer jsem přišel na to, že publikum to cítí, divadelní hantýrkou řečeno: já a publikum jsme byli pospolu. Nebylo třeba velké námahy, aby můj návrh s nadšením přijali – dokonce i přítomní členové sboru hlasovali s nadšeným soublasem. Byl to obrovský úspěch. Zatraceně, ještě tak dva řádky a dokázal bych je donutit projet „každou vesnicí a farmou v Middlesexu“ – a to i bez koní.“<sup>14</sup>*

---

<sup>14</sup> REAGAN Ronald a HUMBLER Richard G., *Where's the Rest of Me. The Autobiography of Ronald Reagan.*, New York 1965, s. 36–37.



Z tohoto komentáře je důležitý především jeho úvod a závěr. Reagan popisuje atmosféru studentského shromáždění divadelní hantýrkou jako jistý intimní vztah mezi hercem a jeho publikem. Hercem je on sám a studenti jsou jeho bezdechými posluchači. Byli jeho prvním publikem, první kritikou a prvním povzbuzením. S jistou nadsázkou lze tvrdit, že právě tento okamžik rozhodl o budoucnosti jednoho mladého vysokoškoláka. Situace by se možná vyvíjela jinak, kdyby Reagan u svého křtu veřejných vystoupení propadl. Ale on uspěl a podle vlastních slov poprvé pocítil ono křehké pouto, které spojuje řečníka s těmi, k nimž mluví. A prostředkem k udržení tohoto křehkého vztahu, jak pochopil, nebyly myšlenky, ale slova, kterými jsou tyto myšlenky formulovány. Možná už tenkrát a snad i nevědomky pochopil jednu ze zásad politické komunikace, že zdaleka není tak důležité, co politik říká, ale jak to říká. Stejně tak pochopil základní princip řečnictví, spočívající v projekci nálady posluchačů do řečníka, který pokud tento signál vycítí a následuje ho, vytvoří jakýsi sebeovlivňující svazek, jehož imaginárními pouty jsou slova, gesta, mimika. Vše je otázkou schopnosti rétora splynout s posluchači a nenásilně je pomocí citlivě vybraných slov dovést k vlastnímu cíli. Těžko říci, zda si Reagan po svém veleúspěšném projevu uvědomil tyto zákonitosti, či zda byl jen okouzlen posluchačskou odezvou, ale podle jeho pozdějšího komentáře je z poslední věty cítit Reaganovo poznání, že davem lze manipulovat a že k tomu stačí pouze jediný člověk.

Zanedlouho po ukončení vysokoškolských studií se mu naskytlá příležitost pracovat pro rozhlasovou stanici WHO v Des Moines ve státě Iowa. Reaganův hlas nejprve zazníval v obyčejných reklamních šotech. Až později dostal mladý moderátor příležitost zúročit své sportovní nadšení v moderování sportovních pořadů. Tato rozhlasová stanice neoplývala množstvím finančních prostředků potřebných ke kvalitnímu sportovnímu vysílání přímo ze stadionů, a tak z velké části záleželo na komentátorovi, jak zpestří svůj pořad, aby přitáhl posluchače k přijímačům.<sup>15</sup> Byl odkázán pouze na stručné telegrafické zprávy přicházející ze stadionů vzdálených stovky mil, které byl

---

<sup>15</sup> ERICSON Paul, *Reagan Speaks*, s. 14.

nucen interpretovat tak, jakoby se nacházel přímo v dějišti zápasů. Musel měnit hlas, simulovat přerušování vysílání a vytvářet atmosféru vřavy na baseballovém zápase. „*Neuvěřili by jste, že opravdu na stadionu nejste*“, vzpomíná tehdejší ředitel stanice WHO.<sup>16</sup> S tímto obdobím se pojí velmi známá a pozdějším prezidentem často citovaná historika o jednom rozhlasovém přenosu z baseballového zápasu v Chicagu, v níž Reagan projevil neuvěřitelnou schopnost navození verbální iluze nahrazující nedostatek základní informace.<sup>17</sup> Označení verbální iluze je možné stejně tak dobře nahradit daleko příhodnějším termínem: *lež*. Malá, neškodná a popravdě docela vtipná, ale stále je to lež. Lež dokazující, že než aby Reagan ztratil kontakt s posluchači, tak bude raději předstírat, hrát a především lhát. Jde o epizodu, která u většiny čtenářů jeho autobiografie asi vyvolává spíše úsměv, ale bude docela užitečné si jí připomenout o mnoho let později, kdy se prezident Reagan bude uchýlovat ke stejným prostředkům nikoli proto, aby neztratil náklonnost sportovních fanoušků regionálního rádia, ale náklonnost a podporu celého amerického národa. Budiž tato příhoda brána za předzvěst jeho pozdější fenomenální schopnosti nahradit nedostatek informace iluzí, nebo chceme-li, lží. Hlas a ambice vynesly Reagana z rodného Tampica do rozhlasové stanice v Des Moines, kde strávil pět let, ale ani zde neměla jeho cesta zdaleka skončit.

---

<sup>16</sup> CANNON Lou, *President Reagan: The Role of a Lifetime*, s. 46 (rozhovor s Myrtle Moon Williamsem).

<sup>17</sup> REAGAN a HUMBLER, *Where's the Rest of Me?*, s. 78–79.

„Viděl jsem Curlyho, jak začíná psát... Vzal jsem si od něj papírek, na kterém byl stručný vzkaz: „Spojení bylo přerušeno.“ Zrovna jsem hlásil, že míček směřuje k metě a v žádném případě jsem ho nemohl zastavit...Nechtělo se mi vysvětlovat posluchačům, že jsme ztratili spojení, a že tedy budou muset poslouchat hudební nahrávky. Napadla mne jediná věc, která by se neobjevila ve sportovních statistikách, a tedy by mě nezradila – oznámit neplatný hod. Takže jsem řekl, že nadhazovač Augie hodil míček na levou stranu pole. S nadějí jsem se podíval na Curlyho. Ten ale jen bezradně pokrčil rameny, takže mi nezbylo, než ohlásit další neplatný hod. A také ten další... Nechal jsem ho házet tyto neplatné míče celých 6.45 min., až jsem o tom sám ztratil přehled. Začal jsem se bát, že možná vytvářím nový světový rekord v tom, jak dlouho člověk zůstane s pálkou v ruce a provádí neplatné body. Tohle už mě mohlo zradit. Ale byl jsem v tom až po uši a neodvážil jsem se přiznat, že se přerušilo spojení. Můj hlas se stále zvyšoval a docházely mi síly, když v tom, díky Bobu, začal Curly psát. Vrhel jsem se na ten kousek papíru. Bylo na něm: Galan je venku ze hry po jediném bodu. Ale v mé hře nevypadl – vypadl až poté, co si takřka vybudoval kariéru na neplatných bodech.“

Snad šťastným řízením osudu, nebo jak on sám říká, následkem toho, že byl ve správnou chvíli na správném místě, podepisuje Reagan v roce 1937 smlouvu se známou filmovou společností Warner Bros Studio a natrvalo se stěhuje do Kalifornie. Kontrakt získává opět malou lží, kdy se při setkání se svými budoucími zaměstnavateli prohlašuje za člena profesionální herecké společnosti. „*Malá lež pro dobrou věc nemůže nikomu uškodit.*“<sup>18</sup> Filmoví producenti jej označovali za nového Roberta Taylora, ale výsledkem Reaganovy herecké kariéry byla účast ve westernech kategorie B, které mladému herci nedávaly příliš příležitosti se projevit. Jeho hrdinové většinou umírají velmi záhy, nebo jim je přisouzena role životních ztroskotanců či přebytečných v milostných romancích. Reagan však neztrácel optimismus a sám sebe hrdopýšně nazývá Errolem Flynnem filmů kategorie B. Za svou hereckou kariéru natočil 53 filmů, ale pouze v jednom jediném hrál zlosyna.<sup>19</sup> Tento fakt bude po ukončení herecké kariéry mnohokrát zmiňovat, aby svou účast v politice asocioval s obrazem hodného chlapce hájícího své morální hodnoty. Ze všech filmů, které natočil, je třeba zmínit dva, které mu daly příležitost ztělesnit postavu nejvíce se podobající jeho vysněnému ideálu amerického hrdiny. Prvním byl snímek z roku 1940 „*Knute Rockne-All American*“, který dal základ jednomu z oblíbených hrdinů Reaganových řečnických příběhů (viz kapitola Americký sen). Druhým filmem, který nabude symbolického významu pro Reaganovu politickou kariéru, se stal film z roku 1941 „*Kings Row*“. Reagan v něm hrál roli mladého muže, který po těžké nehodě přichází o obě nohy. Po procitnutí z narkózy jeho první slova znějí: „*Kde je má zbývající část?*“<sup>20</sup> Tato slova se stanou názvem Reaganovy autobiografické knihy vydané v roce 1965 pod názvem „*Where's the Rest of Me*“. Titul nebyl vybrán náhodně, neboť metaforicky objasňuje důvody, které Reagana vedly k odchodu z továrny na sny, jež mu nedávala možnost být sám sebou. Stal se pouhým interpretem myšlenek a slov, které napsali jiní a které on neměl

---

<sup>18</sup> DALLEK Robert, *The Politics of Symbolism*, Cambridge, Mass. 1984, s. 10.

<sup>19</sup> CANNON Lou, *President Reagan: The Role of a Lifetime*, s. 10.

<sup>20</sup> *Where's the Rest of Me?*

možnost ovlivňovat. Pomalu se stával postavami, které ztělesňoval na plátně, a jeho opravdová totožnost se vytrácela. „*Stal jsem se poloautomatem vytvářejícím postavy, které vytvořili jiní. Stěží jsem uvěřil, že ten barevný stín na plátně jsem já sám.*“<sup>21</sup> Reagan se vnitřně trápil, ačkoliv navenek dále hrál roli hodného hochy s příjemnou tváří a využíval svého výsadního postavení hollywoodské hvězdy. Natáčel i nadále filmy podřadné kvality a v duchu se užíral pro herce typickým pocitem marnosti. „*Velká část naší profese je spojena s předstíráním, interpretací nikdy neexistujících postav, kvůli nimž musí herec strávit nejméně polovinu dne ve fantazii, zkouškami či natáčením. Pokud je člověk pouze herec, myslím, že se velmi podobá postavě, kterou jsem vytvořil ve filmu „Kings Row“. Je jen půl člověka – nezávisle na míře jeho talentu.*“<sup>22</sup> Reagan tím bezesporu naznačuje snahu získat alespoň částečně pocit svobody a nezávislosti, které mu filmový scénář odmítá.

Prostor pro sebeuplatnění a zahnání pocitu vlastní zbytečnosti získal Reagan v momentě, kdy vstoupil do odborového Sdružení filmových herců (Screen Actors Guild). Svůj pocit frustrace se snažil horečnatě vymýtít vstupem do mnoha jiných organizací, které však po čase opouští, přesvědčen o jejich komunistické orientaci.<sup>23</sup> Jakoby se svou politickou aktivizací snažil zaplnit onu prázdnou polovinu člověka-herce. Tvrdil, že být hercem znamená být jen polovičním člověkem, potom druhou část mohla vyplnit veřejně prospěšná činnost. Tuto teorii potvrzuje popis jeho prvního pocitu ze schůze Sdružení: „*Když jsem poprvé vstoupil do místnosti, pomalu jsem začal nacházet onu druhou část sama sebe.*“ Původně herecká replika tedy Reaganovi posloužila jako obhajoba jeho zálibení ve veřejné činnosti v rámci odborové organizace, jejímž předsedou se stal v roce 1938.

Našel sám sebe, aniž by se zřekl herectví, které mu zajišťovalo popularitu. Toto zdánlivě pokulhávající spojení však Reaganovi umožnilo svázat herectví, založené na iluzi a fantazii, s realitou, nutnou k angažování se ve věcech veřejných. Tato charakteristická vlastnost

---

<sup>21</sup> REAGAN a HUMBLER, *Where's the Rest of Me?*, s. 6.

<sup>22</sup> *Ibid.*, s. 6.

<sup>23</sup> American Veterans Committee, United World Federalists a jiné.



ho bude provázet i na jeho cestě vysokou politikou. Reagan-herec, Reagan-politik. Reagan-snílek, Reagan-realista. Role se budou střídát podle situace, atmosféry a publika. Ať už však bude zaujímat jakoukoli roli, bude on sám tím, kdo rozhoduje. Vstupem za řečnický pult se stane sám sobě režisérem i scenáristou a ohlas bude záležet na něm samém.

Paradoxem jeho hollywoodské kariéry je fakt, že pravděpodobně proslul více jako prezident odborového sdružení SAG než jako herec. Obhajoval filmové herce a pronášel krátké projevy, jejichž cílem bylo vylepšení veřejného mínění o hollywoodské herecké smetánce. Jejich zastáncem se stal především v období vyšetřování případné komunistické infiltrace, prováděné Výborem pro neamerickou činnost. Jeho svědectví v konečném washingtonském procesu se proslavilo.<sup>24</sup>

*„Jejich (komunistické) filozofie se děším a hnusí se mi. Stejně tak se mi hnusí jejich způsoby, které přesahují veškeré meze a jsou nečestné. Ale současně bych, jako občan této země, nikdy nechtěl vidět tuto zemi... rozdmýčovat strach či zášť vůči těmto lidem a abychom pro tento strach nebo zlost porušili kterýkoli z našich demokratických principů. Myslím si, že demokracie to zvládne.“<sup>25</sup>*

V roce 1954 Reagan odchází z herecké branže, aby začal pracovat jako vedoucí oddělení pro vztahy s veřejností v koncernu General Electric. Náplní jeho práce byla propagace firmy a jejích výrobků. Jezdil však také po Státech, aby stmeloval jednotlivá pracoviště firmy. Jeho krátké projevy k zaměstnancům se stále více orientovaly na ožehavé politické problémy, stoupající inflaci, nezaměstnanost a nízké platy. Díky těmto propagačním a pracovním cestám měl Reagan možnost poznávat velmi odlišné lidi, což mu později v politické kariéře velmi usnadnilo komunikaci s rozdílnými skupinami. Naučil se přirozeným a okamžitým reakcím, založeným na spontánním jednání.

---

<sup>24</sup> HENRY David a RITTER Kurt, *Ronald Reagan: The Great Communicator*, New York 1992, s. 12–13.

<sup>25</sup> Převzato: ERICSON Paul, *Reagan Speaks*, s. 18.



Mimoto dostal jedinečnou příležitost udělat si osobní obrázek o myšlení různých vrstev lidí a podle toho upravovat své projevy. Herecké umění improvizace zužitkoval při nečekaných dotazech. Svým způsobem byla práce pro General Electric jen dalším pokračováním jeho herecké kariéry. Jeho nová role byla psána požadavky a zájmy koncernu. Ty se ale dostaly do střetu se zájmy Reaganovými ve chvíli, kdy začal Reagan začleňovat do svých projevů útoky proti komunismu a především kritiku projektu Tennessee Valley Authority, na kterém se tato firma podílela.<sup>26</sup> Projevy také útočily na úlohu vlády v soukromém sektoru ekonomie a nakonec se rozšířily až na kritiku vládních programů a vládní rozpínavosti. Reagan byl stále více a častěji spojován s konzervativní ideologií.<sup>27</sup> V roce 1961 ho časopis *Time* označil za „*podivuhodně aktivního mluvčího konzervatismu*“,<sup>28</sup> čímž se stával pro Republikánskou stranu stále zajímavějším.

Jak již bylo řečeno na počátku, v roce 1962 vstupuje Reagan do Republikánské strany a již o dva roky později se stává spolupředsedou předvolebního štábu prezidentského kandidáta Barryho Goldwatera. Reaganovy herecké schopnosti i zkušenosti ze spolupráce s firmou General Electric nabývaly v kontaktu s potenciálními voliči velký význam. Dokázal lehce a nenuceně hovořit na stovkách předvolebních shromáždění o republikánském programu, aby jeho snaha o Goldwaterovo zvolení vyvrcholila v roce 1964 v již zmiňovaném, celostátně vysílaném projevu v předvečer vlastních voleb.

Půlhodinová emotivně laděná řeč sice neodvrátila Goldwaterovu drtivou porážku, ale Ronaldu Reaganovi přinesla popularitu v konzervativních kruzích po celých Spojených státech. Zvítězil sice Lyndon Johnson, ale přes 27 milionů občanů volilo v roce 1964 Goldwatera a většina z nich právě na základě Reaganova podmanivého přednesu stavějícího Ameriku na rozcestí. Paradoxně se tato řeč neobjevila ani v jednom z velkých celostátních deníků. Někteří odborníci tvrdí, že důvodem byla její tehdejší bezúčelnost. Barrymu Goldwaterovi nepo-

---

<sup>26</sup> WILLS Gary, *Reagan's America: Innocents at Home*, s. 282, 284, viz dále.

<sup>27</sup> HENRY D. a RITTER K., *The Great Communicator*, s. 18.

<sup>28</sup> *Ibid.*, s. 23.

mohla a měla tedy být zapomenuta. Nestalo se tak. Nejen proto, že se její autor stal o necelých 20 let později prezidentem Spojených států amerických, ale i proto, že pro Ronalda Reagana se tento projev stal potvrzením jeho slibného startu ve vysoké politice a myšlenkám „Času volby“ zůstal věrný už nadobro. Docházelo pouze k jejich malým úpravám s ohledem na prostředí a situaci, v níž byly přednášeny, ale jádro výpovědi zůstalo nezměněno až do Reaganova prezidentského projevu na rozloučenou.

### Čas volby

„*Hodlám hovořit o ožehavých věcech. A neomlouvám se za to.*“ Reagan pronesl první věty svého historického projevu velmi jasným tónem, jímž si dokázal získat pozornost nejen intelektuálů zasvěcujících celý život politice či burzovních makléřů, pro něž by změna kursu vládní politiky bezesporu znamenala změnu ekonomiky státu, ale především obyčejných lidí, kteří slyšeli mluvit „obyčejného Američana“. Už tato první věta slibuje jasnost a průzračnost argumentů, k nimž nebude třeba nic víc než zdravý rozum a velká dávka patriotismu. Tato věta sama o sobě musela zapůsobit na posluchače jako příslib doušku pravdy v moři vládních slibů a zbytečných nadějí. Ten, kdo nesouhlasil s politikou Demokratické strany, právem očekával útočnou a ostře adresovanou kritiku. Ten, kdo sledoval projev z pouhého zájmu, jistě po první větě pronesené válečnickým a velmi naléhavým hlasem zpozorněl v očekávání, jaká bude další argumentace tohoto republikánského radikála. Reagan dobře věděl už z časů spolupráce s korporací General Electric, že nic nezapůsobí na psychiku posluchače více než příslib obnažení pravdy i za cenu vlastního sebezničení. Tento výrok jakoby s sebou přinášel skrytou možnost nezvolení (v tomto případě Goldwatera) a tedy ceny, kterou bude muset Reagan obětovat, pokud národu vyjeví pravdu. Sám sebe tedy stylizuje do pozice toho, který i přes možné nepříjemné důsledky svého činu nehodlá nechat národ v bludu demokratické administrativy a hrozby přicházející z říše zla. Ve světle dalšího podrobného zkoumání Reaganových projevů lze tato první oficiálně vyřčená slova zařadit do objemného souboru výroků či příběhů, ve kterých se Reagan ztotožňuje s mýtickými hrdi-

ny, osvobozujícími národ od zla a svárů prostřednictvím mučednického sebeobětování. Jestliže v tomto projevu zatím pouze používá slovní obraty navozující tuto možnost porozumění textu, tak v pozdějším politickém maratónu vedoucím do Bílého domu nejednou sám sebe jasně označuje za spasitele národa a evokuje příběhy amerických národních hrdinů, s nimiž sdílí jejich nelehký osud. Zatímco v „Času volby“ má ještě perspektivní republikán na mysli spíše politickou oběť, tak o pár let později již při projevech o nutnosti obranné iniciativy mluví o oběti lidské. Přesto je tato věta prvním příkladem prezidentovy dlouhé linie projevů obsahujících ztotožňování se s rolemi lidem obdivovaných osobností, ať už náboženského či historického rázu.

S oblibou sbírané citáty významných světových i domácích státníků si našly místo i v Reaganově prvním veřejném projevu. Schopnost reinterpretace „moudrých slov“ lidí nesmazatelně zapsaných do historie lidstva měla zaručit Reaganovi nejen podporu americké inteligence okouzlené řečnickovými vědomostmi, ale současně, a to především, přinést obdiv národa k člověku, který si nade vše cení své vlastní historie a hodlá dále nést pochodeň amerického pokroku. Reagan citlivě, ale přitom velmi cíleně zamířil na vlastnost v zásadě charakterizující americký národ dodnes, totiž obrovskou pýchu na vlastní minulost, ač na evropské poměry krátkou. Dokázal do své řeči nenásilně vsunout Otce zakladatele na straně jedné a Franklina Delano Roosevelta na straně druhé, doplněné příběhy mnoha hrdinů beze jména, které však jen jakoby potvrzovaly možnost náhodného výběru při hledání pravého amerického patriotismu. Citování národních idolů je věcí pro politické projevy velmi charakteristickou a nebylo tedy divu, že i Reagan zaútočil na citlivou stránku voličů. To, co však je v jeho projevu zvláštností, je použití slov slavných, které jsou naprosto vytržené z kontextu a mnohdy naprosto odporující původnímu záměru.

Prvním takto vědomě „zneužitým či využitým“ není nikdo menší, než jeden z Otců zakladatelů James Madison. *„Celý svůj experiment zakládáme na předpokladu, že si lidstvo dokáže vládnout samo“*. Tam, kde měl Madison na mysli právo občanů spolupodílet se na rozhodování

o jejich vlastní budoucnosti, tam Reagan vysvětlil samosprávu (*self-government*) jako odmítnutí nákladného vládního aparátu a vládních dotací. Právo na samosprávu vysvětluje jako právo na individuální svobodu, což vlastně znamená požadavek zastavení vládních intervencí do privátního sektoru ekonomiky, tedy ideu New Dealu. Madisonovu okleštěnou myšlenku o samosprávě (*self-government*)<sup>29</sup> odhazuje ve chvíli, kdy ji už nelze dále využít, a pokračuje ve výkladu vlastního řešení na nápravu toho, co demokraté zničili. Lze jen těžko předpokládat, že by Madison měl na mysli to samé, co Reagan o dvě století později, ale přesto se stal „vhodným kandidátem“ k formulování Reaganovy myšlenky o zeštíhlení vlády a jejích pravomocí. Zatímco Madison zamýšlel poskytnout lidem ústavou zaručenou možnost na spolurozhodování, Reagan si samosprávu vysvětlil jako garanci individuální svobody, která nepřekračuje meze zákona. Do jaké míry byla tato činnost vědomá, založená na pro Reagana vhodném čtení, či do jaké míry šlo o posunutí významu v důsledku jiného pohledu na daný text, by zůstalo možná stranou, pokud by to nebyla jen první z mnoha mystifikací objevujících se v jeho projevech.

Reagan tedy hned v první části označuje vládu za příčinu všech těžkostí, která národ nyní staví před nutnost volby, zda se dá na pomyslném politickém rozcestí doleva, doprava, či dokonce zvolí třetí, „nejzbabělejší“ alternativu, tedy bezpečný střed. „*Připomínám Vám, že neexistuje ani cesta doprava, ani cesta doleva, pouze cesta vzhůru nebo pád.*“ Cestou vzhůru míní Reagan cestu k dosažení absolutní svobody jedince v souladu se zákony, zatímco pád představuje příklon k totalitarismu, lhostejno jak humánní byl jeho počáteční podnět. Při poslechu tohoto projevu nelze přeslechnout náhlou změnu hlasu, hovořícího do té doby jasným, ale klidným tónem. Reagan jakoby chtěl každou hláskou zdůraznit naléhavost své žádosti. Staví své posluchače před nutnost rozhodnout se, jakou cestou se vydají, a ono rozhodnutí musí padnout dříve, než bude pozdě. A zde přichází první paradox Reaganova projevu. Zatímco na počátku žádá národ, aby zanechal nesmyslných domácích šarvátek o politickou moc a zaměřil

---

<sup>29</sup> Pro anglický výraz nenacházím výstižný jednoslovný český překlad.



své úsilí proti nejnebezpečnějšímu nepříteli, jakého kdy lidstvo poznalo (Sovětský svaz), zde dává jednoznačně najevo, že nejlepší alternativou, která by nedopustila výše zmíněnou ztrátu osobní svobody a pocit bezpečí, je samozřejmě strana Republikánská. Ta jediná nedopustí možnost popření práv daných už Ústavou Spojených států. Ačkoliv Ústava sama v textu není zmíněna, je více než zřetelné, že i tady Reagan počítal s okamžitým vyvoláním historicky daných souvislostí. Oživil v zásadě jednu z nejkontroverznějších otázek nejen amerického politického systému, tedy otázku vzájemného soužití dvou základních amerických hodnot- svobody jedince a nutnosti zřeknout se její části pro vybudování bezpečné společnosti. Jinými slovy, míru zasahování státu do života jeho občanů. Podle Reaganova konzervativního cítění nelze tolerovat obětování svobody pro státem zajištěné zázemí.

*„A ten, kdo šíří mezi lid dary, pozemky či odměny, je tím opravdovým ničitelem svobody národa.“* Plutarchova myšlenka, stará mnoho set let, jako by byla napsána pro Reagana. Sláva antické kultury společně s odkazem na systém pečlivě budovaný Otcí zakladateli mu zajišťuje jistou obranu proti útokům na jeho nezralost a přílišnou radikálnost. Naopak on svou vizi Ameriky opírá o poznatky daleko zkušenějších lidí, kteří skutečně tvořili historii a jejichž postavení je nezpochybnitelné. Použil tak metodu osvědčenou v politických projevech, která představuje řečníka v příznivém světle úcty k dějinám a vlastním skromném postavení v jejich toku.

Ve chvíli, kdy si takto Reagan připravil bezpečnou pozici „obyčejného Američana“ vyznávajícího hodnoty svých předků, přešel do velmi konkrétního útoku na vládní administrativu představující (podle něj) pro Ameriku jednoznačný krok zpátky. Stále v ozvěně slov starého Řeka vyjmenovává množství federálních programů, které podkopávají tolik ceněnou osobní svobodu. A co více- oslabují národ a podkopávají jeho staletími daný charakter. *„A tak přišel náš čas volby. Musíme se buď rozhodnout nést odpovědnost za náš vlastní osud, nebo se zřeknout odkazu Americké revoluce a připustit, že myšlenky lidí ve vzdáleném Kapitolu mohou plánovat naše životy lépe, než my sami. Už teď je pozdě.“* Pochopitelně ztělesněním první volby je program konzerva-



tivní, zatímco zrada amerických ideálů připadá na stranu liberálně smýšlejících, a především demokratů. Opět se tedy oklikou vracíme k tomu, co Reagan sám na počátku nejen popírá, ale dokonce odmítá, tedy nevyhnutelnost rozdělení veřejnosti na liberály a konzervativce. Svými slovními obraty však z demokratické strany nedělá jen stranu zodpovědnou za neúspěchy, ale seskupení zrádců národa, kteří se vkradli do amerického ráje omezené vlády.

Na vrchol pyramidy zel, které přinesla vláda liberálů, postavil Reagan původně protipovodňový projekt ve státě Tennessee (TVA),<sup>30</sup> později rozšířený na rozsáhlý program Správy údolí řeky Tennessee. Ač dřívější horlivý stoupenec Rooseveltova New Dealu, nyní chladně vypočítává nedostatky a chyby monstrózního projektu financovaného pochopitelně daňovými poplatníky. Čísla se střídají s protiargumenty ve fiktivním dialogu Reagana s nedůvěřivými voliči. Ony tři odstavce možného rozhovoru, ve kterém znějí pro mnohé snad šokující čísla, vyjadřují a zdůrazňují řečníkovu schopnost vcítit se do myšlení televizních diváků-voličů, předvídat jejich myšlení a zarazit všechny eventuální námitky hned na jejich počátku. Navíc nejde o klasický nudný výčet čísel a faktů, který většinu voličů spíše odradí, než upoutá. Reagan věděl ze svého předchozího působení, že statistiky, byť jakkoli ohromující, je třeba ambicióznímu projevu velmi opatrně dávkovat a podat je takovým způsobem, aby byl i pro nejobyčejnějšího člověka lehce stravitelný. Kromě toho spíše než řeči samotných čísel využívá metody porovnávání hodnot. Neřekne, kolik je roční úrok z dluhu projektu, ale prohlásí jej pětkrát větším, než by byla roční částka pokrývající výdaje na povodňové škody.

Závěr kritiky federálních programů tvoří pro Reaganovy projevy velmi typický fenomén, tj. příběh. Celý projev je proložen mnoha „příběhy ze života“. Jejich pravdivost je více než diskutabilní. Jde spíše o příběhy dotvrzující diskutovaný problém, jejichž autentičnost většinou nelze vystopovat. V každém případě se Reagan stal v pozdější době mistrným vypravěčem svých příběhů a byly to právě ony příběhy, které si mnohdy získaly obecnost. Snad s výjimkou FDR se

---

<sup>30</sup> Tennessee Valley Authority.

v projevech amerických prezidentů jen zřídka objevoval tento způsob zpestřování a ožívování politických přednesů. Otázka Reaganovy inspirace bude předmětem dalšího studia, ale Rooseveltův vliv je zřetelný i na „Času volby.“

Reaganovy projevy se hemží hrdiny, zlosyny i bezejmennými zástupci z lidu. Právě posledně jmenované příběhy jsou nejvíce diskutabilní a s největší pravděpodobností existovaly jen v Reaganově mysli. Jejich hrdinové však byli nejspolehlivějšími Reaganovými spoluputníky v politické osvětě. Vkládal je do svých projevů s lehkostí, jakoby pod dojmem momentálního nápadu a nikoliv pečlivé přípravy. Projev z roku 1964 představil hrdiny, které pak Reagan s velkou oblibou oživoval, ale jejich příběhy lehce obměňoval. Hybnou silou totiž nebyla jejich pravdivost, ale názornost. Průměrného Američana nezajímalo jméno hlavní postavy ani přesné udání času, ale zda je možné ho potkat na ulici nebo se s ním ztotožnit. Reagan svými „nepřipravenými“ příběhy navozoval přátelskou atmosféru rozhovoru s někým „od vedle“ a současně jakoby říkal: nežiji nikde za skleněnou stěnou, ale tady s vámi a sdílím vaše každodenní starosti. Trápí mne stejné starosti jako vás a pokusím se je společně s Vámi řešit zdravým rozumem. V tom byla pravá síla jeho „náhodných příběhů“, uvozujících či zjednodušujících jakkoli naléhavá politická témata.

„Čas volby“ obsahuje několik takových více či méně úsměvných příběhů. Vlastně každá z oblastí podrobených Reaganově kritice v sobě zahrnuje nějaký příběh demonstrující nenásilnou formou posluchačům, jak se problém odráží ve skutečném životě. Nejtypičtějším a také nejvděčnějším z nich je příběh administrativního pracovníka, který představuje obludnost zbytečného vládního aparátu a byrokracie.

*„V dnešní době existuje dva a půl miliónu federálních zaměstnanců. Nikdo neví, co všichni dělají. Jeden kongresman zjistil, co je pracovní náplní jednoho z nich. Tento člověk sedí u stolu ve Washingtonu. Každé ráno k němu docházejí dokumenty. On je potom přečte, popíše a zašle příslušné kanceláři. Jednoho dne přišel dokument, který nebyl určen jeho očím, ale on ho přečetl, připojil označení příslušné kanceláře a odeslal. Za dvacet čtyři*

*hodin přišel zpátky s poznámkou: „Nebyl jste oprávněn číst tento dokument. Vymažte Vaši značku a označte vymazané.“*

Není divu, že si Reagan touto úsměvnou, ale v zásadě velmi výstižnou historkou o zbytečném živení objemné státní administrativy získal sympatie většiny Američanů, kteří se s tímto molochem potýkají dennodenně. Mimoto se Reagan lehce zbavil nálepky dalšího politika postrádajícího zdravý rozum a pohybujícího se ve výšinách politických špiček žijících absolutně mimo každodenní realitu. Jak již bylo řečeno, většina těchto historek není pravděpodobně pravdivá nebo alespoň jejich pravdivost je těžko zjiřitelná už z důvodu, že Reagan používal velmi chytře formu apokryfů. Na druhou stranu je nutno říci, že detaily byly bezvýznamné a byly by měly pravděpodobně rozmělnovací efekt. Reagan svým příběhem o vládním zaměstnanci nemířil svou kritiku na dotyčného jednotlivce, ale celou vládní administrativu, která je stejně tak nesmyslná jako činnost jednoho jejího zaměstnance. „*That's what they all do*“.

Celý projev rozebírající všechny stinné stránky tehdejší federální vlády a kritizující kořeny liberalismu však směřuje k závěrečnému vyvrcholení v podobě apokalyptické rétoriky. Reagan opouští téma kritiky vlastních řad a obrací svou pozornost k nepříteli zvenčí. Nepříteli natolik silnému, že jej nelze porazit rozdrobeným národem utápnějším se v žabomyších politických bitvách. Prezентuje Ameriku jako místo, které stojí před rozhodnutím zda nastane konec světa a s ním tisíc let temna pod satanským marxistickým diktátem, nebo jaderná válka zapříčiněná slabou americkou bojeschopností a obranou. „Čas volby“ začíná nutností amerického národa semknout své řady v boji mezi dobrem a zlem proti „největšímu nepříteli, jakého kdy lidstvo poznalo“. Tato pomyslná bitva Armageddonu, v níž samozřejmě Spojené státy stojí na straně dobra, zatímco ďábelským protivníkem je rudá hrozba přicházející ze Sovětského svazu, je navozena začleněním biblické rétoriky, která dodává celé této části emotivní náboj absolutní naléhavosti působící na věřící i nevěřící. Ďábla ukrádajícího se do „amerického“ ráje představují marxisté, kteří líbivými sliby, tedy jakýmsi jablkem, lákají nejisté, svou vládou zklamané Američany, ke

zradě svého demokratického ráje. Reagan mistrně přetransformoval Johnsonovu platformu „*take it from the haves and gives [!] it to the have-nots who need it so much*“ v marxistický diktát „*od každého podle jeho schopností, každému podle jeho potřeb.*“ Karel Marx se v Reaganově podání stává jakýmsi ďábelským Antikristem, podryvajícím božský plán pro lidstvo. Vždyť Amerika je tou zemí na hoře, k níž se upírají zraky a naděje celého světa. Amerika je tou Bohem políbenou zemí, jenž je předurčena k obhajobě dobra ve věčné bitvě se zlem. A konečně Amerika je tou zemí, která musí nést pochodeň lidských morálních hodnot vpřed i za cenu obětí a ztrát. Kristova oběť na kříži by byla marnou, pokud by Amerika nenásledovala jeho příkladu a svět by ztratil naději na znovuoobnovení svobody a zbavení se jha totalitního režimu. Ostatně tato myšlenka se objevuje i v samém úvodu projevu, jak jinak než formou příběhu:

*„Nedávno hovořili moji dva známí s kubánským uprchlíkem. Byl to podnikatel, který utekl před Castrem. Uprostřed jeho povídání o strašných zkušenostech se jeden z mých přátel obrátil k druhému a povídá: „Ani nevíme, jaké máme štěstí“. Kubánský uprchlík se zarazil a řekl: „Jaké máte vy štěstí? Měl jsem kam uprchnout.“ A touto větou bylo řečeno vše. Pokud bude svoboda ztracena tady, není kam utéci.“*

Amerika je Reaganem prezentována jako poslední bašta svobody, demokracie a nezávislosti, obklopená zeměmi zaslepenými diktaturou komunismu. Pokud padne ona země vyvolená mezi všemi, pak už není pro lidstvo záchrany. Ačkoliv necituje doslovně Johna Winthropa, je více než zřetelné, odkud čerpal zásobárnu velmi účinných sloganů, které původně vznikly v náboženském kontextu. Ale Reagan jejich religiozitu rozhodně nepotírá, ba naopak ji vyzdvihuje, aby ukázal, že na rozdíl od vratkých morálních hodnot komunismu Amerika stojí na pevných základech křesťanské lásky a tolerance. Proto je třeba se bránit „jablku pokušitele“ a uchránit svou víru a ideály. Tím jablkem není jen vtíravá komunistická ideologie, ale potažmo i již dříve zmíněné federální programy, které nahlodávají společnost a pozvolna mění její myšlení.



Tato apokalyptická rétorika umožnila Reaganovi vytvořit atmosféru nejvyššího ohrožení, kdy je v sázce budoucnost lidstva. Bitva Armageddonu si však žádá smělých a neohrožených bojovníků, kteří nebudou Zlu ustupovat, ale naopak se mu postaví čelem a zaštití slabší.

*„Říkají nám, že když se budeme vyběhat přímému střetu s nepřítelem, tak se nepřítel naučí nás mít rád a opustí své ďábelské záměry.“*

Politika ústupků či odvaha? To je klíčová volba, před kterou Reagan staví celý národ. Národ, který je však tvořen jednotlivci, kterým nesmí být upřeno právo na vlastní rozhodnutí, protože vůle většiny neznamena práni všech. Každý se musí rozhodnout sám za sebe, zda pošle svou zem a s ní celý svět do „tisíc let trvajících temnoty“, či uchrání pro své děti „poslední největší naději“. Reagan sám symbolicky vystupuje coby poslední hrdina, který je ochoten k oběti, pokud to spasí zbytek národa „žijícího ve sladké nevědomosti.“ Stejně jako kdysi Kristus čelí možnosti zůstat svou dobou nepochopen, ale přesvědčen, že lidstvo jednou pochopí jeho odkaz. Na rozdíl od něj však bere osud do svých rukou, odmítá fatalistickou teorii předurčenosti a vkládá národu možnost rozhodnout o vlastním osudu.

Posledním a snad nejsilnějším argumentem se zdá být závěrečné varování slovy Alexandra Hamiltona, že národ, který dá přednost hanbě před nebezpečím, je národem, který je ochoten přijmout vládcce.<sup>31</sup> Reagan uzavírá svou řeč připodobněním voleb v roce 1964 k závěrečné bitvě mezi Dobrem a Zlem, jejíž výsledek má v rukou sám americký lid. Pokud by se však při této volbě rozhodl špatně, potom by Kristova oběť na kříži, stejně jako hrdinný boj na concordském mostě, byla zbytečná.

Závěrečný paragraf je mistrovskou směsicí citace, výzvy, varování i hrozby. Jasně, stručně a výstižně shrnutí celého náboje projevu do čtyř jiskrných vět:

---

<sup>31</sup> Pozn. aut.: nenacházím vhodnější překlad pro angl. výraz *master*, neboť český ekvivalent *pán* by posunul význam k náboženské terminologii.



*„Vy a já máme schůzku s osudem. Můžeme toto [myšleno svobodu] uchránit pro naše děti, tuto poslední nejlepší naději člověka na zemi, nebo je můžeme odsoudit k prvnímu kroku do tisíce let temna. Pokud selžeme, ať mohou v případě neúspěchu alespoň naše děti a vnuci říci, že jsme udělali co bylo v našich silách.“*

Nutno však podotknout, že nejméně dvě z těchto vět nejsou výsledkem autorovy geniální rétoriky, neboť jsou vypůjčeny z projevů jiných státníků. Autorem „*schůzky s osudem*“ je Reaganův oblíbený Franklin Delano Roosevelt, zatímco autorem „*poslední naděje člověka na zemi*“ je Abraham Lincoln.<sup>32</sup> Zbytek odstavce je tvořen pomocí obrátů těžících ze zaběhané představy výsledku bitvy Armageddonu a tradičního politického odvolávání se na „nevinné“ generace našich dětí, které budou platit za naše chyby, pokud se jich včas nevyvarujeme.

A tak pro Ameriku společně s Ronaldem Reaganem nastal jednoho říjnového večera roku 1964 „Čas volby“. A Amerika si vybrala Lyndona Johnsona a jeho „velkou společnost“. Ronald Reagan měl být pohřben společně s neúspěšnou Goldwaterovou kampaní, ale osud rozhodl jinak.

## Nová role

Události let šedesátých silně otřásly celou americkou společností, již spoutávaly předsudky a konvence. Atmosféra byla navozená svobodomyšlnou filozofií hippies, odmítajících jakoukoli formu závazku a vyznávajících značně uvolněné názory na vše, co je obklopovalo. Doba volné lásky, drogového opojení a mírových pochodů. Doba, kdy Martin Luther King měl svůj sen. Doba, kdy mladí Američané hlasitě vyjadřovali svou nespokojenost s nesmyslnou válkou kdesi ve Vietnamu hromadným pálením povolávacích rozkazů a protesty vsedě. Amerika hledala sama sebe a nacházela jen tápání a nejistotu. Se smrtí Johna Fitzgeralda Kennedyho jakoby odešla víra v omlazení a oživení amerického ducha a společnost upadla do apatie vůči čemukoliv a komukoliv. Vietnamské trauma zmrazilo ideály o americké

---

<sup>32</sup> ERICSON Paul, *Reagan Speaks*, s. 29.

neohrožitelnosti a síle a posunulo Ameriku zpět do časů snah o izolacionismus dvacátých let. A ohniskem těchto nálad byl nejlidnatější stát na pobřeží Pacifiku, tedy Kalifornie. Kalifornie vzbouřené mládeže, Kalifornie drog, Kalifornie rokenrolu a Kalifornie Ronalda Reagana.

4. ledna 1966 čtyřiapadesátiletý Ronald Reagan oznámil v televizním vystoupení, že hodlá kandidovat na úřad guvernéra za Republikánskou stranu. I přes nesporný úspěch jeho dva roky starého projevu na podporu Goldwatera to bylo rozhodnutí přinejmenším smělé. Jízlivé reakce na sebe také nedaly dlouho čekat. Demokratický kandidát a tehdejší guvernér Edmund G. Brown Reaganovu účast ve volbách nebral ani trochu vážně. Minulost neúspěšného herce mu zdaleka nedělala takové starosti jako Reaganův stranický kolega George Christopher, bývalý republikánský starosta San Francisca. Jeho pozornost v primárkách se soustředila především na budoucí souboj s Christopherem, aniž by uvážil možnost souboje s Reaganem. Po letech prohlásil: „*Myslel jsem, že je to žert. Skutečně, vždyť navrhnout filmového herce, který ani nebyl hvězdou, bylo přinejmenším směšné. Nebral jsem ho jako kandidáta vážně.*“<sup>33</sup> Pobavení demokraté prý rozdávali samolepky s textem: *Elisabeth Taylorová ministryní práce!*<sup>34</sup>

Vše tedy nasvědčovalo tomu, že Ronald Regan nedokáže zopakovat svůj triumfální vstup do vysoké politiky z roku 1964 a že jeho politická kariéra bude potupně ukončena již v guvernérských primárkách. Ale Kalifornie je duchovním domovem amerického snu a Ronald Reagan, „barevný stín z Hollywoodu“, svou příležitost pustit nehodlal. Jeho nejnovější paměti<sup>35</sup> však podávají o celé situaci značně odlišné vysvětlení. „*Nějak to neprobíhá podle mých představ. Oni snad mají pravdu. Spousta lidí mi totiž po mých projevech říká, že bych na guvernéra měl kandidovat já, možná, že se nakonec dostaneme do pěkně nepříjemné situace.*“<sup>36</sup> Takto Ronald Reagan popsal situaci kolem eventuální kandidatury své ženě, aby o několik měsíců později prohlásil: „*Myslím, že před tím nemohu couvnout.*“<sup>37</sup> Je těžké uvěřit, že člověk, jehož jediným

<sup>33</sup> KELLEY Kitty, *Nancy Reagan: Unauthorized Biography.*, New York 1991, s. 122.

<sup>34</sup> *Ibid.*, s. 122.

<sup>35</sup> REAGAN Ronald, *Paměti prezidenta. Život jednoho Američana*, Praha 1997.

<sup>36</sup> REAGAN R., *Život jednoho Američana.*, s. 128.

<sup>37</sup> *Ibid.*, s. 129.

snem bylo dostat se za každou cenu z venkovského Tampica do velkého světa, že člověk, který se v politice našel, jak o sobě sám tvrdil,<sup>38</sup> by dobrovolně odmítal cestu k opravdové politice, která by mu dala příležitost uvést do praxe jeho dávné ideály. Jak jinak přesvědčit své protivníky, že opravdu není jen bezduchý herec, loutka v rukou politických intelektuálů? Přes úspěšnou kariéru ve firmě General Electric, do jejíž ochranné náruče se po prohraných volbách v roce 1964 vrátil, neopustil svůj systém vkládání horkých politických témat do rozmluv se zaměstnanci firmy. Nemohl čekat, že jeho rétorické umění, příjemný vzhled a schopnost nenásilné konverzace zůstanou u republikánských hledačů talentů bez odezvy. Oněmi tajnými muži v pozadí, kteří údajně měli Reagana nejvíce přesvědčovat, byli staří známí z roku 1964 – Henri Salvatori a Holmes Tuttle.<sup>39</sup>

Jejich hlavním zájmem bylo sjednotit stranu po hrozivé Goldwaterově porážce, ale především bouřlivém celostátním sjezdu, který ještě před vlastními volbami totálně rozštěpil stranu na příznivce Goldwatera na straně jedné a Rockefellera na straně druhé. Mužem, který tyto spory mohl uhladit spojením obou vizí, se zdál být právě Reagan. Jeho vystoupení s „*Časem volby*“ dávalo jistotu, že se nebude opakovat druhý Goldwater. To, co porazilo Goldwatera, byl Goldwater sám, neboť jeho chování, vystupování a způsob přednesu ubíraly nadšení i jeho nejvěrnějším zastáncům. Ronald Reagan měl naopak všechno to, co Goldwaterovi scházelo, a byl ochoten nést Goldwaterovy myšlenky dál.

V listopadu roku 1966 byl představitel hollywoodských filmů zvolen guvernérem nejlidnatějšího státu Ameriky a dostal příležitost dokázat, zda je celá jeho politika jen královstvím slov a iluzí či zda stojí na reálných základech.<sup>40</sup>

Souboj však byl provázen mnoha impertinencemi a sarkastickými poznámkami už při republikánských primárkách, kde Reagan čelil Georgi Christopherovi, který se ho snažil nejprve zdiskreditovat coby extremistu s komunistickou minulostí a posléze ho obvinil z rasis-

---

<sup>38</sup> „*I Found the Rest of Me.*“ (viz předchozí kapitola).

<sup>39</sup> WILLS Garry, *Reagan's America. Innocents at Home.*, s. 292.

<sup>40</sup> REAGAN Ronald, *Život jednoho Američana*, s. 134.

mu.<sup>41</sup> Vzájemné pŕtky nakonec donutily kalifornského Őefa republikánŕ vytvořit pro oba soky nepsaný zákon, který nazval jedenáctým pŕikázáním: *Nepromluviš slova křivého o kolegovi republikánovi*.<sup>42</sup>

Po vyhraných primárkách stanul Reagan tváří v tvář Patu Brownovi a jeho slovním insultacím, hraničícím s urážkami na cti. Jedním z nejznámějších pŕíkladŕ je Brownova televizní reklama, ve které říká malým dětem: „*Mým soupeřem v těchto volbách je herec a vy asi dobře víte, kdo zabil Abrahama Lincolna!*“<sup>43</sup> Z této repliky lze usuzovat, že Brown skutečně nepovažoval Reagana za vážného soupeře, protože tato asociace byla pŕíliš odvážnou provokací, než aby její autor neměl jistotu, že jej samého neohrozí. Brown evidentně podceňoval Reagana pŕedevším v oblasti skutečných znalostí státní správy a vŕbec chodu tak velkého státu, jako je Kalifornie. Využil téměř každé pŕíležitosti, aby zpochybnil Reaganovu kompetentnost pro výkon tohoto úřadu. Reagan musel reagovat a výsledkem byla jeho výchozí pozice *občana-politika*.<sup>44</sup>

Tato taktika měla v zásadě tři nesporné výhody. První byla možnost *zakrývat neznalost* faktŕ a údajŕ nutných ke konkrétním debatám o státní administrativě. Reagan mohl, a také to dělal, bezproblémově ukončit debatu jednoduchým pŕiznáním neznalosti. Naopak, efekt na voliče musel být pŕevážnou většinou kladný, neboť stejně jako oni používal pouze zdravý rozum. Tím vlastně dokázal nenásilně podsunout posluchačŕm-voličŕm pŕesvědčení, že pŕistupuje k problému stejně jako posluchač sám. Opět využil triku projekce sebe sama do publika, stejně jako kdysi dávno na EureKa College. Za druhé, je už tradicí, že větší sympatie publika si získává *politik-amatér*, než ten, jenž se označuje za profesionálního politika. Brown několika svými poznámkami jasně naznačil, za koho se on sám považuje. Za třetí, a to pŕedevším, svým *pŕístupem obyčejného občana* (ač republikána) nabídl možnost svým zdravým rozumem, ztělesňujícím zdravý rozum všech občanŕ Kalifornie, vyřešit a rozmotat gordický

---

<sup>41</sup> *Ibid.*, s. 130.

<sup>42</sup> *Ibid.*, s. 130.

<sup>43</sup> *Ibid.*, s. 129.

<sup>44</sup> *Ibid.*, s. 129, dále: WILLS Gary, *Reagan's America*, s. 299.

uzel předcházející demokratické administrativy v čele s Patem Brownem. Tím vlastně svou největší slabost proměnil v největší přednost. Kromě toho zde sehrál pravděpodobně svou roli i fakt, že Kalifornie je domovem továrny na sny a téměř každý Američan má jistou slabost pro tváře z filmového plátna. Samozřejmě tato skutečnost mohla Reaganovu pozici také ztížit, neboť asociaci bezduché líbivé tváře asi není nutné připomínat. Výsledky voleb však ukázaly, že bývalý herec si důvěru občanů získal a Kalifornie byla zvědavá, jak se svou nově nabytou rolí naloží.<sup>45</sup>

Reagan po nástupu do funkce důsledně aplikoval všechny své, a tedy Goldwaterovy staré myšlenky. Jeho program je téměř shodný s textem „Času volby“ a Reagan se ho striktně držel, což mu umožnilo o mnoho let později opírat klíčové body své prezidentské kampaně o konkrétní výsledky. Je zajímavé, že v roce 1976 i 1980 rychle zapomněl na svůj přístup občana-politika, který ke správnému rozhodování nepotřebuje detailní znalosti, aby se dokázal správně rozhodnout. Naopak své argumenty opíral o nepopíratelné odkazy na zkušenosti s administrativou nejlidnatějšího státu celé země. Nekvalifikovanost a nezkušenost se stala neomluvitelnou. Jestlipak si prezidentský kandidát vzpomněl na guvernérského kandidáta?

Podstatnou informací pro pozdější Reaganův přístup k veřejnému vystupování je fakt, že Ronald Reagan si od svých sponzorů poprvé nechal najmout agenturu pro poradenskou činnost Spencer a Roberts.<sup>46</sup> Přestože Reagan tvrdí ve svém životopise, že si své projevy stále psal sám, zcela určitě již své chování podřizoval pokynům poradců, kteří byli instruováni z nejvyšších stranických kruhů. Paradoxně se tak Reagan zapletl do sebou samým utkané sítě nechtěně čtených scénářů. To, před čím utekl z Hollywoodu, ho dostihlo v Los Angeles. Nechtěl být loutkou v rukou režisérů a tak se stal loutkou v rukou politických poradců.

---

<sup>45</sup> REAGAN Ronald, *Život jednoho Američana.*, s. 129–132.

<sup>46</sup> WILLS Gary, *Reagan's America*, s. 292.



## „Sen nám zůstává“

Bylo úterý, 23. března 1976 odpoledne, a v pokoji Hotelu Stoddard ve Wisconsinu seděl Ronald Reagan se svými věrnými.<sup>47</sup> Měl po pátých prohraných primárkách,<sup>48</sup> s dvoumilionovým dluhem v rozpočtu kampaně a v očekávání další prohry v Severní Karolíně. Pokoj se utápěl v tichu a všichni přemýšleli o nevysloveném. Odstoupit nebo čekat do hořkého konce na celostátním sjezdu v Kansas City, který se měl konat v půli srpna.

Systém prezidentských voleb během 70. let doznal změn, které značně pozměnily jejich průběh. V krátkosti šlo o to, že došlo k velkému rozmachu státních prezidentských primárních voleb i caucusového<sup>49</sup> systému, což přidávalo volbám na dobrodružnosti. Téměř půlroční cesta napříč zemí dávala kandidátům možnost začít v každém státě nanovo a vymyslet pro každý stát tu nejúčinnější kampaň. Původně decentralizovaný systém voleb byl tedy zničen a nová forma svou strukturou v zásadě umožňovala jakýkoliv průběh. Od řetězení vítězství k řetězení proher, od neočekávaných vzestupů volebních preferencí až po jejich pád. Půlroční období nabízelo možnost zvrátu kdykoliv.

Republikánské pojetí primárních voleb se od demokratického lehce odlišovalo. Republikáni stále dávali přednost systému „vítěz bere vše“, kde vítězný kandidát jednotlivých států získal hlasy všech delegátů i v případě, že nezískal více, než padesát procent celkové podpory. Demokraté se naopak řídili systémem poměrného zastoupení, kde kandidát získal poměr hlasů delegátů úměrný výsledku, který se dělil mezi několik kandidátů. Z celkového počtu 2259 republikánských delegátů na srpnový celostátní sjezd bylo 1604 vybráno systémem primárních voleb a zbytek byl dodán prostřednictvím caucusového hlasování. Novinkou bylo veřejné hlasování, při kterém měli voliči možnost vyjádřit pomocí tzv. preferenčních hlasů podporu kandidátům samotným. Tento revoluční krok neměl na vlastní volbu kan-

---

<sup>47</sup> ANDERSON Martin, *Revolution*, Cambridge, Mass. 1985, s. 42–43.

<sup>48</sup> Myšleno po prohře v pátém státě, nikoli výsledku pátých primárek.

<sup>49</sup> *Caucus*: konference vedoucích strany, kteří volí kandidáty.

Pozn.: pro tento výraz nenacházím vhodný český ekvivalent.

didáta vliv, ale mohl ovlivnit primární volby v následujícím státě, nebo se promítnout do hlasování vlastních delegátů na sjezdu.<sup>50</sup>

Ronald Reagan se rozhodl kandidovat v roce 1976, aby opět „nezklamal“ své příznivce. „*Téměř každý den mi někdo volal a přemlouval mně, abych se ucházel o nominaci na kandidáta za prezidenta za republikány v roce 1976. Volali nejen lidé z Kalifornie, ale z celých Spojených států.*“<sup>51</sup> Měl za sebou dvě víceméně úspěšná funkční období kalifornského guvernéra, která mu dala do rukou velmi pádné argumenty osvobozující ho od jeho hollywoodské minulosti. Nádvakem nebyl ani nováčkem na prezidentském bitevním poli. I když pomíneme jeho horlivou činnost pro senátora Goldwatera v roce 1964, nesmíme zapomínat ani na Reaganovu vlastní kandidaturu v roce 1968. Velmi rychle však zhodnotil své šance a z volebního boje odstoupil, označující ho za chybu. Sám k tomu říká, že jeho úkolem bylo zabránit dalšímu štěpení strany v souvislosti s kandidaturami dvou velmi silných kandidátů – Nixona a Rockefellera.<sup>52</sup> Vzhledem k jeho ambicím je však pravděpodobnější varianta přípravy na budoucí snahu o získání prezidentského úřadu.

V roce 1976 se tedy na nejvyšší politické scéně objevuje nový Reagan. Reagan-politik. Přesvědčen o své vhodnosti se však musel poprat o republikánskou nominaci s Geraldem Fordem. Ford neměl jen výhodu svého úřadu, úřadu prezidenta Spojených států, který přináší dokonalejší volební zázemí, ale i výhodu jakéhosi psychologického vlivu na voliče, který úřadujícího prezidenta nevědomky protežuje, pokud jeho administrativa není vyloženě špatná. Na druhou stranu nedokázal Ford přejít stín aféry Watergate, která těžce pošramotila pověst Republikánské strany. Sám Ford si uškodil v očích americké veřejnosti Nixonovým omilostněním. Volby v roce 1976 pro něj byly vlastně první možností být prezidentem na základě rozhodnutí národa, neboť zděděný úřad nelze opírat o voličovo rozhodnutí. Do toho všeho se rozhodl vstoupit Ronald Reagan s jednoduchým pro-

---

<sup>50</sup> *Keesing's Contemporary Archives*, 1976, s. 27863.

<sup>51</sup> REAGAN Ronald, *Život jednoho Američana*, s. 169.

<sup>52</sup> *Ibid.*, s. 154.

gramem aplikace všech úspěšných bodů kalifornského guvernérství. Kluk „od vedle“, „Holanda“<sup>53</sup> Ronald, kovboj ze Západu a guvernér Reagan se chtěl stát prezidentem. Ale místo Reagana či Forda se prezidentem stal Carter.

Onoho březnového odpoledne roku 1976 nic nenasvědčovalo tomu, že by Reaganova prezidentská kampaň měla stejný průběh jako deset let stará kampaň guvernérská. Březen byl svědkem Reaganovy páté prohry právě ve Wisconsinu a také žádostí z mnoha stran, aby ukončil svou kandidaturu. 18. března uveřejnily New York Times článek, ve kterém jasně zhodnotily situaci. „*Pro Reagana by nemělo být otázkou zda odstoupí, ale kdy odstoupí.*“ Mezitím obdržel Reagan několik výzev k odstoupení i z vlastní strany a jeho finanční prostředky vysychaly.<sup>54</sup> Štáb Reaganovy kampaně propadal depresi a šéf John Sears dokonce tajně jednal se svým protějškem ve Fordově přípravném týmu Rogersem Mortonem o případném Reaganově stažení z boje.<sup>55</sup> Tento den a následující události jsou důležité proto, že od onoho okamžiku dokázal Reagan získat dvanáct států, počínaje Severní Karolínou. Fénix se zrodil ve chvíli, kdy mu John Sears nabídl poslední, téměř beznadějnou šanci sponzorského daru jednoho texaského příznivce v hodnotě sta tisíce dolarů za předpokladu, že budou tyto peníze použity na zakoupení televizního času a odvysílání Reaganova projevu.<sup>56</sup> „*Dobrá, tak to uděláme. Půjčíme si sto tisíc dolarů a otevřeme v celostátní televizi otázku národní obrany. A budu se jí držet až do sjezdu v Kansas City. Jdu do toho, i kdybych měl od teď ztratit každé ztracené primárky*“, bouřlivě reagoval Reagan.<sup>57</sup> Tato epizoda z Reaganova předprezidentského období svědčí o vlastnosti, se kterou se budoucí prezident už asi narodil – odvaze stát si na svém i za

---

<sup>53</sup> Takto R.Reagana označil jeho otec po narození (viz *Život jednoho Američana*) a tato přezdívka ho provázela i nadále.

srov. MORRIS Edmund, *Dutch. A Memoir of Ronald Reagan.*, New York 1999.

<sup>54</sup> 17. března 1976 – *Natinal Republican Conference of Mayors*, 20. března 1976 – *Republican Governors*.

ANDERSON Martin, *Revolution*, s. 42–43.

<sup>55</sup> HANNAFORD Peter, *The Reagans: A Political Portrait*, New York 1983, s. 107.

<sup>56</sup> ANDERSON Martin, *Revolution*, s. 43.

<sup>57</sup> *Ibid.*, s. 43.

cenu naprosté prohry. Příhodu lze vykládat dvěma způsoby. Buď jako potvrzení Reaganovy paličatosti nebo jako chvíli, kdy se rozhodl jen setrvačně dokončit, co započal. Proti druhému vysvětlení však stojí Reaganův záměr hovořit o otázkách obrany. Kandidát, který se psychicky vzdá, přece nevyloží na stůl nové karty. Reagan musel vědět, že toto téma jeho kampaň oživí a dá i jemu samému do rukou největší zbraň, tedy mnohokrát vyzkoušenou konfrontační rétoriku. Výsledkem byl projev k národu, pronesený poslední březnový den roku 1976.<sup>58</sup>

„*To Restore America*“ je prvním Reaganovým projevem, který zamířil kritikou i do vlastních řad. Reagan tedy porušil jím samým tolik vyzdvihovanou ctnost „*jedenáctého přikázání*“, které zapovídá křivé slovo o kolegovi republikánovi.<sup>59</sup> Nejen to, velká část projevu je zaměřena přímo proti Fordovi, jehož vina na situaci roku 1976 je podle Reagana nezpochybnitelná.

První odstavec projevu silně připomíná první odstavec Reaganova Času volby. „*Hodlám hovořit o ožehavých věcech*“ rozhodně vyvolává pocit souvislosti s úvodní větou tohoto projevu: „*Rád bych k Vám promluvil o sporných otázkách.*“<sup>60</sup> Nenásleduje sice impozantní: „*Nehodlám se za to omlouvat*“, ale atmosféra úvodu je přibližně stejná. I další část úvodu je jen opakováním starého apelu na nestrannost, která je příčinou rozdrobeného státu. Starou myšlenku v novém kabátě však doplňuje věta, která je pro rok 1976 nová. „*Jsem kandidátem pro republikánskou nominaci na prezidenta.*“ Zatímco v roce 1964 Reagan hovořil ve prospěch někoho jiného a tedy jeho poznámky o rozdrobenosti národa mohly být přijímány jako názory člověka, kterému opravdu záleží na budoucnosti národa, tak v roce 1976 už mohou být brány jako snaha získat hlasy za každou cenu. Proto Reagan pokračuje: „*...ale doufám, že i demokraté a nezávislí mne nechají dnes večer hovořit, neboť problémy, jímž naše země čelí, jsou problémy, které nenesou*

---

<sup>58</sup> „*To Restore America*“, Televised Campaign Speech, Republican Presidential Primary Elections, 31. 3. 1976.

<sup>59</sup> Autorem Gaylord Parkinson, šéf Republikánské strany v Kalifornii v roce 1966, REAGAN R., *Život jednoho Američana*, s. 130.

<sup>60</sup> Původní znění: *I'd like to talk to you about issues.*



*stranickou nálepkou.*“ Tímto úvodem si vlastně předem pojistil příznivce z opačných táborů, protože strhnul ploty oddělující jednotlivé tábory, aby odhalil jednotlivce, kteří chtějí řešit problém a nejsou ovládnuti vlastní stranou. Nepřímo tak zranil největší pýchu každého Američana, že on sám je strůjcem svého osudu a může se rozhodnout jak chce, pokud se mu řešení zdá vhodné.

Po tomto úvodním symbolickém spojení táborů ve snaze vyřešit ony problémy, které jsou daleko důležitější a nesnesou tedy odkladu, se vrhnul do rozboru ekonomické a sociální situace. Opět používá metodu poměrného porovnávání spíše, než údaje statistik. Příkladem může být způsob, jakým národu sdělil aktuální stav zadlužení: *„Tomuto národu trvalo 166 let – do poloviny II. světové války, aby nahromadil dluh v hodnotě 95 miliard. Této administrativě stačilo uplynulých dvanáct měsíců k tomu, aby k tomu přidala dalších 95 miliard.“* Pro prostého Američana je toto daleko poutavější forma získávání ekonomických údajů, než čtení složitých statistických ročenek či projevy zaplněné čísly od první až do poslední věty. Reagan ale skutečně dokázal nudný ekonomický rozbor proměnit ve snesitelnou pasáž. Za viníka hospodářských problémů jasně označuje vládu, která vydává víc, než přijímá. Inlace je pro něj nemocí, kterou je nutné léčit, nikoliv diagnostikovat její příčiny. Lék existuje, a je jím Reaganův návrh vyrovnaného rozpočtu.

Ušetřen nezůstává ani prezident Ford, který je osočen z postupného zamlžování pravých ekonomických ukazatelů federálního dluhu anebo jejich postupné úpravy. Je to první z mnoha útoků na republikánského protikandidáta. Další přichází s kritikou systému sociálního zabezpečení (Social Security). Zatímco Ford je označen za toho, který chce *„uchránit integritu sociálního zabezpečení“*, tak Reagan se představuje jako ten, který jí chce vyléčit nebo alespoň ozdravit. Příčinu veškerého zla, ekonomického poklesu, sociálního zabezpečení až po špatnou zahraniční politiku vidí ve washingtonské vládě byrokratů vedené Geraldem Fordem. *„Washingtonské vládní orgány nejsou odpovědí na zmíněné problémy. Jsou samy problémem.“* To je argument, který Ford použít nemohl, protože se na onom rozhodování podílel. Reagan však nezůstane jen u neškodného zmínění Fordovy

spoluúčasti. Ve snaze definitivně rozlousknout, jak se věci mezi nimi opravdu mají, se rozhodne přímo pojmenovat oblasti, které je rozdělují. Možná pochopil, že úspěšnou kampaň proti úřadujícímu prezidentovi ve vlastní straně lze vést jen naprosto jasným a odlišným programem. Jestliže Ford byl konzervativcem, potom Reagan byl superkonzervativcem. Definitivně zapomněl na jedenácté přikázání a zaútočil na vše, co představoval Gerald Ford. *„Byla zde určitá snaha v této kampani vysvětlovat, že mezi mnou a panem Fordem nejsou žádné skutečné rozdíly. Ale já jsem přesvědčen, že jsou, a že jsou to rozdíly podstatné. Jedním z nich je přístup k vládě.“* Zatímco Ford měl možnost podílet se na vládě ještě dříve, než si ho Nixon vybral jako viceprezidenta a byl po většinu svého života součástí vládních orgánů, Reagan strávil většinu života mimo exekutivu. Výjimkou jsou pochopitelně jeho osmi-leté zkušenosti v Kalifornii, které však představuje jako svůj triumf. Pasáže týkající se domácí politiky jsou vytvořeny v neměnném duchu. Nejprve kritika federální správy s prezidentem v čele, po ní zářný příklad Kalifornie pod ochranou Ronalda Reagana. *„Kdyby byla Kalifornie samostatným státem, byla by na sedmou nejsilnější ekonomii na světě.“* Reagan se tedy stylizoval do pozice, v níž mohl směle tvrdit: Mám zkušenosti, ale bez účasti na vaší špatné vládě. Navíc mám v rukou klenot – Kalifornii. Kalifornii, kterou jsem zdědil v katastrofálním stavu a přesto jsem z ní udělal vzácný klenot v prázdné pokladně Spojených států.

Jak již bylo řečeno, Reagan považoval za příčinu všeho zla vládu. A plýtvání penězi bylo ničím ve srovnání s plýtváním lidským potenciálem, který byl stále nahlodáván zubem vládních programů ničících lidskou ctižádost a iniciativu. Vzal na sebe úlohu ochránce lidských hodnot proti vládním institucím. Zatímco v *„Času volby“* cituje Plutarcha, v *„Ozdravění Ameriky“* se dovolává Cicera a jeho myšlenky arogance byrokracie. V zásadě ale opírá své argumenty o pasáže apelující na historické tradice národa. Od zdravého rozumu Thomase Paina přes Jeffersonovu vládu lidu až po Winthropův model města na hoře. Kalifornie je takovým městem na hoře, a stejně jako čekal Winthrop se svými věrnými, zda obstojí v Bohem dané zkoušce, tak i Reagan čekal, zda jeho Kalifornie naplní Bohem určený osud.

Podle něho byla právě tato země vyvolenou k nesení pochodně demokracie a svobody. Kalifornie podle Reagana obstála a teď je na ostatních, aby jí následovali. „Věřím, že to, co jsme dokázali my v Kalifornii, může být dosaženo i ve Washingtonu, jestliže bude vláda používat zdravý rozum k vyřešení problémů, které jim každodenně byrokracie předkládá. Věřím v lidi.“ Jestliže Reagan věřil v lidi, potom tedy na Forda logicky zbyla úloha toho, který věří nesmyslné vládě sedící ve Washingtonu a ztrácející kontakt s těmi, kteří jí dali právo tam sedět. Jestliže Reagan je jedním z obyčejných, potom Ford je jedním z byrokratů žijících v izolovaném Washingtonu. A konečně, jestliže Reagan představuje zdravý rozum, schopný rozmotat uzel vládních nesmyslů pouhým náhledem obyčejného Američana, potom Ford je ztělesněním intelektuální zkostratělosti v hlavním městě, která se pohybuje v začarovaném kruhu.

Reagan dělal jen to, co dělali mnozí před ním. Oživoval americké romantické ideály vtělené do Ústavy Spojených států, Bible národa. Tvrdil, že se Amerika příliš vzdálila představám Otců zakladatelů, jejichž cílem bylo omezit zasahování vlády do každodenního života Američanů. Její zodpovědností bylo zajišťovat národní bezpečnost a ochranu demokratických svobod. A to je přesně ta oblast, ve které je vláda pro změnu nedůsledná a opomíjí všechny signály ohrožení. „*Náš národ je v nebezpečí, a toto nebezpečí každým dnem vzrůstá.*“ Stejně jako v „*Času volby*“, míří Reagan celé své televizní vystoupení k závěrečnému vrcholu. V něm navozuje atmosféru nejvyšší naléhavosti, kdy je národ příliš zaslepen, než aby viděl skutečné nebezpečí, v němž se nachází. Reagan tedy odsouvá vnitrostátní šarvátky na vedlejší kolej a vysvětluje, že existuje jen jediný opravdový problém, a tím je národní bezpečnost. Napadá Fordovu zahraniční politiku a nazývá jí „*bez-cílným tápáním*“. Ušetřena jeho kritiky nezůstane ani jedna ze zájmových oblastí americké zahraniční politiky, ale vše vrcholí vztahem k Sovětskému svazu. Jeden jediný odstavec stačí Reaganovi k tomu, aby Forda označil za člověka, který v zájmu klidu odhodil svobodu miliónů lidí uchvácených rudou barvou. Amerika, která si vždy kladla za cíl být *pilířem svobody*, byla najednou označena za *mlčenlivého pozorovatele zotročovaného světa*. Amerika, jejíž ideály inspirovaly tisíce

lidí k přeplutí oceánu, najednou zapoměla, kdo její pomoc potřebuje, a raději uzavírá zbabělé smlouvy vyměňující vlastní svobodu za svobodu jiných národů. „*Amerika, která měla být tím nejskvělejším místem na světě, je najednou až druhá, což by se pro ni mohlo stát osudným.*“ A konečně Amerika, která je apatická a pozadu. „*Nevěřím tomu, že lidé, které potkávám téměř v každém státě této Unie, jsou ochotni hodit tento poslední ostrov svobody na smetiště dějin, společně s ostatky mrtvých civilizací dávných věků. Nazývajte to mysticismem, pokud chcete, ale já věřím, že umístění naší země mezi dvěma oceány, aby byla nalezena těmi, kteří sdílejí zvláštní cit ke svobodě a odvahu opustit zemi svých předků, bylo božským záměrem.*“ Nejen, že Reagan jasně označil Ameriku za *poslední naději člověka na zemi*, jako tomu učinil i v roce 1964, ale současně pozvedl myšlenku přistěhovaleckého národa, který má předky, ač vzdálené, po celém světě. Nemůže tedy lhostejně přihlížet porušování jejich svobod jen proto, že není natolik silný, aby se nepříteli postavil. Amerika 18. století dala vzniknout myšlence vlády coby služebníka občanů, zodpovídajícího se zase jen občanům, takže jestliže Reagan na někoho apeluje, pak na občany. V jejich rukou je moc zvrátit nešťastnou politiku vlády, která nenásleduje názory svého národa. „*Nechci žít v takovémto světě, a myslím že ani vy ne.*“ Tím Reagan vlastně nepřímo vyzval voliče aby, pokud souhlasí, skoncovali s vládou, která se odchýlila od záměrů Otců zakladatelů a odkazu Americké revoluce. „*Jsmo Američané a máme schůzku s osudem.*“ Známý slogan, ve kterém Reagan pouze změnil „*vy a já*“ na „*my*“. Reagan už tedy není tím, kdo plní funkci proroka a svou schopností vidět dopředu zůstává izolován, ale stává se médiem všech Američanů, kteří skrze něho mohou říci své hlasité ne. Je prostým služebníkem božím, jehož posláním je sloužit těm na zemi, kteří to potřebují.

Geniálním řečnickým tahem je pak předposlední odstavec, který má být shrnutím důvodů, proč chce být Reagan zvolen prezidentem. Tam, kde většina řečníků namáhavě hledá závěrečnou nosnou myšlenku, Reagan využívá své největší zbraně – příběhu. Anonymního časem, postavami i místem. Jeho hrdinkou je malá dívenka, kterou Reagan údajně potkal na jedné ze svých volebních cest. Tato dívenka, stojící v první řadě, se prý najednou Reagana otázala: „*Proč se chcete*



*stát prezidentem?“ A Reagan zjistil, že ač se jí snažil trpělivě vysvětlovat všechny své důvody, tak to asi nebylo to, co chtěla slyšet. Reagana to zneklidnilo a snažil se sám v sobě najít odpověď. Našel jí a podle příběhu si v duchu přál, aby holčičku potkal znova a mohl jí odpovědět lépe.*

*„Možná, že teď už bych dokázal odpovědět. Rád bych se dostal do Washingtonu. Chtěl bych se stát prezidentem, neboť bych rád viděl, jak se tato země stane opět zemí, ve které bude moci vyrůstat šestiletá holčička v takové svobodě, jakou jsem zažil já v jejím věku.“*

Důvodem proč Reagan použil tento příběh, je jednoduchost jazyka. Jestliže vysvětluje člověk něco šestileté holčičce, nebude zcela jistě používat politické fráze, čísla, složité citace či dlouhé formulace. Použije jazyk, kterému bude rozumět. Stručný, jasný a vlídný. Pravdou je, že onu fiktivní holčičku by asi neuspokojil ani svou rozmyšlenou odpovědí, ale vzhledem k vymyšlenému příběhu asi není třeba rozebírat reálný průběh. Díky tomuto příběhu však Reagan dokázal shrnout své kandidátské ambice do několika málo vět, které nemohly nepohnout žádným rodičem a Reagan ke svému rétorickému arzenálu naléhavosti přidal vlídnější tvář člověka milujícího děti, jehož jediným zájmem je jejich budoucnost.

Reaganovo televizní vystoupení mělo takový úspěch, že vyhrál nejen následující volby v Severní Karolíně, ale pokračoval ve své spanilé jízdě po celých Spojených státech. Počáteční neúspěch byl rychle zapomenut a Reagan se stával Fordovým velmi vážným soupeřem. Fordova obava o osud nominace vyústila ve vypracování zprávy, která měla zhodnotit dosavadní průběh kampaně a vytvořit novou, účinnější strategii proti Reaganovi.<sup>61</sup> Toto memorandum ze 7. dubna 1976 určené do rukou šéfa předvolebního týmu Rogerse Mortona navrhovalo zakoupení pětiminutového televizního času pro odvysílání reklamy zaměřené proti klíčovým bodům Reaganovy kandidatury. Poprvé

---

<sup>61</sup> [wagner1.jpg-www.lbjlib.utexas.edu](http://wagner1.jpg-www.lbjlib.utexas.edu), (pozn. k 31. 5. 1998 uvedená adresa neexistuje).

měla být odvysílána ve státě Texas a dále ve všech státech, kde se budou následně konat primární volby. Konkrétními cíly tohoto šotu mělo být posílení vedoucí pozice Forda jako vůdce *všech* Američanů, zdůraznění Reaganovy negativní stránky a konečně pojištění si voličovy přízně stálou snahou. Memorandum také obsahovalo stručné zhodnocení Reaganových úspěšných půlhodinových projevů, započatých výše zmíněným projevem z března 1976. Reaganovo obdivuhodné znovunastartování téměř ztraceného boje bylo popsáno jako důsledek schopnosti vést efektivní dialog s voliči, rozšíření vědomostí o Fordově administrativě a krystalizace odlišných názorů obou kandidátů.

*„Podle našeho názoru je zřejmé, že úspěch Reaganových projevů nezávisí pouze na otázkách obranyschopnosti státu. Tyto projevy získávají na síle spíše svou kritikou nerozhodného postoje prezidenta Forda a nepochopěným současným obranným a zahraničním politiky.“*

Na základě tohoto hodnocení je Fordovi doporučena role silného, rozhodného vůdce, který má národu vysvětlit, že je omámen pouhou ambiciózní, nezodpovědnou volební rétorikou. Prezident má vyjádřit své rozhořčení a reagovat na postoje všech ostatních kandidátů. Jméno Ronalda Reagana nesmí být vysloveno přímo, ale formulace musí být natolik jasné, aby národ byl schopen pochopit, kdo je oním neznámým.

Závěrem bylo prezidentovi doporučeno hovořit z Oválné pracovny a jako datum navržen týden před květnovými primárkami v Texasu. Jestliže totiž nebude Reagan zastaven v Texasu, pak má možnost rychle projít ostatními primárkami, včetně domovské Kalifornie, a bouřlivě vstoupit na republikánský sjezd v Kansas City.

Reagan Texas získal, ale nominaci nikoliv. 19. srpna 1976 večer, poslední den republikánského sněmu, měl Ford pronést svůj projev k přijetí kandidatury. Toho dne ráno se poražený Ronald Reagan sešel s těmi, kteří mu vytvořili nezbytné zázemí pro účast v primárních volbách – svým volebním týmem.

*„Jdeme dál. Je to jenom jedna bitva v dlouhé válce a ta bude pokračovat tak dlouho, dokud budeme žít. Nancy a já se nebudeme stáhnout a zbytek života strávit v houpacím křesle nicneděláním. Ne, nebudte cyničtí. Nebudte cyničtí, podívejte se na sebe a na to co chcete dokázat. Uvědomte si, že jsou zde miliony a miliony Američanů, kteří chtějí to samé co vy. Kterí chtějí zářící město na hoře.“<sup>62</sup>*

O den později, při letu domů do Kalifornie řekl svému poradci, Martinu Andersonovi na rozloučenou: *„Sen nám zůstává.“*<sup>63</sup> Ford sice vyhrál nominaci, ale prohrál volby. Prezidentem Spojených států amerických se stal James Earl Carter. Pro Ronalda Reagana však možná byl den voleb okamžikem, kdy se rozhodl svou kandidaturu zopakovat o čtyři roky později. Své příznivce přece nemohl zklamat.

## **Nová tvář pro Ameriku – volební rétorika**

### **Máte se dnes lépe než před čtyřmi lety ?**

Amerika se pomalu probouzela do nového rána, kdy měla rozhodnout o své budoucnosti v následujících čtyřech letech. Někteří vstávali do nového dne s ozvěnou včerejších slov jednoho z kandidátů na 40. prezidenta Spojených států amerických. S představou nové tváře pro Ameriku. *„Máte se dnes lépe než před čtyřmi lety?“* To bylo základní poselství projevu proneseného Ronaldem Reaganem v předvečer prezidentských voleb 3. listopadu 1980.

Když v roce 1969 publikoval Kevin P. Phillips knihu *„Vznikající republikánská většina“*, ve které předpovídal příchod populistické revolty nové střední třídy proti plánovačům, intelektuálům a příznivcům sociálního státu z liberálního tábora, tak téměř nikdo této předpovědi nevěnoval velkou pozornost.<sup>64</sup> Když se v roce 1964 ucházel o úřad prezidenta Barry Goldwater s požadavky omezení vládní admi-

---

<sup>62</sup> ANDERSON Martin, *Revolution*, s. 47.

<sup>63</sup> *Ibid.*, s. 47.

<sup>64</sup> REEVES Richard, *The Ideological Election*, The New York Times, 19. února 1984, CD-ROM.

nistrativy, snížení daní a návratu k rodinným hodnotám, tak ho považovali za pravicového extrémistu. A když v roce 1976 bojoval o republikánskou prezidentskou nominaci Ronald Reagan s ultrakonzervativním programem, tak mu sami republikáni nedali příležitost postoupit z primárek (ačkoli jen těsným rozdílem necelých sta hlasů). Co tedy bylo důvodem k tomu, aby stejný Ronald Reagan vedl o čtyři roky později, v předvečer prezidentských voleb nad svým demokratickým protivníkem? Co bylo důvodem, že miliony Američanů byly ochotny naslouchat projevu, jehož myšlenky Amerikou zaznívaly bez větší odezvy již téměř dvacet let?

Republikánské primárky nezačaly pro Ronalda Reagana dobře. Na rozdíl od demokratické kandidátky, která v zásadě obsahovala jen dvě jména<sup>65</sup> – úřadujícího prezidenta Jimmyho Cartera a senátora Edwarda Kennedyho, honbu za republikánskou nominací se spolu s Reaganem chystala podstoupit celá řada politiků. Bývalý ministr financí prezidenta Nixona John B. Connally, kansaský senátor Robert Dole, senátor Howard Baker z Tennessee nebo kongresman John Anderson, ale především bývalý šéf CIA George Bush.<sup>66</sup> George Bush byl nováčkem v předvolebním boji, ale přesto se mu podařilo porazit Reagana hned v počáteční caucusové volbě v Iowě<sup>67</sup> 21. ledna. Až do roku 1976 byly za první prověrku kandidátových schopností považovány primární volby v New Hampshire. Avšak právě roku 1976 vytvořil Jimmy Carter precedens, když zvítězil v caucusové volbě státu Iowa více než měsíc před primárkami v New Hampshire.<sup>68</sup> „*Tato porážka mi připravila jednoznačný šok a velké zklamání*“, říká k tomu po letech sám Reagan.<sup>69</sup> Důvodem neúspěchu bylo jednak podcenění hlavního protikandidáta Bushe a naopak přecenění vlastních vazeb k tomuto státu, ale především Reaganův staronový šéf kampaně John

---

<sup>65</sup> Další kandidáti: guvernér Edmund G. Brown, bývalý předseda Labour Party Lyndon LaRouche.

<sup>66</sup> *Keesing's Contemporary Archives*, 1980, s. 30408.

<sup>67</sup> 31,5 % pro Bushe oproti 29,4 % pro Reagana, *Keesing's Contemporary Archives*, 1980.

<sup>68</sup> REAGAN Ronald, *Život jednoho Američana*, s. 182.

<sup>69</sup> *Ibid.*, s. 182.



Sears<sup>70</sup>. Ten totiž Reagana do iowského souboje ani nepřihlásil, neboť považoval stát, ve kterém Reagan strávil několik let jako rozhlasový hlasatel,<sup>71</sup> za předem vyhraný, čemuž naznačovaly i průzkumy veřejného mínění. Reagan se dokonce nezúčastnil ani debaty pořádané místními novinami, jíž se účastnila většina protikandidátů, včetně Bushe.<sup>72</sup> Bush si tedy vytvořil výbornou výchozí pozici do dalšího boje. Následující primárky v New Hampshire ale prohrál velkým rozdílem a to především díky na první pohled neškodné episodě, která vešla do dějin prezidentských primárek roku 1980.

Před vlastními primárními volbami byla Georgi Bushovi a Ronaldu Reaganovi nabídnuta místními novinami *Nashua Telegraph* sponzorovaná debata. Oba kandidáti souhlasili, ale ostatní republikánští soupeři v čele s Robertem Dolem podali stížnost Federální volební komisi, jejímž předmětem bylo údajné protežování některých kandidátů. Reagan proto vyzval k účasti na této debatě i zbývající kandidáty, neboť Reaganův volební štáb se rozhodl tuto akci zaplatit. Po příjezdu na místo však nebyla pro zbývající kandidáty připravena ani židle. Reagan se přesto pokusil zapojit ostatní kandidáty do debaty a hned na počátku vysvětlit udivenému publiku, o co se jedná. Jeden z místních reportérů vykřikl, aby mu byl vypnut mikrofon. Reagan zareagoval velmi spontánně: „Ale já jsem si ten mikrofon zaplatil.“<sup>73</sup> Toto Reaganovo velmi rozhodné jednání mu možná přineslo část volebních hlasů. A pokud ne samotný výrok, potom zcela určitě psychologický efekt tohoto jednání. Jestliže je někdo ochoten setkat se svými protivníky, bránit jejich právo zúčastnit se a ještě za to zaplatit, potom není volič, který by toto neoceníl. Malá epizoda má o to větší váhu, že Bush seděl nepohnutě na židli (která mu byla zaplacená protikandidátem) a do incidentu vůbec nezasáhl. Voliči nemají rádi

---

<sup>70</sup> Srov. WHITE Theodore, *America in Search of Itself: The Making of the President 1956–1980*, New York 1982, s. 304–305, dále: REAGAN R., *Život jednoho Američana*, s. 182–183.

Pozn.: Sears byl jedním z šéfů Reaganovy kampaně i v roce 1976, spolu s Paulem Laxaltem a Martinem Andersonem.

<sup>71</sup> Viz předchozí kapitoly.

<sup>72</sup> REAGAN Ronald, *Život jednoho Američana*, s. 182.

<sup>73</sup> *Ibid.*, s. 184–185.

nerozhodné kandidáty a Bush je svou bázlivostí nepřesvědčil. Samozřejmě, že Reagan byl veden především svými zájmy a debata by se pravděpodobně stejně točila kolem hlavních kandidátů, ale situace si vyvinula jinak a Reagan jednal. V New Hampshire tedy možná nevyhrály ani kandidátovy názory, ani jeho zkušenost, dokonce ani rétorika, vyhrála iluze silného, přímého a vitálního vůdce, chránícího si práva svá i jiných.

Od tohoto incidentu začal Bush na Reagana ztrácet. Příčinou samozřejmě nebyla jen debata v Nashua, ale také Reaganova výborná strategie, na níž se podíleli členové celého týmu. Hlavní strůjce úspěchu John Sears byl odvolán a nahradil ho bývalý předseda vládní Security and Exchange Commission Bill Casey. Předvolební strategie ale pokračovala ve vytyčených cílech.<sup>74</sup> Reaganova síla byla samozřejmě v jeho Kalifornii. Potřeboval však alespoň částečně přesvědčit východní pobřeží, získat si Středozápad a okouzlit tzv. sluneční pás států.<sup>75</sup> Od vítězství v New Hampshire už vyhrával jedny primárky za druhými a koncem května odstoupil i George Bush, který sice ještě zvítězil v Michiganu, ale těsně poté rezignoval. Reagan už tedy jen vítězně dovršil drtivou porážku všech sedmi kandidátů a mohl se téměř v klidu připravovat na republikánský sjezd, který ho měl na začátku července nominovat do funkce prezidentského kandidáta.

Reaganova kampaň měla dva silné stavební prvky, které z ní udělaly spanilou jízdu zemí: Reaganovu osobnost a vybroušené poselství. Oba tyto prvky jsou velmi pevně spjaty. Reaganův program nedoznal od roku 1964 téměř žádných změn. Pro pečlivého pozorovatele je naopak značně monotónním opakováním stejných myšlenek. Nic nového za více než patnáct let. Úspěšná kandidatura v roce 1980 byla výsledkem dokonalé prezentace myšlenek. Jako potvrzení této teze může posloužit příklad Reaganova typického projevu během kampaně v Clevelandu, jak jej zaznamenal novinář Theodore White při svých cestách s prezidentem během republikánských primárek.<sup>76</sup>

---

<sup>74</sup> WHITE Theodore, *America in Search of Itself*, s. 304.

<sup>75</sup> Jižní a jihovýchodní státy USA.

<sup>76</sup> *Ibid.*, s. 307.

*„...když se Carter stal prezidentem, byla inflace 4,8 procenta a on prohlásil, že s tím bodlá něco udělat. A udělal. Nyní dosahuje 16,4 procent. Byl zděšen, že cena jednoho galonu benzínu je 58 centů, a řekl, že se s tím musí něco dělat. A udělal. Nyní je cena galonu dolar a dvacet centů... Zradil pracovníky automobilového průmyslu, zradil i oceláře... je čas změnit tuto zemi... vše, co bylo uděláno, jsou vyšší daně, vyšší inflace, vyšší nezaměstnanost... Proč bychom nezkusili ponechat víc peněz ve vašich rukou, ať je utratíte jak chcete sami... Snížit daně do tří let... zredukovat vládní výdaje... deficitní monstrum!... Federální pomoc školství se stala federální intervencí... Vidím, že děšt stále houstne. Proč se tedy neposunout k tomu hlavnímu, abychom se mohli všichni co nejdříve schovat. Tato vláda zničila velký arzenál demokracie a zanechala nás nechráněné před Sovětským svazem. Říká nám, že musíme podepsat smlouvu SALT II, protože nás jinak nebude mít nikdo rád. Je načase říci, že nás nezajímá, zda nás bude mít někdo rád nebo ne. Musí nás ale znovu začít respektovat... Už žádné Taiwany, žádné Vietnamy, žádné zrady přátel... Bůh Vám žebnej... Děkuji Vám a vaši pomoc budu potřebovat 3. června“.*

Jak již vyplynulo z kontextu, byl deštivý den a Reagan musel svou řeč zkrátit na minimum, aby měl pro koho mluvit. Žádné přikrášlování, žádné velké přemýšlení, žádná gesta a dramatické pomlky. Musel mluvit jasně, stručně, výstižně, a hlavně rychle. Paradoxně můžeme z toho, co bylo pouhým provizoriem, vyčíst celý Reaganův program. Nic nechybí. Nic nepřebývá. Je to jen telegrafická verze toho, co propagoval po celé roky. Pokud jen za každou větu dosadíme odstavec či stránku, pak nám vyjde projev v celém rozsahu. Projev přikrášlený o příběhy, doplněný pečlivě připravenými údaji a pronášený s patřičným klidem. Tam, kde v Clevelandu zazněl pravý, obnažený Reagan, nastoupí Reagan herec, který dodá přednesu tu nádech vlídnosti, tu přímosti, tu sentimentálního návratu do dětství či impozantní guvernérské rozhodnosti. Ale stejně jako se liší jeho připravené projevy od situací vynucených improvizací, tak se liší přednesy v jednotlivých státech během kampaně. Zatímco v Kalifornii si může dovolit své nejsilnější výpady proti washingtonské vládě, tak Missouri si raději získává kovbojským kloboukem a opatrně volenými, ačkoli strohými

slovy. Pro ilustraci: zatímco v Kalifornii označuje většinu občanů závislých na sociální podpoře za *podvodníky*, tak v Missouri říká, že tito lidé nejsou *špatní*, ale jen chycení do sítě vládní byrokracie, která potřebuje pro své zaměstnance vymyslet práci.<sup>77</sup> Zásobárna Reaganových různých přístupů se zdá nevyčerpatelná, ale i ona někdy nevybere vhodnou variantu, což Reaganovi uškodí především ve vlastních prezidentských volbách.

Republikánský sjezd roku 1980 se konal v Detroitu. Poprvé nemuseli delegáti volit mezi jednotlivými kandidáty, protože vítěz byl předem známý. Byl jím ten, kdo došel až do konce dlouhých primárek – Ronald Reagan. Všichni ostatní kandidáti se pomalu stáhli z boje a sjezd se stal Reaganovým triumfem. Nominace byla tedy vyřešena, ale zbývalo vyřešit problém přinejmenším stejně důležitý. Totiž kdo se stane kandidátem na viceprezidenta. Původním záměrem byla společná kandidátka Ronalda Reagana s neúspěšným kandidátem z minulých prezidentských voleb a bývalým prezidentem Spojených států amerických, Geraldem Fordem. Reagan nic nenamítal, až do okamžiku, kdy Ford v rozhovoru pro televizní stanici CBS naznačil jakousi formu spoluprezidentství.<sup>78</sup> Reagan tuto možnost odmítl a o přijetí kandidatury na viceprezidenta požádal George Bushe, který souhlasil. Poslední den sjezdu se tedy na pódiu haly objevil tandem Reagan-Bush, který měl porazit demokratickou kandidátku Carter-Mondale, nominovanou v New Yorku. Zbývala jediná věc, totiž aby vítěz projevem přijal svou kandidaturu.<sup>79</sup> A to byla chvíle pro Ronalda Reagana.

Jeho přijímací řeč je v podstatě shrnutím vlastních postojů a republikánské názorové platformy. Přesto je právě tento projev vhodnou příležitostí k potvrzení výše zmíněné teorie, že tedy jeho jednotlivé projevy se neliší šíří záběru, ale mírou přednesu. Rozdílnost Reaganových projevů v předprezidentském období tkví pouze v detailech a doprovodných myšlenkách, nikoli hlavních tezích.

---

<sup>77</sup> Příklad Missouri je převzat *Ibid.*, s. 307.

<sup>78</sup> REAGAN Ronald, *Život jednoho Američana*, s. 186.

<sup>79</sup> *Acceptance of the Republican Nomination for President*, 17. července 1980.



Reagan zahájil svou řeč, která byla přenášena televizí, vtipnou poznámkou. Touto replikou připomněl svou hereckou dráhu. „*Jsem trochu rozdechvlý, že se poprvé po dlouhé době objevuji na obrazovce v blavním vysílacím čase.*“ Nejen, že tím dokázal nenásilně vplout do projevu, aniž by musel příliš přemýšlet, jak skloubit úvod pro diváky u televizních obrazovek, ale současně i pro delegáty sjezdu. Mimoto navodil atmosféru, že republikánský sjezd není místem tvrdých střetů, jako tomu bylo v minulosti, ale že strana je jednotná a vstřícná. Také v samotném sále dal dost možná zapomenout čtyřdenní únavě a jisté apatičnosti vůči projevu, jehož obsah většina přítomných podrobně znala. Do třetice, tím symbolicky strhl most spojující ho s hereckou minulostí, která je pouhou sentimentální vzpomínkou, už příliš vzdálenou, než aby mu mohla ještě ublížit. Reagan herec je definitivně pryč, to je pravé poselství.

Následuje úvodní část, ve které Reagan zdraví své kolegy, spolukandidáta a celý americký národ. Ale nebyl by to Reagan, aby nepozdravil nejen národ, ale *skvělý* americký národ. Ví, že v něm chce pozvednout sebedůvěru, nechat ho vzpomenout na úžasnou minulost a pevné kořeny, z nichž vyrostl. Střípek toho národa je před ním a stejně jako dříve Otcové zakladatelé dali vzniknout demokratické zemi, tak tito „vyvolení“ zformulovali program, který Ameriku vrátí k hodnotám, které před třemi staletími vedly předky k osídlení Nového světa. *Rodina, práce, společenství, mír a svoboda.* Puritánské hodnoty, jejichž duchovní bohatství je zapomínáno a s ním i americká hrdost a síla. Jestliže tyto hodnoty položily kdysi základ pro vznik národa, pak musí být natolik silné, že dokážou národ znovu pozvednout i stovky let poté. Je třeba se však sjednotit, zapomenout na vzájemné rozdíly a dát Americe nový život.

Po oslavě zářivé minulosti však Reagan vrátí posluchače zpět do reality současnosti. Do té doby téměř anonymní slova se najednou mění v adresná obvinění. A tady přichází chvíle pro srovnání s clevelandským příkladem. Tam Reagan neměl na úvody čas a tak se musel vrhnout rovnou k věci. V Detroitu zdůraznil nejprve americkou jedinečnost, aby potom mohl obvinít z její postupné zkázy Cartera. „*Ale zpět do roku 1976. Pan Carter řekl: Důvěřujte mi. A mnoho lidí to udělalo.*

*Dnes je spousta z nich bez práce. Mnozí sledují, jak jsou jejich úspory požírány inflací. A jiní, především staří, bezmocně sledují jak jejich pevně stanovené důchody ztrácejí díky inflaci na hodnotě.“* Stejně jako v Clevelandu je i v Detroitu Carter tím, kdo zradil americké naděje. Je tím, kdo zneužil důvěry milionů lidí a místo slibovaného blahobytu je zavedl na pokraj zkázy. „*Je čas změnit tuto zemi,*“ říká Reagan v Clevelandu. A o dva měsíce později se již veřejně zavazuje, že obnoví schopnost federální vlády vyjít lidem vstříc, aniž by ovládal jejich životy. Tentokrát si ovšem na pomoc bere Abrahama Lincolna. „*Víte, první republikánský prezident jednou řekl: Dokud si lidé uchovají svou ctnost a ostražitost, nemůže vládu během krátkého čtyřletého období ohrozit ani to největší administrativní zlo či nerozum. Kdyby pan Lincoln viděl co se stalo za poslední tři a půl roku, možná by trochu změnil názor.*“ Následuje celá stránka rozboru odpovídajícím třem výrazům – vyšší inflace, vyšší daně a vyšší nezaměstnanost. Přidána je snad jen pasáž o navrhovaném navrácení některých pravomocí federální vlády státům. Tím vlastně vyvolává otázku, která tíží Američany už od filadelfského ústavodárského konventu v roce 1787. I tam probíhala bouřlivá debata nad oddělením státních a federálních pravomocí. Celé generace amerických myslitelů a politiků se snažily vytvořit jednotné stanovisko, ale čas od času se vždy objevila situace, která odhalila nejednotnost veřejného mínění v souvislosti s tímto rozporem.<sup>80</sup> Od doby, kdy byla přijata Ústava namísto nedokonalých a vágních Článků konfederace, se míra centralizace zakotvená Ústavou měnila s přístupem jednotlivých politiků k této letité dichotomii. Reaganem citovaný a ctěný Abraham Lincoln pevně věřil ve federální vládu, která bude zastřešovat jednotlivé státy. S trochou nadsázky lze říci, že jeho výrok: „*Unie je starší, než státy*“, byl příčinou rozpoutání Občanské války, ačkoliv Lincoln sám by se tomuto obvinění asi bránil. James Madison ve svém Federalistovi č. 51 říká, že „*při tvoření vlády nastane největší problém ve chvíli, kdy je nutno vládě umožnit kontrolovat ovládané a současně ji zavázat, aby kontrolovala sama sebe.*“ Snad nejvýstižněji

---

<sup>80</sup> Např. McCulloch vs. Maryland 1819, Dred Scott Decision 1857, Plessy vs. Ferguson 1896, Schechter vs. United States 1935.

tento rozpor charakterizoval na přelomu století Woodrow Wilson: „*Otázka vztahu mezi státy a federální vládou je elementární otázkou našeho konstitučního systému. Jedna generace na ní určitě odpověď nenalezne, neboť je to otázka růstu a každý další krok v našem politickém a ekonomickém rozvoji mu přidává další rozměr. Vytváří tedy novou otázku.*“<sup>81</sup> Ronald Reagan však odmítá jakékoli omluvy a historické precedenty. Jeho filozofie je velmi jednoduchá: Vláda je naším nepřítelem a nejlepší vládou je nejmenší vláda. Její zeštíhlení umožní navrátit většinu pravomocí jednotlivým státům, které jsou kompetentnější k jejich uplatňování. Stejně je tomu i s přerozdělováním státních financí. Podle Reagana státy samy vědí nejlépe, kde jsou peníze nejvíce potřeba a není tedy nutné vytvářet složitou byrokracii k rozhodování o přídelech financí do jednotlivých států.

Všechna tato ekonomická opatření je podle Reagana nutno udělat nejen pro prosperitu národa, ale i jeho sílu. Jestliže je národ ekonomicky stabilní, je i silný a obranyschopný. Pokud je slabý, potom je snadným terčem agresorů. A ti jsou za dveřmi, číhající na příhodný okamžik. Stejně jako kdysi v Hollywoodu, kdy v jednom projevu Reagan použil pro komunisty metafory „*rudých monster kradoucích se zpoza skal*“, tak dnes je těmito skálami úzký mořský průliv oddělující Spojené státy od Kuby, kde trénují sovětské bojové jednotky. Reagan opět vytváří iluzi nejvyššího ohrožení, kdy účinnou metodou zkracování do bodů stupňuje naléhavost a vážnost situace. Není to strach, co ho nutí mluvit o nepříteli, ale naopak nutnost postavit se hrozbě tváří v tvář, zmobilizovat síly, tajný potenciál Bohem vyvoleného národa a zahnat nepřitele zpět. Nejen pro vlastní dobro a vlastní bezpečnost, ale i pro světový mír a pomoc dávným spojencům. Amerika, která byla poslední instancí spravedlnosti a ochrany práv na celém světě se najednou musí ptát sama sebe „*jsme schopní něco udělat?*“,

---

<sup>81</sup> WILSON Woodrow, *Constitutional Government in the U.S.*, New York 1908, s. 173, původní znění: „*The question of the relation of the states to the federal government is the cardinal question of our constitutional system. It cannot be settled by the opinion of one generation, because it is a question of growth, and each successive stage of our political and economic development gives it a new aspect, makes it a new question*“, převzato PATTERSON T. E., *The American Democracy*, New York 1993, s. 29.

místo aby si kladla otázku, zda „*má něco udělat*“. Ale „*Spojené státy mají závazek ke svým občanům a lidem celého světa. Nesmí nikdy nechat ty, kteří ničí svobodu, diktovat budoucí směr života na této planetě.*“ Ronald Reagan je tedy tím, kdo zůstává jako poslední ochránce lidských práv na zemi, stejně jako by měla Amerika podle své historické tradice zůstat poslední baštou svobody, protože pokud bude i ona pohlcena, nemá už lidstvo kam obrátit své naděje. Stejně jako v roce 1964 staví tedy Reagan národ před historické rozhodnutí. Tentokrát nehovoří o tisíci letech temna či záře, ale pokládá velmi jednoduchou otázku, jejíž odpovědí budou výsledky voleb v listopadu. „*Jsou Spojené státy americké silnější a více respektovány dnes, než byly před třemi a půl lety?*“ Pokud ano, potom si má Amerika zvolit Cartera. Pokud ne, je čas na změnu a tu ztělesňuje Ronald Reagan.

V zásadě lze celý projev shrnout do tří jednoduchých otázek přímo předložených americkému voliči. *Může se kdokoliv z Vás podívat na současnou administrativu a říci „dobré dílo“? Může se kdokoliv z Vás podívat na naše oslabené postavení ve světě a říci, že to tak může být po další čtyři roky? A konečně, jste ochotni uznat, že Spojené státy jsou za svým zenitem a ztratily své místo na slunci?* Pokud ano, volte demokracii a Cartera. Pokud jste ale ochotni vrátit Americe její pravou tvář a získat zpět výsadní postavení v toku světových dějin, potom volte republikány a Ronalda Reagana.

*„Lidem, kteří ztratili naději, ji vrátíme a pozveme je na velkou křížovou cestu za novou skvělou Ameriku... své zvolení [prezidentem] bych považoval za obnovení našeho rozhodnutí chránit světový mír a svobodu.“*

Několikastránkový projev je tedy myšlenkově téměř identický s jeho telegrafickou podobou v Clevelandu a pravděpodobně i jiných místech volebních zastavení. Je ale rozšířen o specifické rysy Reaganovy rétoriky: příběh, citaci oblíbených frází, osobní vzpomínku a deklaraci víry v Boha.

Republikánský sjezd byl tedy u konce. Televizní sledovanost nebyla příliš vysoká, ale průzkumy veřejného mínění v průběhu následujících dní ukázaly Reaganův obrovský skok vpřed. Statistika NBC



avedla Reagana na prvním místě s velkým náskokem (55 %) před Carterem (24 %).<sup>82</sup> Jeho spanilá jízda zemí tehdy uchvátila národ a zásluhu na tom měla bezesporu i Reaganova účinná strategie a rétorika. Situace se však poněkud změnila po demokratickém sjezdu v New Yorku, kde zvítězil Carter spolu s Mondalem.<sup>83</sup> Reagan i Carter tedy vstupovali do vlastních prezidentských voleb přibližně se stejnými pozicemi.

Reaganova „*Acceptance Speech*“ je však důležitá ještě z jednoho důvodu. Podle mého názoru to byl poslední velký projev, který si Reagan psal sám, nebo alespoň jeho velkou část. V porovnání s dříve zmíněnou televizní řečí v předvečer voleb, nese tato řeč ještě stále rysy jednoduché, přímočaré mluvy, ne nepodobné mluvenému slovu. Její stylistika se omezuje na jednoduché, nerozvité věty, ve kterých dominuje klasické větné spojení – podmět s přísudkem. Dalším typickým jazykovým znakem Reaganových projevů jsou časté imperativy a tázací věty. Pochopitelně tázací věty v podobě řečnických otázek, které nečekají na svou odpověď. Specifikem Reaganových řečnických otázek je ale současně s otázkou vytvořená odpověď. V zásadě je lze rozdělit na dva typy. První, ve kterém se řečník ptá jakoby jménem voliče, a jako Reagan odpovídá. A druhá, ve které položí otázku a odpoví si na ni imperativem (např. *Souhlasíte s Carterem? Volte Cartera! Nesouhlasíte s Carterem? Volte mne!*). Celý tento systém vytváří pocit dialogu s posluchačem, který je utvrzen Reaganovou obvyklou výzvou na závěr, aby se všichni ti, kdo si chtějí popovídat o své budoucnosti, ozvali.

Poslední zajímavostí vztahující se k Reaganovu závěrečnému projevu je jeho psaná forma. Reagan během svých předcházejících volebních kampaní vytvořil svérázný způsob psaných předloh projevů. Zatímco většina řečníků si své projevy píše na velké bílé listy, Reagan si projevy psal na malé kartičky z tvrdého papíru. Jedna z pomluv

---

<sup>82</sup> WHITE Theodore, *America In Search of Itself*, s. 328.

Údaje se ale liší podle agentur uskutečňujících průzkum, například Harris Polls (61 % oproti 33 %), Gallup Polls uvádí 45 % pro Reagana proti 29 % pro Cartera, *The Gallup Poll Surveys*, Wilmington 1980.

<sup>83</sup> Gallup Polls: 39 % pro Cartera oproti 38 % pro Reagana.

během kampaně v roce 1980 tvrdila, že si Reagan není schopen zapamatovat ani jednotlivá hesla svého programu, a tak je musí mít napsané.<sup>84</sup> Nebyla to pravda. Martin Anderson uvádí, že Reagan používal skutečně malé kartičky (4 x 6),<sup>85</sup> ale nebyly na nich body programu. Na tyto kartičky Reagan pečlivě přepisoval plné znění svých projevů. Neměl prý rád velké papíry, které člověka nutily skutečně sledovat text a odváděly pozornost od kontaktu s posluchačem. Rozměr těchto karet je však velmi malý a tak Reagan vytvořil jakýsi vlastní těsnopis, který mu umožnil dostat na jednu takovou kartičku text odpovídající celé jedné stránce typu A4. Některá slova vypouštěl, jiná zkracoval, a pro některé vytvořil zvláštní znaky. Výsledkem byla karta, která nemohla dávat smysl nikomu jinému, než autoru samému. Lze z ní vysledovat jen to, že neodděloval věty, odstavce odděloval silnou čarou a důležitá slova obtahoval tlustou čarou. Výsledkem je velmi úsporný záznam. Ač zdánlivě s rétorikou nesouvisící, považují to za důležitou součást jeho projevů. Řečníci, hovořící o důležitých otázkách, obyčejně raději spoléhají na podrobně připravený projev, který pečlivě studují dlouho před vlastním přednesem. Snaží se být přesní a bezchybní, a tak co nejvíce sledují text. Výsledkem je povětšinou ztráta kontaktu s publikem, které instinktivně vyhledává pohled z očí do očí a ztráta pocitu spontánního projevu. Reaganova metoda na něm byla naopak postavena. Vypadal nepřipravený, když přicházel k pultu bez plných rukou papírů. Jeho přípravou byl balíček karet, které se mu pohodlně vešly do ruky. Navíc mohl bez velké námahy, pouhým přesunutím jednotlivých karet a smícháním několika projevů, vytvořit zcela nový projev. Tímto způsobem asi vznikala většina menších kampaňových projevů, které bylo třeba několikrát do dne obměňovat. A dost možná bylo zmiňované clevelandské vystoupení souhrnem hlavních vět jednotlivých karet.

Předpokladem k tomuto postupu však byla dobrá paměť. Reagan měl fotografickou paměť, vycvičenou i dlouhými roky v televizi. Také rozhlasové moderování mu dalo umění nahradit si eventuální výpad-

---

<sup>84</sup> ANDERSON Martin, *Revolution*, s. 48.

<sup>85</sup> Míry uváděny v palcích (1 palec = 2,54 cm).

ky textu improvizací. Vzpomeňme si na příhodu z baseballového zápasu. Reagan se choval stejně pokud mu vypadl text, což se ovšem příliš často nestávalo. Jednak díky zmiňované fotografické paměti, pak díky pečlivé přípravě a posléze díky stále stejné náplni. Ještě jedna věc byla na Reaganovi i přes jeho pokročilý věk zvláštní. Nikdy nenosil brýle. Byl totiž jedním z prvních Američanů, kteří začali nosit kontaktní čočky. Nutně tedy vyvstává otázka, jak mohl číst projevy a současně neztratit oční kontakt s publikem. Reaganovo řešení je přinejmenším neobvyklé. Při projevech si jednu čočku vyjmul, aby mohl číst a díky druhé mohl sledovat publikum, které mělo pocit, že je svědkem nepřipravené, spontánní řeči. Reagan tento systém dovedl k dokonalosti právě při kampani v roce 1980. Je s podivem, jak nevědomky následoval radu svého oblíbeného Abrahama Lincolna, který kdysi sám o sobě řekl: „*Není nic nudnějšího, než lidé, kteří čtou své projevy. Zvláště fádni je potom starý člověk, který si ještě ke všemu musí nasadit brýle a pro jeho výšku srbít hřbet, aby viděl.*“<sup>86</sup> Reagan ostatně Lincolna svojí výškou připomínal. Používání karet skončilo s kampaní v roce 1980. Od nástupu do Bílého domu už Reagan využíval povětšinou Teleprompter nebo klasické psané formy projevů.<sup>87</sup>

Ale zpět do srpna 1980. Jak již bylo řečeno, kandidáti vstupovali do posledních dvou měsíců před listopadovými volbami s přibližně stejnými předpoklady. Oba za sebou měli vítězné primárky, ačkoli Reagan mohl pyšně poukazovat na drtivé vítězství, zatímco Carter musel o své vítězství tvrdě bojovat až do sjezdu. Oproti tomu Reagan musel čelit jistým zaběhaným stereotypům ve voličově myšlení. Za prvé, v době kampaně mu bylo šedesát devět let a v případě úspěšných voleb by do Bílého domu vstupoval ve svých sedmdesáti letech. Za druhé, čelil úřadujícímu prezidentovi Spojených států a historicky bylo jen málo prezidentů, kteří nebyli znovuzvoleni.<sup>88</sup> Za třetí, byl stále alespoň částí voličstva považován za pravicového extrémistu ze Západu, který nemá Východ rád. Za čtvrté, byl to bývalý herec, což

<sup>86</sup> JAMIESON Kathleen Hall, *Eloquence in an Electronic Age: The Transformation of Political Speechmaking*, Oxford 1988, s. 172.

<sup>87</sup> Srov. ANDERSON Martin, *Revolution*, Chapter Five.

<sup>88</sup> Ve 20. stol. W. H. Taft, Herbert Hoover, Gerald Ford (a Jimmy Carter).

svádělo k rychlým soudům o přetvářce či nízké inteligenci. A konečně: mohl by se stát prezidentem ten, kdo si je tolik jistý, že vláda je zlo?

Oba štáby se předháněly ve vytváření efektivních strategií, jak porazit protivníka. 4. září 1980 vytvořil Carterův pracovní tým memorandum,<sup>89</sup> které mělo vypíchnout hlavní body protiútoků. Z memoranda, které v červnu 1980 sepsal Patrick Cadell, Carterův hlavní analytik, vyplynulo, že prezident je většinou Američanů neoblíbený<sup>90</sup> a stojí tváří v tvář těžko dosažitelnému znovuzvolení. Situace v září se ale změnila a Carter lehce vedl. Také média mu věnovala více pozornosti. Vzniklo tedy nové memorandum (ze 4. září), které rozdělilo Carterovu kampaň na dvě části – pozitivní a negativní. Pozitivní měla začít od 4. září a měla zahrnovat především televizní šoty ukazující prezidenta v dobrém světle a zanechávající dojem: Carter je elegantnější než Reagan. Negativní kampaň měla začít v říjnu a být přímým útokem na Reagana. Heslem mělo být: *Prezidentský úřad – Vážná záležitost*. Také Reaganův štáb se pečlivě připravoval na poslední boj. Nebyl však založen na útoku na Cartera. Jeho autorem byl Richard Wirthlin, hlavní poradce Reagana.<sup>91</sup> Reaganovým úkolem mělo být rozbití tzv. Rooseveltovy demokratické koalice. Reaganovým cílem se měli stát středoví voliči a jako hlavní cíl byl určen Jih, dále pak bílí jižanští protestanti, dělníci v průmyslových státech, městská etnika a venkovští voliči. Kandidát si měl především podržet image silného vůdce. Především však Wirthlin předpověděl Carterovu útočnou kampaň, takže ve chvíli, kdy skutečně přišla, byl Reagan připraven.

Demokraté se snažili národu vsugerovat představu Reagana jako starého, hloupého a tvrdohlavého extrémisty, který nemá ani potuchy jak vypadá úřad prezidenta. Reagan některé výpady částečně usnadňoval svými výroky na volebních shromážděních. Například při své cestě po Mississippi<sup>92</sup> hovořil především o navrácení práv jednotlivým

---

<sup>89</sup> WAYNE Stephen J., *The Road to the White House: The Politics of Presidential Elections*, New York 1988, s. 211.

<sup>90</sup> Přesné znění: „... *by and large the American people do not like Jimmy Carter.*“

<sup>91</sup> WHITE Theodore, *America in Search of Itself*, s. 381.

<sup>92</sup> Všechny následující poznámky jsou převzaty z knihy Theodora Whitea. také: DALLEK Robert, *The Politics of Symbolism.*, kapitola II.



státům, aniž by si uvědomil, jak hluboce je v těchto státech zakoře-  
něna vzpomínka na segregáční bezpráví umožněné suverenitou států.  
V Michiganu zase prohlásil, že je rád mezi dělníky, zatímco jeho opo-  
nent otevírá svou kampaň ve městě Tusculum (Alabama), „*místě,  
které zrodilo Ku Klux Klan*“.<sup>93</sup> Pro tento typ poznámek Reaganovo  
hodnocení v průzkumech lehce klesalo. Pak ale nastal zlom. Carter  
začal svou negativní kampaň a voliči byli znechuceni. Tisk kritizoval  
Cartera a Reagan mlčel. New York Times uveřejnily článek James  
Restona,<sup>94</sup> ve kterém se říká, že „*mnozí z přívrženců Cartera jsou hlu-  
boce zklamáni ubohou a vypočítavou strategií jeho kampaně*.“ Role se  
vyměnily. Zatímco do konce září byl Reagan viděn jako nevzdělanec,  
lehce nebezpečný, s rukou na spoušti, tak od Carterových výroků se  
názory začaly měnit. Carter byl naopak posuzován jako ješitný, ubohý  
a nejistý. Definitivní tečku za vyrovnaným hodnocením obou kandi-  
dátů udělalo pozvání Reagana na celostátní televizi přenášenou pre-  
zidentskou debatu v Baltimore. Debaty se měli zúčastnit všichni tři  
kandidáti, ve hře totiž ještě zůstával nezávislý kandidát John Ander-  
son. V Baltimore si možná Reagan získal sympatie většiny národa. Za  
celou dobu, kdy Anderson neustále napadal Cartera za jeho nečestné  
výpady, neřekl Reagan téměř nic proti Carterovi a naopak se snažil  
Andersona uklidnit.<sup>95</sup> Ohlas této debaty na sebe nedal dlouho čekat.  
Zatímco před debatou prohrával Reagan o 4 %, <sup>96</sup> týden po debatě  
s Andersonem o pět procent vedl.

Rozhodující bitva se odehrála 28. října v Clevelandu, stát Ohio.  
Prezidentské debaty se konají od roku 1960 a jsou velmi sledovaným  
pořadem.<sup>97</sup> Ačkoliv vypadají spontánně, je jejich průběh velmi pečlivě  
nastudován. Debaty jsou pro kandidáty značně stresující záležitostí,  
neboť mohou významně ovlivnit myšlení voličů a na nápravu chyb už  
není čas. Ten, kdo vedl před debatou, nemusí vést po debatě a nao-

---

<sup>93</sup> Reaganova pozdější reakce prý byla: „*Panebože, to jsem nikdy neměl říkat!*“ (REAGAN R., *Život jednoho Američana*.)

<sup>94</sup> The New York Times, 25. září 1980, CD-ROM.

<sup>95</sup> WHITE Theodore, *America in Search of Itself*, s. 390.

<sup>96</sup> CBS Polls: 36 % oproti 40 %.

<sup>97</sup> V roce 1980 sledovalo asi 120 mil. Američanů. WAYNE Stephen, *The Road to the White House*, s. 220.

pak. Debata začala a Reagan do ní vstoupil s velmi příjemným a sebejistým postojem, zdůrazňujícím jeho mírumilovnost. „*Jsem tu, abych vám řekl, že z celého srdce věřím, že naší prioritou musí být světový mír. A užití síly je vždy jen tou poslední možností, když všechno ostatní zklamalo.*“<sup>98</sup> Tímto výrokiem vyrazil Carterovi z rukou hlavní argument, že je válečný šílenec, toužící po vyhocení konfliktu. Jak mohl tvrdit Reaganovi, který se usmíval a hovořil klidným hlasem, že touží po válce. Kromě toho, celá debata začala epizodou, která Cartera diskreditovala ještě dříve, než debata začala. Při příchodu na pódium šel totiž Reagan rovnou ke Carterovi, aby mu podal ruku, ale ten byl tak zmatený, že vypadal spíše jakoby čekal ránu nožem do zad.<sup>99</sup> Od té chvíle už debata byla pevně v rukou Ronalda Reagana. Proslavila se vlastně třemi výroky, z nichž dva náležejí Reaganovi. Prvním je reakce na Carterovo obvinění, že se Reagan kdysi dávno stavěl proti nemocenským dávkám vypláceným lidem žijícím ze sociální podpory. Z Reagana vyletělo: „*Už zase začínáte...?*“ Carter byl umlčen. „*Divákům se to asi líbilo a Carter pravděpodobně ještě zvýraznil účinek těchto slov tím, že vypadal na televizní obrazovce trochu bojácně,*“ píše Reagan ve svých pamětech.<sup>100</sup> Druhým je Carterova odpověď na otázku reportéra *U.S. News and World Report*, týkající se kontroly zbraní a smlouvy SALT. Carter odpověděl: „*Hovořil jsem o tom včera se svou třináctiletou dcerou Amy. Ptal jsem se jí, jaké si myslí, že by mělo být nejdůležitější téma dnešní debaty. Řekla mi, že si myslí, že nukleární zbraně a jejich kontrola.*“<sup>101</sup> Tím definitivně ztratil Carter úctu národa a potvrdil pochyby o své nerozhodnosti, ačkoliv toto by za normálních podmínek byla možná neškodná replika. Vždyť kolikrát Reagan použil pro své fiktivní příběhy postavu malého děvčátka. To se však ptalo a neodpovídalo, čímž byl navozen pocit naivity a dětské upřímnosti, kterou se Reagan trpělivě a otcovsky snažil vést. Carter se ale šel poradit se svou dcerou, jakoby nedokázal řešit své problémy sám. A Amerika nemá ráda nerozhodné, slabošské vůdce. Třetím výrokiem

<sup>98</sup> DALLEK Robert, *The Politics of Symbolism*, s. 57.

<sup>99</sup> *Ibid.*, s. 57.

<sup>100</sup> REAGAN Ronald, *Život jednoho Američana*, s. 192.

<sup>101</sup> WHITE Theodore, *America in Search of Itself*, s. 404.

je otázka, která uzavře dlouhý volební rok a postaví Ameriku před jasně artikulovanou volbu. Při svém závěrečném slovu se totiž Reagan zeptal lidí, zda si myslí, že jsou na tom lépe, než před čtyřmi lety.<sup>102</sup> Pokud ano, tak by měli zvolit jeho protivníka. Pokud ne, tak mají volit Reagana, neboť souhlasí s ním, že dozrál čas na změnu.

Bylo rozhodnuto. Čtyři dny před volbami vedl Reagan předběžných průzkumech téměř podle všech agentur.<sup>103</sup> Tuto situaci mohlo zvrátit už jen tzv. „říjnové překvapení“. To byl termín, který poprvé použili pracovníci Carterova volebního týmu a skrývalo se za ním propuštění více než padesáti amerických rukojmích, které zadržoval ajatolláh Chomejní v Iránu. Carter se během své administrativy pokusil o záchranné akce, ale ty ztroskotaly. Michael Deaver<sup>104</sup> prohlásil po vyhraných volbách, že by Reaganovo vítězství bylo téměř nemožné, kdyby byli rukojmí propuštěni ještě před začátkem voleb. „*Nic by se s tím nedalo dělat.*“<sup>105</sup> Ale překvapení se nekonalo a tak Ronald Reagan ještě večer před otevřením volebních místností zopakoval svou otázku: *Máte se dnes lépe než před čtyřmi lety?* A Amerika mu odpověděla.

Ronald Reagan získal necelých 44 milionů hlasů, zatímco Jimmy Carter jen necelých 36 milionů hlasů.<sup>106</sup> Čtyřicátým prezidentem Spojených států amerických se tedy stal Ronald Wilson Reagan, který nabídl Americe novou tvář. A Amerika jí vděčně přijala. Ne všichni s ním souhlasili, ale díky jeho jasně formulovanému programu mu každý rozuměl. Amerika chtěla změnu a Ronald Reagan ji nabízel. Historie se tedy opakuje. Stejně jako v roce 1932 zvítězil Franklin Delano Roosevelt, protože nebyl Herbert Hoover, tak Ronald Reagan zvítězil hlavně proto, že nebyl Jimmy Carter. Čas dozrál a s ním i Amerika, která byla ochotná přijmout ideály, jež před necelými dvaceti roky považovala za extrémistické.

---

<sup>102</sup> Původní znění: *Are you better off than you were four years ago?*

<sup>103</sup> Např. Gallup Poll 47 % oproti 44 %, Harris Poll 46 % oproti 41 %, *Gallup Poll Index*, December 1980, s. 12.

<sup>104</sup> V předvolebním týmu měl na starosti získávání sponzorů a politickou strategii, později byl vedoucím oddělení styku s veřejností v Bílém domě.

<sup>105</sup> JOHNSON Haynes, *Sleepwalking Through History: America in the Reagan Years.*, New York 1991, s. 37.

<sup>106</sup> Skutečné výsledky: 43 899 248 (50,75 %) oproti 35 481 435 (41,02 %).

## Boj o duši Ameriky

Výsledky prezidentských voleb v roce 1984 hovořily o naprosto drtivém vítězství Ronalda Reagana a jeho představy „*Nového patriotismu*“. Bylo to jedno z největších vítězství ve 20. století, ačkoli proti sobě stáli dva kandidáti, jejichž postoje byly více než rozdílné. Amerika tedy musela volit mezi dvěma protipóly – mezi Ronaldem Reaganem a Walterem Mondalem. První byl prezidentem a druhý bývalým viceprezidentem v tandemu Carter-Mondale. První představoval americký patriotismus, druhý zastával americký realismus. První byl řečnickým mágem, druhý odpůrcem vzletných frází. A konečně první byl spokojen a druhý chtěl vše změnit.

*„Od okamžiku, kdy jsem k Vám z této místnosti hovořil poprvé, uplynuly již téměř tři roky. Dnes večer jsem tu zcela z jiného důvodu. Překonal jsem těžké vnitřní dilema, zda se mám či nemám ucházet o znovuzvolení.“* Takto uvedl prezident Reagan své oznámení o kandidatuře do boje za své znovuzvolení 29. ledna 1984. Konečné slovo odkládal na poslední možnou chvíli nejen během tohoto projevu, ale i během předstartovní horečky roku předcházejícího prezidentským volbám. Demokraté již měli mezi svými kandidáty, až na Jesse Jacksona, jasno, ale republikáni stále nevěděli, zda bude jejich prezident usilovat o znovuzvolení. Prezident se dlouho odmítal vyjadřovat, ale nakonec bylo jeho odpovědí „ano“. Bylo by zbytečné opakovat, že své rozhodnutí opřel opět o fiktivní přání *oněch* Američanů, které *nemůže zklamat, protože mu věří*.

Prvním dobře mířeným volebním tahem byla ještě v lednu přednesená Zpráva o stavu Unie za rok 1983. Zpráva má být jakousi zповědí prezidenta za uplynulý rok, obsahující výčet všeho, co Ameriku potkalo během onoho roku, eventuálně co ji čeká v roce následujícím. Reaganova *Zpráva o stavu Unie* za rok 1983 je však obrovskou oslavou předcházejících čtyř let a amerického národa, který získal nazpět své ztracené sebevědomí. Reaganův projev se hemží mýtickými postavami dávné Ameriky, hrdiny Ameriky současné<sup>107</sup> i ideály starými jako země sama. Projev, jehož náplní má být shrnutí výsledků

---

<sup>107</sup> Viz *Teflonový prezident*.



domácí i zahraniční politiky, je výčtem prezidentových úspěchů bez známky jakékoli kritiky. Snížení inflace, hospodářský růst, silná obranyschopnost, posílení pozic v mezinárodním dění a především znovuoobnovení víry Ameriky sama v sebe.

*„Celá země nabrala novou energii a optimistický přístup. Amerika je zase zpátky. Stojí vzpřímeně a hledí vstříc 80. létům s odvahou, sebevědomím a nadějí.“*

Aby prezident utvrdil svůj národ o pravdivosti svých slov, vyzývá, aby se Amerika ohlédla a porovнала situaci dnešní se situací, ve které se Reagan ujímal prezidentského úřadu. Tím si zároveň otevírá cestu k možnosti hovořit o úspěších celého svého funkčního období, nejen roku 1983. Návrat do let osmdesátých mu ale dává příležitost ještě k jednomu porovnání. Předpokládaným vítězem demokratické kandidátky v 1984 byl Walter Mondale, Reaganem považovaný za typického liberála, který zastává politiku vysokých daní i vládních výdajů.<sup>108</sup> Walter Mondale byl však Carterovým viceprezidentem, tudíž jakákoli kritika administrativy Carterovy je vlastně nepřímo kritikou samotného Mondalea, který ještě nestačil ani vstoupit do kampaně. Přímyými zásahy chyb vlády minulé se Reagan snaží zdiskreditovat kandidáta vlády budoucí. Přeneseně se drží filozofie: Podívejte se, co udělali se zemí před mým nástupem, a zhodnoťte, zda chcete něco takového zažít znovu, protože oni se nezmění. Výčtem Carterových chyb, které ihned porovnává se svými nespornými úspěchy (neúspěchy totiž takticky vynechává), názorně předvádí, jak by vypadala administrativa a chod země pod Demokratickým prezidentem, ať už by to byl kdokoli.

Staronový tandem Reagan–Bush se vcelku bez větších problémů proboujel republikánskými primárkami až k získání nominace na srpnovém sjezdu strany Dallasu. Mondaleova cesta za získáním nominace byla složitější. O svou nominaci musel bojovat především s Gary Hartem, Johnem Glennem a Jesse Jacksonem. Nakonec mu ale demo-

---

<sup>108</sup> REAGAN Ronald, *Život jednoho Američana*, s. 287.

kratický sjezd v San Francisku dal příležitost poprat se s Ronaldem Reaganem v prezidentských volbách a získat po čtyřech letech Bílý dům zpět pro demokratickou administrativu. Na začátku září tedy proti sobě stáli Walter Mondale a Ronald Reagan, respektive Geraldine Ferrarová a George Bush.

O charakteru nadcházející bitvy nejvíce napovídaly závěrečné projevy obou kandidátů na svých sjezdech. Ronald Reagan se vyslovil poměrně velmi jasně a zopakoval tím pouze to, co říkal po celý půlrok a vlastně celé čtyři roky. Voliči mají na výběr mezi vládou pesimistických názorů, obav a různých omezení a mezi vládou naděje, důvěry a růstu. Ale především:

*„Letošní výběr není jenom výběrem mezi dvěma naprosto odlišnými osobnostmi, nebo dvěma stranami. Je výběrem mezi dvěma pohledy na budoucnost Ameriky.“<sup>109</sup>*

Mezitím Mondale prohlásil na sjezdu své strany, že „během příštích sto dní budeme, každým slovem, které řekneme, každým životem, kterého se dotkneme, bojovat za budoucnost Ameriky“.<sup>110</sup> Těmito výroky oba kandidáti vstoupili do ideologického boje o duchovní zázemí Ameriky, která se musí nejprve zeptat svého nitra, jaká je, aby věděla, jak se má chovat. Tato symbolická bitva se ale odehrávala pouze za řečnickými pulty. Američané prožívali období hospodářského růstu a přes opakované prezidentovy apely na mravní čistotu je nadále více zajímala plná peněženka. I přesto sledovalo prezidentské debaty kolem 120 milionů Američanů.<sup>111</sup>

První prezidentská debata, která se konala v Louisville, byla pro Reagana katastrofou. Hovořil nesouvisle, nesrozumitelně a používal i chybných údajů.<sup>112</sup> Následující týden vydal Gallupův ústav pro vý-

---

<sup>109</sup> *Presidential Nomination Acceptance Address*, Republican National Convention, Dallas, 23. srpna 1984.

<sup>110</sup> ERICSON Paul, *Reagan Speaks*, s. 95.

<sup>111</sup> WAYNE Stephen, *The Road to the White House. The Politics of Presidential Elections*, s. 219.

<sup>112</sup> KELLEY K., *Nancy Reagan*, s. 360, také: REAGAN R., *Život jednoho Američana*.

zkum veřejného mínění výsledek průzkumu, podle něhož Reagan zaostával za Mondalem o téměř 20 % a Mondale byl označován za vítěze této debaty. Sám Reagan k tomu ve svých pamětech říká: „Musím přiznat, že jsem probrál. Zaměřil jsem se asi příliš na fakta a čísla, abych čelil vysloveným lžím, které proti mně ve své předvolební kampani Mondale vytahoval, ale ze svého vystoupení jsem moc dobrý pocit neměl... a tisk již celé dva dny vybláňuje Mondalea za vítěze debaty.“<sup>113</sup> Reagan byl ale v debatě v Louisville jen obětí své vlastní rétoriky. Před debatou se pečlivě připravoval se svým štábem, aby ho jeho protivník neporazil v oblasti faktů, zatímco ve formě spoléhal na svou osvědčenou rétoriku a schopnost přesvědčit voliče svým vystupováním. Mondale se na tuto debatu také připravoval, ale přesně obráceným způsobem. Stejně jako kdysi pro Cartera, pracoval nyní v Mondaleově štábu jako poradce Patrick Cadell, který před debatami pro Mondalea opět vypracoval memorandum.<sup>114</sup> To mělo jeho chráněnce uchránit před Reaganovými výpady a naznačit účinnou obranu. Jeho podstatou bylo, že Reagan bude nedostatečně připraven v oblasti čísel a údajů, a pokud připraven bude, tak jediné díky pomocným kartičkám, které mu připravuje jeho volební tým. Bude také připraven na Mondalea, který není velkým rétorem a svou mluvu opírá pouze o pragmatické přemýšlení. Jako účinnou strategii tedy Cadell navrhuje naopak mluvu v Reaganově stylu, s důrazem na oční kontakt, který bude nucen Reagan opřevzat a tím se nebude moci soustředit na připravené materiály. Přitom se postupně dostávat k složitějším otázkám a nakonec Reagana porazit na jeho vlastním poli takzvaných úspěchů a jeho rétorikou. Mimoto měl Mondale položit hlavní důraz na vykreslení obrazu prezidenta coby prezidenta bohatých, jehož portrét Calvina Coolidge v Oválné pracovně hovoří za vše. Strategie fungovala a první debata se skutečně odehrávala v tomto duchu. Na druhou debatu v Kansas City, jejímž tématem měla být především zahraniční politika, se ale Reagan důkladně připravil. Nejen, že do sebe přestal, jak sám říká „cpát to velké množství informací“,<sup>115</sup> ale podobně jako Mondale vytvo-

<sup>113</sup> *Ibid.*, s. 290.

<sup>114</sup> WAYNE Stephen, *The Road to the White House*, s. 220–230.

<sup>115</sup> REAGAN R., *Život jednoho Američana*, s. 291.

řil se svým štábem účinnou strategií.<sup>116</sup> Základním bodem Reaganova programu se stala otázka *vůdcovské schopnosti*. Podle tohoto návrhu měl Reagan popsat svého protivníka jako *neschopného, slabého, staromódního a úzkoprsého liberála, zkrátka Cartera II*. Naopak Reaganovo vystupování mělo vyslat voličům signál o tom, že *Amerika znovu nastupuje a její úspěch je založen na ekonomickém ozdravění, míru prostřednictvím síly, obnovení tradičních duchovních hodnot a slibu, že to nejlepší je teprve před ní*. Největší silou prezidenta kandidáta tedy měly být uplynulé čtyři roky, zatímco u jeho vyzyvatele měly být tyto roky největším bičem. Ještě jedna věc se měla dostat na přetřes, totiž prezidentův vysoký věk. A právě tato otázka a Reaganova odpověď na ni mu možná získala vítězství ve druhé debatě. Prezident totiž na otázku, zda si myslí, že by jeho věk mohl být v prezidentském úřadu handicapem odpověděl: *Nijak nehodlám pro své politické cíle zneužívat mládí a nezkušenost svého protivníka*. I Mondale se poté zasmál a národ uvěřil, že s prezidentovým úsudkem a schopností reagovat to asi nebude tak špatné, jak demokraté tvrdí. Debaty v roce 1984 však nebyly tím nejdůležitějším faktorem ve volbách. Přestože Reagan první ze dvou debat prohrál a ve druhé zvítězil hlavně díky své schopnosti komunikace, v průzkumu veřejného mínění stále výrazně vedl. Důvodem byl jeho nezdolný optimismus. Novináři ho dokonce začali nazývat *Dr. Feelgood*.<sup>117</sup> Celá Reaganova kampaň byla zaměřena na personifikaci prezidenta se vším dobrým v Americe. Potom by útok na něj nebo hlas pro Mondalea byl vlastně útokem proti Americe.

Ještě jedna věc výrazně nahrála do ruky Ronaldu Reaganovi a dokázal z ní mnoho vytěžit. V době kampaně totiž právě ve Spojených státech probíhaly Olympijské hry. Konaly se v Reaganově domovském státě Kalifornii a Ronald Reagan z nich udělal manifestaci velkoleposti Ameriky i přesto, nebo právě proto, že na nich chyběli sportovci téměř všech komunistických zemí. Olympiáda v Los Angeles přesně ztělesňovala ducha Reaganova *Nového patriotismu*.

---

<sup>116</sup> WAYNE S., *The Road to the White House*, s. 191.

<sup>117</sup> WICKER Tom, *Debating Dr. Feelgood*, The New York Times, 5.října 1984, CD-ROM.



Americké vlajky, obdiv vynikajícím atletům z celé země a pochopitelně obrovský nárůst patriotismu, který souvisí s každým sportovním kláním. Reagan nepotřeboval mobilizovat k patriotismu stadión, na němž američtí atleti vyhrávali jednu zlatou za druhou a americká hymna zněla každou chvíli. Naopak obratně využil přirozené pýchy národa a na vlně vlastenectví se vynesl až ke svému drtivému vítězství v prvním listopadovém týdnu. V záplavě triček s nápisem USA a amerických vlaječek se cítil Reagan jako jeden z oněch *zlatých*. Bylo jenom otázkou času, kdy jejich vítězství ztotožní se svým a jejich úspěch připíše ke kladům svých čtyřech let v Bílém domě. Při snídani s úspěšnými americkými sportovci to udělal:

*„Nemohu si pomoci, ale myslím, že lidé celého světa musí soudit Američany podle toho co viděli ve vás a musí si myslet: Američané? Jsou štedří a plní snahy, plní ducha a jejich motivací musí být samé skvělé věci. Jsou opravdovým národem vítězů.“<sup>118</sup>*

Amerika tedy byla národem vítězů. Protože jsou Američané národem vítězů, musí být každý člověk, který je k tomuto postavení dovedl, tím nejlepším pro jejich budoucnost. A tedy také vítězem. Tím, kdo prohrál, byl Mondale. Jeho *americký realismus* byl poražen a Ronald Reagan získal přesvědčivě mandát na další čtyři roky v Bílém domě,<sup>119</sup> které měly z Ameriky udělat „zářící město na hoře“ a uchránit její vlasteneckou duši.

## Na domácí frontě

### Pompézní podívaná

Inaugurace Ronalda Wilsona Reagana do úřadu prezidenta Spojených států byla rozmařilou oslavou i pompézní divadelní podívanou. Nebyla to inaugurace pro obyčejné lidi, které Reagan tak často

---

<sup>118</sup> ERICSON P., *Reagan Speaks*, s. 107.

<sup>119</sup> Poměrem 54 % oproti 38 % (hlasy volitelské 525 oproti 13).

stavěl do centra svého zájmu. Desetimetrové limuzíny, závratně drahé vstupenky a pečlivě vybraná společnost ostře kontrastovaly s kampaňovým ztotožňováním se s prostým občanem. Ostře kontrastovaly i se střízlivou prostotou prezidentského úřadu předchozího obyvatele Bílého domu Jimmyho Cartera. Čtyři dny před vlastním aktem se údajně pořádaly desítky inauguračních večírků, které měly korunovat prvního skutečně konzervativního prezidenta poválečné éry. V době, kdy rostl počet nezaměstnaných a bezdomovců, a v době, kdy se prohlubovala hospodářská nejistota, byla tato okázalá podívaná značně odtrženou od skutečné reality. Svůj nesouhlas vyjadřovali i někteří Reaganovi příznivci z konzervativních kruhů. Reaganův ochránce z roku 1964, Barry Goldwater dokonce prohlásil: „Zaplatit dva a půl tisíce dolarů za vypůjčení vozu na čtyři dny, sedm dolarů za parkování a dva a půl dolaru za šatnu v době, kdy většina lidí v této zemi žije z ruky do úst, je prostě neomalenost.“<sup>120</sup> Stoupenci této teatrální podívané však argumentovali, že člověk už se nemusí stydět za to, co má. V inauguračním scénáři je dokonce uvedeno, že tato inaugurace má být symbolem kvality a důstojnosti.<sup>121</sup>

Mezitím, co se Ronald Reagan se svými blízkými připravoval na svůj první prezidentský projev, dokončoval Jimmy Carter horečnatě jednání o propuštění amerických rukojmí z rukou iránského fundamentalisty Chomejního. Poslední dokumenty k jejich propuštění byly podepsány časně ráno v 6:18 hod, ale letadlo vezoucí na palubě 52 Američanů stále stálo na ranveji kdesi daleko v Íránu. Celé dopoledne se čekalo na zprávu o jeho vzletnutí, aby nakonec Jimmy Carter musel ukončit své poslání prezidenta USA, aniž by mohl oznámit poslední úspěch své diplomacie a důstojně odejít s úctou celého národa. Pocta tedy spadla do klína Ronaldu Reaganovi. Byla to náhoda či připravený tah? Barbara Honeggerová, členka štábu kampaně Ronalda Reagana v roce 1980, vydala osm let po zvolení Reagana knihu,<sup>122</sup> kde spekuluje o pozadí celé aféry. Měl Bush, jako bývalý ředitel CIA kontakty s ajatolláhem Chomejním? Souhlasil Írán s pozdržením propuš-

---

<sup>120</sup> KELLEY Kitty, *Nancy Reagan*, s. 262.

<sup>121</sup> JOHNSON Jonson B., *Sleepwalking Through History*, New York 1991, s. 32.

<sup>122</sup> HONEGGER, Barbara, *October Surprise*, New York 1989.

tění rukojmích, aby umožnil porážku Jimmyho Cartera? Slíbil tandem Reagan-Bush Íránu miliardy dolarů pokud se dostane do Bílého domu? Ať už je pravda jakákoli, faktem zůstává, že letadlo s osvobozenými Američany opouštělo íránský vzdušný prostor ve chvíli, kdy Ronald Reagan přísahal na Bibli své matky. „*Jestliže můj lid, který se nazývá mým jménem, se pokoří a bude se modlit, a vyhledávat mně a odvrátí se od svých zlých cest, tehdy ho vyslyším z nebes, odpustím mu jeho hříchy a uzdravím jeho zemi.*“<sup>123</sup> Pečlivě vybraná pasáž, která naznačuje, kam se bude Ronald Reagan během svého působení v Bílém domě stylizovat. Interpretace je možná dvojí. První, ve které je léčitelem opravdu Bůh, a druhá, pravděpodobnější, ve které je spasitelem sám Ronald Reagan. On bude tím, který uzdraví americkou zem a vrátí víru národu, který o to žádá.

Přirozeným pokračováním této symbolické přísahy byl inaugurační projev nového prezidenta, pronesený půl hodiny po poledni 20. ledna 1981. Snad žádný jiný prezident nevzbuzoval větší očekávání jako řečník. Konečně, celý jeho vzestup do prezidentského úřadu byl založen na schopnosti komunikace a jasného vyjadřování. Od jeho inauguračního projevu se tedy čekalo, že bude brilantní a posune hranici řečnického umění daleko dopředu. Inaugurační projevy nových prezidentů obyčejně nepřinášejí převratné myšlenky, které by se výrazně lišily od náplní volebních programů. Jsou charakteristické svou vybroušeností, výmluvností a nádechem slavnostní příležitosti. Výsledkem jsou projevy plné památných výroků a morálních výzev, odkazujících národ k jeho kořenům a tradicím. Náplň projevu lze tedy předvídat dlouho před projevem vlastním, ale výběr slov a atmosféra, které tyto myšlenky představí národu, záleží na řečníku samém.

Ronald Reagan neoponechal při své inaugurační řeči nic náhodě. Jeho uvedení do úřadu bylo svědkem několika nových událostí. Kromě zmíněného propuštění rukojmích, které však ve chvíli jeho projevu ještě nebylo veřejnosti známé a ani Reagan ho nezmínil, šlo především o změnu místa inaugurace. Byla to první inaugurace, která

---

<sup>123</sup> REAGAN Ronald, *Život jednoho Američana*, s. 196.

*Pozn. aut.* pasáž je ze 7. kapitoly, 14. verš, II. kniha Paralipomenon.

se konala v západním křídle Kapitolu.<sup>124</sup> Důvody pro výběr tohoto místa byly hned tři, všechny symbolické a všechny se vztahující k projevu samému. Při pohledu k západu mohl totiž Reagan symbolicky přehlédnout celou svou zemi a mluvit k ní, zatímco při pohledu z východního křídla by směřoval jeho zrak mimo americký kontinent. Už tímto nepatrným detailem Reagan naznačil, že cílem jeho zájmu bude především Amerika. Za druhé, oslovil tímto projevem i svou vzdálenou Kalifornii, která stála u zrodu jeho politické kariéry a bez jejíž pomoci by byl nikdy nedosáhl svého snu. A konečně, při pohledu západním směrem mohl Reagan hovořit s kulisou washingtonských památníků Lincolna, Washingtona i Jeffersona, o nichž se při projevu hodlal zmínit. Ještě jedna věc, tak trochu irelevantní, ale přesto působivá, vyslala signál o správnosti změny v Bílém domě. Totiž ve chvíli, kdy Ronald Reagan přistoupil k řečnickému pultu, se do té doby zatažená washingtonská obloha vyjasnila a na přísahajícího prezidenta dopadl první paprsek jasného slunce.<sup>125</sup> Národ tedy získal svého vyvoleného.

Ani Ronald Reagan nebyl výjimkou v opakování již dříve formulovaného programu. V anglické verzi lze jeho projev označit třemi A: *anti-government, anti-tax, anti-Communism*, v češtině tedy *protivládní, protidaňový a protikomunistický*. Je souhrnem Reaganových starých myšlenek v novém hávu. Novou je však jeho struktura. Projev lze rozdělit do dvou částí. První část tvoří již zmíněné poselství o nutnosti změny vládní administrativy a cílů, druhá část je oslavou národních hrdinů, amerického lidu a americké historie.

Reagan zahájil svůj projev okázalým komentářem o výjimečnosti okamžiku, jímž je klidné střídání prezidentů v Bílém domě, se souhlasem a podle přání občanů. Toto „*předání pravomoci*“, jak říká Reagan, „*není pro zbytek světa ničím jiným, než zázrakem.*“<sup>126</sup> Tato věta se stala hned o den později námětem několika článků v New York

---

<sup>124</sup> WEISMAN Steven R, *Reagan Takes Oath*, The New York Times, 21. ledna 1981, CD-ROM.

<sup>125</sup> *Ibid.*

<sup>126</sup> *The orderly transfer of authority... in the eyes of many in the world... is nothing less than a miracle.*



Times, kde byl Reagan kritizován za neúměrné přehánění výjimečnosti politického systému Spojených států, neboť i Evropa zná demokratické výměny prezidentů a vlád.<sup>127</sup> Z hlediska rétorického je však zajímavý i výraz „*předání pravomoci*“, který je ve většině amerických dokumentů označován jako „*předání moci*“. Reagan tím vlastně naznačil, že v případě jeho vlády rozhodně nepůjde o moc shora, ale o autoritu, která bude pouze zastřešovat přání občanů samých. Tím se nenásilně dostal ke své staré teorii, že vláda nemá mít jiný zdroj své moci než lid a připomněl dílo Otců zakladatelů.

Po nezbytném úvodu, v němž podle tradice poděkoval svému předchůdci a paradoxně mu poděkoval za pokračování v tradici amerického národa a udržení jeho jednotnosti (což nekorespondovalo s jeho proticarterovskou volební kampaní), se prezident okamžitě přesunul k podle jeho názoru nejpálčivějšímu problému země – ekonomice a vládní administrativě. Tím neporušil strukturu svých předchozích projevů, které vždy začínaly ekonomickým rozborem či kritikou vládního aparátu. Jak již bylo řečeno, námět zůstal, důležité bylo jeho podání. Prvním náznakem řečnické ekvilibristiky je použití výrazu „*tyto Spojené státy*“.<sup>128</sup> Tím vlastně vyjádřil přesvědčení, že národ tvoří jednotlivé státy a ona zmíněná autorita by se měla navrátit i do rukou jednotlivých států, které jsou přespříliš ovládány federální vládou. Jasně tedy formuloval svůj přístup k odvěkému rozporu amerického politického systému. Více pravomocí státům. „*Je třeba nám všem připomenout, že federální vláda nevytvořila státy, ale státy vytvořily federální vládu.*“ Aby však nevydělil národ příliš, o něco dále téměř humorně podotknul: „*Aby nedošlo k nedorozumění, nehodlám vládu sprovodit ze světa.*“ Podle šéfa týmu *speechwriterů* Reaganových projevů<sup>129</sup> Kena Khachigiana, věnoval Reagan této části projevu maximální pozornost a několikrát odmítl již nastylizované verze proje-

<sup>127</sup> Např. WICKER Tom, *In the Nation. America the Greatest*, 22. 1. 1981, CD-ROM.

SAFIRE William, *The Land Is Bright*, 22. 1. 1981, CD-ROM.

<sup>128</sup> Český překlad bohužel potírá rozdílnost patrnou v anglické verzi: these United States vs. the United States are...

<sup>129</sup> *Speechwriter* (či *ghostwriter*): člověk, jehož úkolem je psát projevy a připravovat materiály k jejich sestavování, čeština nemá pro tento výraz ekvivalent, proto ponecháno v originále.

vu.<sup>130</sup> Po přečtení první verze z 8. ledna měl prý pocit, že umírněné výrazové prostředky by mohly vést národ k názoru, že Reagan ztratil na své síle a přesvědčení. Výsledkem jsou jasné, krátké a velmi kategorické slogany, které přidávají projevu nádech rozhodnosti a neústupnosti, vlastností, které Amerika postrádá.

*„Vláda není řešením našeho problému, vláda je problémem.“*

*„Musíme jednat dnes, abychom zachránili zítřek.“*

*„Jsme národem, který má vládu – a ne naopak.“*

Reagan sice ostře kritizuje vládu, ale současně každou větou zdůrazňuje, že vláda nejsou občané. Vláda je pro něj jakési anonymní monstrum, jehož obětí jsou obyčejní lidé, kteří jsou ale pravými syny svých dávných předků. Reagan velmi rozhodně rozděluje občany a vládu. To vláda je špatná, protože není tvořena těmi, kteří ji mají tvořit. *„Dobrá, jestliže nikdo z nás není schopen vládnout si sám, potom kdo z nás je schopen vládnout někomu jinému?“* Jediná odpověď je samozřejmě totožná s úmyslem Otců zakladatelů, vtěleným do Ústavy Spojených států amerických a předtím Prohlášení nezávislosti, tedy že vláda musí odvozovat svou oprávněnou moc ze souhlasu těch, jimž vládne. *„My všichni, vně i uvnitř vlády, musíme sdílet toto břímě [rozhodování]... a na řešení se musí podílet všechny skupiny bez rozdílu rasy, národnosti či politické příslušnosti.“*

Další část je tedy věnována podílu jednotlivých skupin na vládě. Reagan zdůrazňuje, že podle tradice jsou si všichni občané rovni. *„My lidé, rod zvaný Američané.“* Součástí myšlenky obnovení ekonomické síly a stability země je také nutnost oprostit se od předsudků a slepého fanatismu. *„...zdravá, rostoucí ekonomika... totiž poskytne rovnocennou příležitost všem Američanům, bez rozdílu zrozeného ve slepém fanatismu a diskriminaci.“* I tato věta byla předmětem sporu Reagana a jeho týmu speechwriterů projevů. Původní verze totiž zahrnovala pouze diskriminaci, ale Reagan trval na začlenění slepého fanatismu s ohledem na antisemitské projevy ve společnosti.<sup>131</sup> Nemohl zklamat

<sup>130</sup> SAFIRE, William, *The Land Is Bright*, The New York Times, 22. ledna 1981, CD-ROM.

<sup>131</sup> *Ibid.*

voliče menšin, jejichž volební hlasy během kampaně získal. Apeloval na všechny vrstvy bývalých voličů, nyní občanů v čele s nově zvoleným prezidentem, aby se spolu s ním podíleli na rozhodování, tak jak si tradice žádá. „*Naše vláda nemá žádnou moc, kromě té, která jí byla dána lidmi.*“ Vláda minulá totiž zapoměla na tento základ americké demokracie a „*vykázala jisté signály, že přerostla souhlas ovládaných.*“ Tím, že občané zvolili Reagana, vlastně naplnily své dvě pravomoci dané Ústavou. První, že mohou svobodně jednou za čtyři roky rozhodnout o osudu vládnoucích a druhou (jakkoli součástí té první), sice že mají právo svrhnout vládu, která nenaplnuje přání ovládaných. Národ tedy ve volbách roku 1980 rozhodl a nyní by měl napnout všechny své síly k znovuoobnovení americké síly a víry v sebe sama. Všichni se musí podílet na „*novém začátku*“, neboť idealismus a čestná hra je cestou k silnější a prosperující Americe, která bude žít v míru sama se sebou i se zbytkem světa.

Druhá část projevu je jak již bylo řečeno oslavou amerického lidu, jeho historie, tradic a především jejího hrdinství. Zatímco první část byla nesporně důležitá pro vytyčení cílů a postupů nastupující administrativy, ta druhá byla předpokladem pro přesvědčení národa o jejich nutnosti. Reagan tedy začal tím bolestivějším, aby posléze vлил zemi krev do žil odkazem na historii ověřenou duchovní sílou národa, která mu pomohla přejít i ty nejtěžší okamžiky. Vzpomenul tedy těch, kteří ani v nejtěžších chvílích nevzdali boj a obětovali i svůj život na oltář národa. Ti musí být vzorem pro dnešní generaci, která rovněž stojí před bitvou o svou budoucnost. Tato bitva není součástí velkých válek, ale nutného pokroku. Nepřinese fyzické oběti, ale Američané budou nuceni zřeknout se svého pohodlného způsobu života, který je příliš nákladný a neobhajtelný. Za chyby předchozích let je třeba platit, ale při naprostém spojení sil a duchovních hodnot mohou Američané zvítězit. V tomto duchu Reagan oslovil národ, čímž ho sice postavil před nutnost obětí (byť symbolických), ale současně připomněl jeho sílu, která jakoby jen spala a čekala na své probuzení. Odhodil tvrzení Carterovy vlády, že Amerika musí střízlivě formulovat svou budoucnost, aby vyslovil nosnou myšlenku celého projevu:

*„Je čas, abychom si uvědomili, že jsme příliš velkým národem, než abychom se spokojili s malými sny.“*

Tato věta se stala sloganem celého projevu a jasně dala najevo, co chtěl Reagan svým inauguračním projevem říci i co chtěla Amerika slyšet. Amerika se svou výjimečností liší od zbytku světa a má tedy „nezadatelné právo snít hrdinné sny“. Opět se Reagan vrací ke Carterově administrativě, ačkoli anonymně, když odmítá tvrzení, že Amerika nemá novodobé hrdiny. Pro Reagana jsou hrdinů dennodenně plné ulice, jsou to obyčejní Američané a ti, co je nevidí, jenom nevědí, kam se mají dívat. Toto téma si Reagan již vyzkoušel ve svém televizním projevu v předvečer voleb,<sup>132</sup> kde stejným způsobem ztožnil každého Američana s největšími hrdiny národa. *„Jejich patriotismus je tichý, ale hluboký.“*

*„Když jsem hovořil o těchto hrdinech, užíval jsem slov oni a jejich. Mohl jsem však užít vy a vaše, protože hovořím k těm, o nichž jsem mluvil. Jste to vy, občané této požehnané země. Vaše sny, vaše naděje a vaše přání se stanou sny, nadějemi a přáními této vlády. K tomu mi dopomáhej Bůh.“*

Ekonomická síla a jistota bezpečnosti bude tedy produktem každodenní práce novodobých amerických hrdinů, jejichž síla není v odvaze, ale v odhodlání a pevné víře ve vlastní budoucnost, založenou na tradici minulosti. Potom se Amerika ubrání i tlaku zvenčí, kterému se postaví čelem jako dávní hrdinové.

*„A až obnovíme naši sílu uvnitř země, potom nás bude vidět silnější i svět. Staneme se opět příkladem svobody a majákem naděje pro ty, kteří svobodu nyní nemají.“*

Závěr celého projevu tvoří přehlídka významných postav amerických dějin od koloniálního období až po novodobou historii. Umístění inaugurace do západního křídla umožnilo Reaganovi při projevu

---

<sup>132</sup> Viz předchozí kapitola, televizní projev „A Vision for America“, 3. 11. 1980.



hovořit s kulisou památníků Jeffersona, Washingtona a Lincolna, jejichž sochy vévodily panoramatu hlavního města. Bylo tedy naprosto logické, že svou řeč opřel o jejich symbolickou přítomnost. Nežůstalo však pouze u postav dávné historie. Reagan nezapomněl vy-zdvihnout ani činy generací nedávných. „*Za těmito monumenty hrdin-ství [mysleny zmíněné sochy] teče řeka Potomac, a na protějším břehu řeky leží arlingtonský hřbitov se svými prostými bílými znameními, nesoucími kříž či Davidovu hvězdu.*“ Atmosféru hrdinných obětí dotváří prostě vyjmenovaná bojiště světa, kde Američané položili své životy pro věč-nou slávu svého národa.

Celý projev je zakončen, jak jinak, příběhem. Jeho hlavním hrdi-nou je americký voják Martin Treptow, který zemřel během první svě-tové války ve Francii.

*„Pod jedním z těchto znamení leží mladý muž, Martin Treptow, který opustil v roce 1917 jedno malé americké město, aby šel bojovat do vzdálené Francie se slavnou Rainbow Division. Byl tam zabit, když se pokoušel pod těžkou palbou doručit zprávu jinému oddílu. Říká se, že u jeho těla byl nale-zen deník, v němž byla napsána pod heslem Závazek tato slova: Amerika musí tuto válku vybrát. Budu proto pracovat, obětovat se i bojovat, udělám co budu moci, jako kdyby tato věc záležela pouze na mně samém.“*

Ačkoli Reagan věděl už ve chvíli, kdy se projev tvořil, že postava Martina Treptowa sice není vymyšlená, ale některé fakty jsou záměr-ně zamlčené,<sup>133</sup> začlenil tento příběh do svého projevu. Nenásilnou formou předvedl vzor americké připravenosti k nejvyšším obětem ve jménu národního zájmu, a také vyřešil otázku nejefektivnějšího závě-ru. Jako již několikrát mu závěr vytvořil sám příběh, z něhož plyne morální ponaučení či závazek. Závazkem amerického národa a jeho prezidenta roku 1980 se tedy stala ochota obětovat všechny své síly pro národ a obnovit víru v sebe sama a své činy.

---

<sup>133</sup> Např. Martin Treptow není pohřben na Arlington National Cemetery a existence deníku nebyla také ověřena.

RITTER a HENRY, *The Great Communicator*, s. 65.

*„Konečně, proč bychom tomu neměli věřit. Jsme přece Američané.“*

Reaganova inaugurační řeč je významná přinejmenším ze dvou důvodů. Za prvé se nový prezident nevědomky odklonil od svého předchozího řečnického stylu, vyznačujícího se buď apokalyptickou, nebo vizionářskou rétorikou, aby při svém inauguračním projevu dosáhl pozice národního kazatele či misionáře, jehož posláním je probudit víru. Víru nejen v Boha, ale především v sebe sama. Za druhé, jasně deklaroval, že přes získání úřadu prezidenta Spojených států rozhodně nehodlá opustit dávno vytvořenou osobní ideologii, která ho do Bílého domu dovedla. Reaganova řeč americký národ okouzli-la, odborníci dokonce ohodnotili jeho projev jako jednu z nejlepších inauguračních řečí dvacátého století,<sup>134</sup> ale Ameriku čekala každodenní realita, která měla prověřit schopnosti nového prezidenta mimo svět vzletného řečnictví a velkolepých snů.

## **Léčba ekonomie**

Počátkem 80. let se americká ekonomika nacházela ve velmi složité situaci, vyznačující se hospodářskou krizí, vysokou inflací, nezaměstnaností, krizí státní regulace a všeobecnou stagnací. Především však šlo o krizi ekonomické teorie, tedy o ztrátu důvěry v Keynesiánské pojetí hospodářské politiky. Ta byla zaměřena na stimulaci poptávky, zatímco pojetí neokonzervativního proudu se orientovalo na nabídku.

Příchod Ronalda Reagana na post prvního muže Spojených států znamenal pro churavějící americkou ekonomiku revoluci, jenž se vyznačovala omezením státní ekonomické intervence a rozšířením sféry tržní regulace. Ekonomický program navrhovaný Ronaldem Reaganem a jeho ekonomickými poradci vycházel z hodnocení dosavadního vývoje a představoval ostrý rozchod s trendy posledních dekád: obsahoval snížení daní, škrty federálních výdajů pro nebezpečnostní položky, zpomalení růstu v nabídce peněz a redukci vládní regulace. Ideologické zázemí „*Programu ekonomického ozdravení*“, jak byl celý

---

<sup>134</sup> Hned po I. inauguračním projevu W. Wilsona, dále FDR a JFK.

SAFIRE W., *The Land Is Bright*, The New York Times, 22. ledna 1981, CD-ROM.

projekt nazván, vytvořily tradiční protestantské hodnoty, ekonomie strany nabídky a monetarismus.

Svým inauguračním projevem probudil Ronald Reagan v Americe víru v budoucnost a naději ve zvrácení nepříjemné ekonomické situace. Přesvědčil velkou část národa, že optimismus je to pravé slovo, které dělá zázraky. Atmosféra navozená jeho prvním veřejným projevem a mnoha dalšími menšími projevy vytvořila správné zázemí pro aplikaci nového pojetí americké ekonomiky. Nový prezident vystoupil v televizi již čtrnáct dní po inauguraci, aby představil svou verzi neokonzervativní ekonomie, která má vyvést zemi z hospodářské krize. Reagan využil popularity nového prezidenta a své schopnosti strhnout národ. Svým projevem 5. února 1981 zahájil půlroční kampaň za ekonomické ozdravění, jehož výsledkem měla být stabilizace americké ekonomiky a položení základů pro solidní ekonomický růst. Svůj televizní projev obohatil opět o výstižná srovnání s předcházejícími administrativami, porovnání ekonomických ukazatelů i prosté konstatování jaká je skutečná hodnota dolaru v současné Americe. Tam, kde byl nucen používat složité ekonomické termíny a nezáživné statistiky, se uchyloval k zjednodušování pomocí příkladů, které jsou součástí každodenního života Američanů. Za všechny lze uvést způsob, jakým prezentoval pokračující devaluaci měny.

*„Vezměte si dolar, jak jste jej vydělali, utratili, či ušetřili v roce 1960. A teď si vezměte čtvrták, desetník a penny – což dělá 36 centů. To je totiž dnešní hodnota dolaru z roku 1960. A pokud nynější inflace bude pokračovat ještě tři roky, dolar z roku 1960 bude mít cenu čtvrtáku.“<sup>135</sup>*

Tímto velmi názorným způsobem nutil obyčejné Američany, aby začali přemýšlet o věcech, o kterých jim předcházející vláda tvrdila, že jsou příliš složité na jednoduchá vysvětlení. Všechny ekonomicky složité operace přeměňoval do velmi reálných situací a příkladů, které si dovedl představit i ten nejnevzdělanější člověk. Za největší překážku ekonomického růstu stále označoval vládu. Bezejmennou, monstróznou

---

<sup>135</sup> RITTER Henry, *The Great Communicator*, s. 68.

ní, obehnanou hradbou výmluv. Jeho nadějí však zůstávali prostí občané a jejich zdravý rozum, který změní zkosnatělý vládní aparát a dá volnou ruku progresivním ekonomickým změnám, které měly především sejmout z jejich beder tíhu špatného daňového systému a odbourat zbytečné vládní výdaje. V tomto duchu promluvil i ke Kongresu o několik dní později (18. února):

*„Před měsícem jsem byl vaším hostem v této historické budově a zavázal jsem se ke spolupráci s vámi, která bude znamenat pro tento národ, který nadevše milujeme, to nejlepší. Dnes večer jsem zde proto, abych svůj závazek potvrdil... a spolu s vámi dostal slibu danému každému občanovi této země. Poslední, největší naděje člověka na zemi.“*

I přes tyto emotivně laděné projevy Kongres otálel s uvedením souboru nových ekonomických zákonů do praxe a nic nenasvědčovalo radikální změně postojů. Náhoda, nebo osud, ale opět nahrála Ronaldu Reaganovi. Jednoho březnového dne se totiž měl prezident zúčastnit odborového shromáždění a pronést projev, v němž by objasnil praktické důsledky ekonomických reforem v praxi. Při návratu do čekající limuzíny se však Ronald Reagan stal obětí atentátu. Reagan byl sice vážně zraněn, ale po úspěšné operaci se vrátil po necelém měsíci do úřadu. Svůj první projev po náročné měsíční rekonvalescenci věnoval ekonomice.

28. dubna 1981 tedy předstoupil před obě komory Kongresu a již svým příchodem vzbudil tříminutové bouřlivé ovace.<sup>136</sup> I přes avizovanou krátkost projevu a evidentní námahu nevynechal prezident ve svém projevu množství řečnických poznámek a nápadů. Úvod jako obvykle obstarala vtipná poznámka, která ukončila aplaus a dala najevo, že se prezident vrátil ve skvělé kondici, s obvyklým optimismem a nadšením. Poté velice krátce informoval o svém zdravotním stavu a ostře zaútočil na jakékoli spojování atentátu s obrazem nemocné americké společnosti. Zmínil se o tisících dopisů a jiných projevu

---

<sup>136</sup> RAINES Howell, *Political Drama Surrounds First Speech since Attack*, The New York Times, 29. dubna 1981, CD-ROM.



podpory, kterých se mu dostalo při léčení a využil příležitosti k poděkování. Z dopisů ale vybral jeden, od malého chlapce, který byl současně vřelý i humorný a posloužil Reaganovi jako názorný příklad. Společnost, která se skládá z takto upřímných a přejících lidí přece nemůže být zkažená. A mimoto, Američané jsou podle prezidenta národem hrdinů:

*„Nemocná společnost totiž neprodukuje lidi jako jsou ti, kteří se právě vrátili z vesmíru. Nemocná společnost neprodukuje lidi, jako agenta tajné služby Tim McCarthyho, který skočil mezi mne a muže ozbrojeného pistolí, protože cítil, že je to jeho povinností. Nemocná společnost neprodukuje oddané policisty jako jsou Tom Delahanty a Jim Brady.<sup>137</sup> Nemocná společnost neprodukuje lidi jako jsme my, kteří jsou tolik pyšní na to, že jsou Američané a tolik pyšní na své spoluobčany.“*

Takto uvedený projev si nemohl nezískat sympatie nejen televizních diváků, ale i samotných členů Kongresu. I zapřísáhlí nepřátelé museli ocenit snahu ještě nevléčeného prezidenta věnovat se nejpalčivějšímu problému americké domácí politiky. Reagan tak vlastně navzdory osobnímu neštěstí získal sympatie a podporu celého národa. Okolnosti atentátu a prezidentova reakce na zranění daly Reaganovi vskutku auru národního hrdiny a on ji pak zúročil ve svém pečlivě plánovaném projevu. Mimoto velmi trefně přirovnal svou rekonvalescenci k nutnému léčení americké ekonomiky.

Poté postavil kongresmany před rozhodnutí. Jako již mnohokrát v životě formuloval nutnost rozhodnutí jako „čas volby“. Cesty jsou dvě. První, navrhovaná rozpočtovým výborem Sněmovny reprezentantů, která staví na hlasech minulosti a nepřináší nic nového kromě starých bolestí. A druhá, Reaganem navrhovaná, legislativní cesta k ekonomickému ozdravení, založená na už tolikrát proklamovaných škrtech ve federálních výdajích, snížení daňového zatížení a vyrovnaném rozpočtu.

---

<sup>137</sup> Jde o další oběti atentátu z řad ochranky a štábu Ronalda Reagana.

*„Jsem přesvědčen, že pomocí zdravého rozumu, který národ již ukázal, [tím, že Reagana zvolil] zvolíme správnou odpověď na tuto otázku.“*

Reagan tedy konfrontoval zdravý rozum obyčejného občana s pečlivými analýzami washingtonských intelektuálů, které postrádají to, co je jediné opravdu zapotřebí k uvedení nových ekonomických reforem do života – víru, přesvědčení, neústupnost a ochotu osobních obětí. Téma hrdinství a osobních obětí tvoří i závěrečnou část poměrně krátkého projevu. Tentokrát sáhl Reagan pro své hrdiny do současné Ameriky. Jako první příklad mu posloužili již v úvodu zmínění astronauti raketoplánu Columbia. Jejich osobní odvaha je zde zmíněna pouze jako součást nekonečné lidské touhy bourat bariéry neznámého a posunovat hranice lidského vědění stále dál. Technologický pokrok je zde přirovnán k možnému pokroku ekonomickému, pokud se americký národ rozhodne riskovat a dát šanci nové a neosvědčené metodě. Účinnou metaforou je opět sen, který umožnil prvnímu člověku vzlétnout a může také umožnit Americe získat nazpět ekonomickou prosperitu.

Sen je magickým slovem i poslední části, kterou Reagan otevírá citátem básníka Carla Sandburga *„Republika je sen. Na počátku všeho je sen.“* A k tomu Reagan dodává:

*„A to je to, co dělá nás Američany jinými. Vždy jsme dokázali získat nového ducha a mířit k vyšším cílům. Byli jsme odvážní, předurčení, neobrožení a bez obav. Kdo z nás je ochoten jako první prohlásit, že už takoví nejsme a že se musíme stáhnout, a dělat stejné věci, které nás zavedly do současné mizérie? Věřím, že lidi, které vy i já zastupujeme, jsou připraveni pro nový směr... někdo, koho znáte, jednou řekl, že není růží bez trní. Máme před sebou velkou budoucnost. Můžeme obnovit ekonomickou sílu a vybudovat příležitosti jako nikdo předtím. Slovy Carla Sandburga: potřebujeme jen sen, že to dokážeme. Vše, co potřebujeme mít, je víra a sen se stane skutečností. Vše co potřebujeme, je jednat a správná chvíle je právě nyní.“*

Těmito slovy, která mluví sama za sebe, zakončil prezident svou emotivní řeč. Společně s okolnostmi provázajícími tento projev, ho

lze označit za jeden z nejsilnějších projevů Ronalda Reagana na domácí politické scéně vůbec. Tam, kde chtěl ve své inaugurační řeči Reagan zapůsobit na Američany oslavou historie bez dalších požadavků, tam v dubnu jasně vyžadoval rozhodnutí, které nenechá všechny ty hrdinské činy bez odezvy. Risk znamená zisk a Amerika už vyzkoušela bez úspěchu všechny staré, osvědčené cesty. Je tedy čas na revoluční krok, k němuž je třeba odvaha a osobní odříkání. Řečeno slovy Carla Sandburga, odměnou za trní budou růže. Řečeno slovy Ronalda Reagana, Amerika se opět musí rozhodnout, kterou cestu si vybere. Při špatném výběru však ztratí svůj sen a s ním i víru a naději. A bez nich nelze tvořit budoucnost.

27. července 1981 se 48 demokratických poslanců přiklonilo na stranu republikánského tábora a umožnilo odsouhlasení nejrozsáhlejšího snížení daní v americké historii přijetím Zákona o ekonomickém ozdravení (*Economic Recovery Act*). Ačkoli bylo přijetí tohoto zákona výsledkem půlroční intenzivní kampaně celé Reaganovy administrativy, bezesporu největší zásluhu na změně myšlení některých kongresmanů, ale i prostých občanů, měl projev Ronalda Reagana z konce dubna. Událost, která Reaganovi málem vzala život, tedy vdechla život novému ekonomickému programu.

## Teflonový prezident

Označení „teflonové prezidentství“ Ronalda Reagana se vžilo pro období let 1982-1986.<sup>138</sup> Je slovním přirovnáním způsobu, jakým Ronald Reagan prezentoval svůj politický program jak na domácí, tak na zahraniční scéně. Jeho dovedné využívání jazyka, řečových schopností a mediální nenucenosti vytvořilo jakousi teflonovou vrstvu po níž stékala veškerá kritika či obvinění. Teflon získal první trhliny až s aférou Írángate v roce 1986 a následující dva roky byly svědkem jeho postupného rozpadu v závislosti na postupujícím vyšetřování aféry a pomalu končícím druhém prezidentském období. Současně lze říci,

---

<sup>138</sup> Poprvé použito: STUCKEY Mary E., *Playing the Game: The Presidential Rhetoric of Ronald Reagan*. New York 1990.

Autorka používá tento výraz spíše pro období 1982–1985, později dochází k rozšíření až po Írán-gate.

že těžiště Reaganova zájmu se v této době přesunulo na zahraniční politiku, zatímco doma se největšími řečnickými příležitostmi, sledovanými širokou veřejností, staly každoroční prezidentovy projevy o stavu Unie. Reaganova domácí politika těžila z úspěchu ekonomické kampaně roku 1981 a jejím hlavním cílem bylo udržení započatého směru. K tomu bylo nutno budovat důvěru, víru a pevné přesvědčení v prezidentem nastolenou cestu. Právě pravidelné lednové zprávy prezidenta Kongresu byly výjimečnou příležitostí k posílení všech jmenovaných prvků. A Ronald Reagan, spolu se svým týmem speech-writerů, jim věnoval maximální pozornost.

První Reaganova zpráva o stavu Unie z roku 1982<sup>139</sup> je unikátní směsicí obhajoby a obžaloby, zakončené hrdinským příběhem dávajícím naději nevěřícím a sílu přesvědčeným. Žalobcem, obhájcem i vypravěčem v jedné osobě je sám prezident. Žaluje bývalou Carterovu administrativu za škody, jejichž následky jsou natolik dalekosáhlé, že je nelze ani s největším vypětím všech sil vymazat během jednoho jediného roku. Tím si vlastně vytváří i vlastní obhajobu, neboť účinnost jeho nových ozdravných zásahů nelze posoudit, aniž by byla brána v úvahu situace, za které byly nasazeny. Jestliže tedy jeho program ještě stále nepřinesl slibované změny k lepšímu, potom nelze vinit ani program ani jeho autora, ale ty, kteří jsou pravou příčinou jeho prozatímního neúspěchu, jeho předchůdce.

*„Abychom plně porozuměli stavu Unie, musíme se podívat nejen na to, kde jsme nyní a kam chceme dojít, ale tam, kde jsme byli. Situace loni touto dobou byla hrozivá.“*

Následuje ekonomický rozbor stavu, za jakého přebíral Reagan zemi po Carterově vládě. Znovu je prezentováno jediné možné východisko z této situace, kterým je bezvýhradné přimknutí se celého národa k ekonomickému programu, který si sice žádá oběti, ale je cestou k zářné budoucnosti. Protože:

---

<sup>139</sup> *The State of the Union Address*, 26. leden 1982, Washington, při společné schůzi Kongresu.



*„Pokud to neuděláme, bude celé Americe daleko hůře, než je jí dnes.“*

Nabízí se – nebo je nabízena – pochopitelně paralela, která domínuje Reaganovým projevům od „Času volby“, kdy je americký národ symbolicky přirovnáván ve svém snažení ke Kristově oběti na kříži. Zatímco tato generace nebude ušetřena nepříjemných následků tvrdé léčby, generace jejích dětí zažije opětovně zářící město na hoře. Snaha dnešních Američanů rozhodně nezůstane bez odezvy a teprve historie ukáže její význam a správnost rozhodnutí. Reagan představuje současně vizionáře, s pohledem do lepší budoucnosti, a kazatele, nabízejícího lidem naději a spasení, jako odměnu za současné trápení.

*„... věřím, že historie bude pamatovat tuto dobu jako dobu amerického obrození. A tuto administrativu jako administrativu změny, a tento Kongres jako Kongres osudu.“*

Nezaměnitelným je také způsob, jakým Reagan ztotožňuje americký národ se svou osobou do všeobjímajícího „my“, zatímco všichni ti, kteří maří toto společné snažení, jsou vyobcováni do anonymního „oni“. Za nimi se skrývají všichni ti, kteří nemají dostatek odvahy či víry v sílu národa. Síla této symbolické exkomunikace není ve vydědění ze společnosti lidí, Američanů, ale v jejich zřeknutí se americké tradice, amerických hodnot a americké historie. Podle Reaganovy interpretace nemohou tito lidé věřit v nový začátek jakožto obnovení staré tradice, protože nevěří této staré tradici. Nevěří v kořeny vlastního národa a proto nemají kde načerpat sílu pro novodobou Americkou revoluci. Výrazem *oni* vydědjuje všechny své kritiky a nevěřící Tomáše, kteří nahlodávají přesvědčení o americké výjimečnosti a předurčení k velkým úkolům. Naopak svou projekci do národa zdůrazňuje téměř každou větou, zvláště pak v případě úspěchů, které jsou výsledkem společné práce.

*„Dnes jsme společně začali znovu, ale je to teprve začátek.“*

Chválí tedy dosavadní snahu, aby ale současně řekl, že je to stále málo. Jestliže se ekonomická situace nelepší, tak je to především pro katastrofální výchozí pozici, ale také proto, že je třeba ještě přitvrdit. Přitvrzení znamená absolutní přijetí všech navrhovaných ekonomických opatření, jakkoli bolestná budou. Není cesty zpátky, existuje pouze jediná cesta a tou je ta vpřed, protože všechny milosrdné kroky stranou povedou k situaci před rokem 1981.

*„Naše současné problémy nejsou výsledkem právě probíhajícího ozdravného programu, jak se Vás někteří snaží přesvědčit. Jsou dědictvím dekad zdanování a výdajů. Protože jsou naše ekonomické problémy hluboce zakořeněny, nelze je rychle vyléčit a jediným opravdovým lékem je přimknutí se k našemu pečlivě vypracovanému plánu na obnovu.“*

Jedním z neúspěchů Reaganovy rané ekonomické politiky byl stále rostoucí deficit federálního rozpočtu, jehož vyrovnání představovalo základní bod jeho kritiky během prezidentské kampaně v roce 1980. Koncem září již bylo jasné, že původně plánované vyrovnání rozpočtu do konce roku 1984 nebude možné dodržet<sup>140</sup> a Reagan nemohl tuto skutečnost ve své výroční zprávě nezmínit. Jeho podání však není přiznáním chybné či nefungující politiky, ale prosbou prezidenta, aby Kongres za cenu vyrovnání rozpočtu nevkládal na bedra amerického daňového poplatníka další zatížení. Svým způsobem vlastně říká, že je ochoten slevit ze svých zásad, jen aby neublížil prostým občanům, na kterých leží největší břímě.

*„A tak vás [Kongres] nebudu žádat o vyrovnání rozpočtu, což by znamenalo další zátěž amerických daňových poplatníků... já dostojím svému slovu.“*

---

<sup>140</sup> Plánované vyrovnání rozpočtu bylo námětem Reaganova projevu z 24. září 1981 (*Address on Proposed Spending Cuts*), ve kterém posunuje hranici vyrovnání rozpočtu na rok 1984, oproti svému volebnímu programu, kde označil rok 1983 za hranici pro jeho dosažení. Po sérii veřejných kritik, dokonce i od jednoho z tvůrců ekon. politiky, ředitele Office of Management and Budget, Davida A. Stockmana, nakonec ohlašuje 6. listopadu 1981 odklon od záměru vyrovaného rozpočtu do roku 1984. RAINES H.: *Reagan Abandons Aim of Balancing the Budget by '84*, The New York Times, 7. 11. 1981, CD-ROM.

ochránce míru a svobody na světě. Jestliže si má Amerika uchovat svou Bohem určenou roli, potom je silná obrana nutností. V závěru pak získávají domácí ekonomické problémy nádech malichernosti v porovnání s problémy národů, které obepínají ostnaté dráty a minová pole.

*„Ano, máme své problémy... ale my je vyřešíme. Proces už začal a jeho výsledky uvidíme napřesrok.“*

Ani tento projev netvoří výjimku v již zaběhnutém způsobu zakončení Reaganových projevů. Naopak je prvním v neměnné sérii, která končí až Reaganovým projevem na rozloučenou v roce 1989. Jedná se o zakončení příběhem. I téma zůstává stále stejné, tedy americké hrdinství a výjimečnost. Jediné, co se mění, je forma prezentace. Právě příběhy jsou oním teflonem, který pacifikuje veškerou kritiku a stmeluje prostého občana se svým prezidentem. Příběhy jsou důvodem, proč Reagan dokázal připoutat většinu národa k obrazovkám. Příběhy jsou způsobem, jak ztotožnit svůj pohled s pohledem národa. I jejich načasování na konec projevu je velmi logické. Následující den po Reaganově projevu se v New York Times objevil článek, který cituje odborníka na prezidentskou rétoriku prof. Theodore Otto Windta, který Reaganův projev ohodnotil jako vysoce působivý, stejně jako jeho rétoriku během prvního roku v prezidentském úřadu. Přesto vyslovil jednu zajímavou myšlenku: *„Jeho projevy nepřetékají květnatou mluvou. Člověk si z nich stěžší něco zapamatuje. Ale to může být právě jeho tajnou zbraní. Mluví jednoduše, jasně a přímo, což z něj dělá bodrou a upřímnou osobu, která je schopna upoutat pozornost na svůj program.“*<sup>141</sup> S tímto názorem lze na základě rozboru projevů souhlasit, ovšem s výjimkou závěrečných příběhů. Většina Reaganových domácích projevů během obou funkčních období je skutečně velmi podobná, což pochopitelně souvisí s neměnnými postoji, vytvořenými již v 60. letech. Příběhy tvoří pravé oživení. Paradoxně

---

<sup>141</sup> KREBS A., *Notes on People: Reagan's Rhetoric.*, The New York Times, 27. ledna 1982, CD-ROM.

Není to prezident, kdo je příčinou těžkostí, ale Kongres a právě ona anonymní masa skrývající se pod označením „oni“. Naopak prezident se stylizuje do role jakéhosi ochránce občanských práv, který sice zná nutnost tvrdých opatření, ale pokud by míra jejich dopadu přesáhla mez přijatelného utrpení, potom vystoupí proti nim sám. Tímto způsobem vlastně Reagan přeměnil vlastní chybnou ekonomickou prognózu v chybu Kongresu a jeho nedostatečné činnosti. Zařazením se mezi občany mohl vystoupit proti navrhanému (vlastnímu) opatření, aniž by musel obhájit ústup ze svého původního požadavku. Touto argumentací nabídl Kongresu volbu mezi dvěma zly. Prvním je další zdanění, druhým nevyrovnaný rozpočet. To, co bylo původně základem jeho vlastního programu, najednou klade za vinu Kongresu. Naopak ho žádá, aby zredukoval vlastní výdaje a výdaje na nepotřebné vládní programy. Předvídavě se ale ihned brání nařčení z upírání pomoci starým a nemocným lidem.

*„V rozporu s divokými kritikami, které jste mohli zaslechnout, tato administrativa se neotáčí, a ani nehodlá otáčet ke stáří či chudobě zády.“*

Poslední část projevu je věnována zahraniční politice, ačkoli jen velmi zběžně, neboť první rok Reaganova funkčního období je na zahraničně-politická rozhodnutí velmi chudý. I Reagan sám zmiňuje tuto skutečnost, aby vzápětí ujistil, že tato oblast bude předmětem jeho zájmu v blízké budoucnosti. I přesto věnuje tomuto tématu několik vět. Podstatná je především jedna z nich, ve vztahu k Sovětskému svazu, neboť se stane charakteristikou Reaganovy zahraniční politiky po zbytek jeho administrativy.

*„V těchto rozhovorech je nutné vyjednávat z pozice síly... a to vyžaduje přebudování naší obrany.“*

Na obranu svého postoje si bere slova Winstona Churchilla, podle nichž Sověti respektují jedině sílu. A to je důvod, proč je k vybudování respektu třeba vytvořit silnou obranu. Ale hlavním důvodem není vlastní americká síla, ale silná Amerika, představující posledního



i ony jsou součástí jakéhosi neměnného archívu, či rámce, do kterého Reagan (nebo jeho tým *speechwriterů*) sahal, kdykoliv potřeboval efektivní závěr. Jeho hrdinové mu obstarávají závěrečná slova a jejich činy nahrazují slovem vyjádřenou výzvu. Jestliže zůstane celý projev nezapamatovatelným, potom příběh zastává jeho funkci. Ať už byl Reaganův projev o čemkoli, končil vždy oslavou prostého Američana. To je to, co zůstávalo v mysli milionů Američanů a co vytvářelo onen neproniknutelný teflon. Snaha o rozbití tohoto teflonu by vlastně byla snahou o nabourání vlastní síly, tradice a kořenů. Tento styl byl Reaganovým ochranným pláštěm až do aféry Írángate.

Příběhy se táhnou jako nit všemi důležitými projevy Reaganovy domácí politiky. V roce 1982 je hlavním hrdinou Lenny Skutnik, který necelých čtrnáct dní před projevem zachránil při letecké katastrofě život jedné z obětí topící se v ledovém Potomaku.<sup>142</sup> O dva roky později v roce 1984 zaměřil pozornost na mladého seržanta Stephana Trujilla, veterána vojenské intervence na Grenadě, čímž poukázal na správnost této vojenské akce. Podobně v roce 1985 posvětil vietnamskou válku, když se hrdinkou stala dokonce žena, kadetka West Pointu Jean Nguyen, která uprchla z Vietnamu. Společně s ní vyzdvihl jinou ženu, zakladatelku domova pro děti drogově závislých matek Clare Haleovou. Tento příklad mu zase posloužil jako důkaz tvrzení, že blahobyt společnosti je dosažitelný daleko snáze prostřednictvím individuální charity než federálních programů. Během osmi prezidentských let se dokonce v Reaganově týmu *speechwriterů* projevů vytvořil termín „balkónoví hrdinové“,<sup>143</sup> který byl označením pro ukázkové hrdiny. Autoři projevů měli dokonce privilegium vybírat nejvhodnější kandidáty. Pochopitelně jejich konečný výběr musel schválit sám prezident, pokud si nevybral svého hrdinu sám. Označení „balkónoví“ má původ v Reaganově oblíbenosti tyto hrdiny národu ukázat. Současně s Reaganovým projevem totiž televize nabízela pohled do tváře těchto hrdinů, posazených do prezidentské lóže po boku první dámy. Tím částečně odrazil i námitky mnoha kritiků, že si své

---

<sup>142</sup> Letecká katastrofa ve Washingtonu, 13. ledna 1982, při níž se letadlo zřítilo do řeky Potomac.

<sup>143</sup> *Ibid.*, s. 106.

hrdiny vymýšlí, anebo si vybírá osoby, jejichž totožnost nelze zjistit. Pečlivá choreografie těchto projevů, přímo či nepřímo zaměřená na podporu Reaganových politických rozhodnutí, nejednou přivedla Kongres do úzkých, neboť mu nezbylo než schválit prezidentovo rozhodnutí. V roce 1986 dokonce dokázal Reagan svou Zprávou o stavu Unie uvést do rozpaků samotného předsedu Sněmovny reprezentantů Tipa O'Neilla. Situace nastala při pasáži o nevyrovnaném rozpočtu, tedy výsledku Reaganova ekonomického programu.

*„A teď pane předsedo. Vy víte a já vím a americký lid ví — federální rozpočtový systém je rozvrácen, prostě nefunguje. Takže než opustíme toto město, pojďme se společně, Vy a já, pokusit to nějak napravit.“* [následoval bouřlivý potlesk Kongresu]<sup>144</sup> *„... A pak snad konečně dáme Americe vyrovnaný rozpočet.“*

Tip O'Neill [velmi tiše]: *„Jsem pro.“*

Touto poznámkou vlastně Reagan svalil veškerou vinu na Kongres, který není schopen spolupráce, což je příčinou neúspěšných snah o vyrovnaný rozpočet. Sám sebe postavil do role toho, který stejně jako obyčejný Američan, může pouze bezmocně přihlížet, aniž by mohl ovlivnit vládní mašinérii. Kongres je opět oním monstrem, které stojí v cestě rychlému, zdravému a dávno navrhovanému řešení. Kongres je pro něj vláda a Reagan je zase jen občanem-politikem.

### **Reaganova americká emancipace**

20. ledna 1985 byl velmi studený den. Na tento den tradičně připadá přísaha nově zvoleného prezidenta Spojených států amerických. Na rozdíl od svých předchůdců Cartera a Forda dokázal Reagan znovu získat voličský mandát pro další prezidentské období, a tak se očekával obvyklý inaugurační projev staronového obyvatele Bílého domu. Pro velký mráz však byla zrušena veřejnosti přístupná slavnost v západním křídle Kapitolu i přehlídka na Pennsylvania Avenue a místo inau-

---

<sup>144</sup> JAMIESON K. H., *Eloquence in an Electronic Age*, s. 123.

guračního projevu bylo přesunuto do rotundy Kapitolu.<sup>145</sup> V komorní atmosféře složil tedy Ronald Reagan svůj již druhý prezidentský slib a necelá tisícovka přítomných kongresmanů a pozvaných hostů čekala také na druhý inaugurační projev.

Tento projev je ozvěnou patriotického optimismu jeho kampaně proti Mondaleovi v roce 1984 a oslavou americké obrody dosažené během jeho prvního prezidentského období. Nepřináší novou vizi pro Ameriku, ale zdůrazňuje úspěchy minulých čtyřech let a staví na nedokončených projektech vytyčených prvním inauguračním projevem. Po nezbytném slavnostním úvodu se Reagan vrhá ihned na kritiku stále nedostatečně fungující vládní administrativy a Kongresu. Aby uvedl, jaká je jeho představa dobře pracující vlády, obrací se ke konstitučním kořenům starým dvě století.

*„Před čtyřmi lety jsem s vámi hovořil o novém začátku a toho jsme dosáhli. V jistém smyslu je ale náš začátek uzákoněním začátku vytvořeného před dvěma sty lety, když – poprvé v dějinách – vláda, jak řekli lidé, nebude naším pánem, ale naším služebníkem, s pravomocemi, které jí jenom my, občané, můžeme dovolit mít. Tento systém nás nikdy nezklamal, ale čas od času jsme my zklamali tento systém.“*

Při kritice hovoří o „dobře míněných chybách minulosti“, čímž evidentně naráží na demokratickou administrativu let minulých a demokraty kontrolovaný Kongres let současných, který je překážkou stojící v cestě opravdovému rozvoji amerického ducha individualismu. Do jisté míry opakuje základní teze republikánské platformy z roku 1980, když klade největší důraz na hodnoty víry, rodiny, práce, komunity a míru. Společnost je třeba oprostít od pevného sevření vládní byrokracie a obranu je nutné přebudovat pro ochranu světového míru. Potom Amerika dokáže změnit nezadržitelný příliv totalitní temnoty v záři lidské svobody.

---

<sup>145</sup> Stalo se tak teprve podruhé v dějinách USA, poprvé při druhé inauguraci Andrew Jacksona v roce 1833.

Překvapením pro většinu demokratických senátorů však byla především pasáž o nutnosti nestranné politiky na půdě Kongresu.<sup>146</sup> Tato část je navozena dávným příběhem rivalství mezi dvěma Otci zakladateli — Johnem Adamsem a Thomasem Jeffersonem. Toto rivalství však s postupujícím věkem sláblo a oba politici si začali dokonce dopisovat.

*„Pouto mezi těmi, kteří pomohli vytvořit naši vládu, bylo opět obnoveno. V roce 1826, roce 50. výročí Prohlášení nezávislosti, oba zemřeli. Zemřeli ve stejný den, v rozmezí několika hodin. A tím dnem byl 4. červenec.“*

Působivý příběh je zakončen citátem z Jeffersonova dopisu, napsaného na sklonku života: *„Vrací mne to do časů, kdy jsme byli, ač obklíčeni těžkostmi a nebezpečím, partneři ve stejné věci. Do doby bojů o to, co je lidem nejdražší – právo na to, aby si mohli vládnou sami. Držíce se vždy stejného vesla, s hrozbou zničující každé další vlny, jakkoli neškodné... probíjeli jsme se bouří celým srdcem.“* A Ronald Reagan navazuje:

*„Nuž tedy, celým srdcem postavme se dnes jako jeden muž — jeden národ před Bohem, předurčení k tomu, že naše budoucnost bude hodna naší minulosti.“*

Názory přítomných hostů na upřímnost tohoto přání se různily. Většina demokratických poslanců vyjadřovala podivení nad prezidentovou výzvou, když neochota ke spolupráci podle jejich názoru vychází především od prezidenta.<sup>147</sup> Také špinavá práce se snižováním rozpočtových výdajů padne především na bedra Kongresu, zatímco prezident bude moci dále vykonávat roli všímavého ombudsmana. Těžko hovořit o možné spolupráci, když paralelou vztahu Adams — Jefferson je vztah Reagan — O'Neill<sup>148</sup>, který nefunguje již od začátku

---

<sup>146</sup> ROBERTS Steven V., *Reagan Takes Center Stage. Both Parties Applaud Call for Cooperation on Goals*, The New York Times, 22. ledna 1985, CD-ROM.

<sup>147</sup> *Ibid.*, např. Bob Carr (Michigan), Richard A. Gephardt (Missouri), senátor Patrick J. Leahy (Vermont), aj.

<sup>148</sup> Předseda Sněmovny reprezentantů po celých osm let Reaganova prezidentství, Demokrat.



Reaganovy administrativy. Tip O'Neill totiž nevynechal jedinou příležitost, aby ostře nezaútočil na „*prezidenta bohatých*“, jehož program označoval za „*krutý výsměch*.“ I přes mírnější komentář vzájemného vztahu mezi oběma politiky v Reaganových pamětech<sup>149</sup> byl tento vztah po většinu jejich spolupráce na bodu mrazu. Po tomto projevu se však O'Neill vyjádřil: „*Udělám vše, co budu moci, abych toto bratrství dvou uvedl v život.*“

Osoby Jeffersona a Adamse si Reagan zcela jistě nevybral náhodně. Nejenže se mu výborně hodily do symbolické výzvy k nadstranické spolupráci v zájmu národa, ale Thomas Jefferson byl pravděpodobně prvním zastáncem vyrovnaného rozpočtu.<sup>150</sup> Po Ústavodárném konventu žádal dodatek o vyrovnaném rozpočtu a Reagan se ho rozhodl už během roku 1981 následovat. Tento dodatek k Ústavě, podle něhož by měl prezident právo vetovat jednotlivé položky rozpočtu, pak požadoval každý rok. Kongres však návrh vždy vetoval.

Hlavním sloganem celého projevu se však ukázala být, do nového šatu oděná, myšlenka Abrahama Lincolna. Kromě oblíbeného citátu hovořícího o „*poslední, největší naději lidstva na zemi*“,<sup>151</sup> spojil Reagan Lincolnovo Prohlášení o osvobození otroků z roku 1863 s vlastní interpretací nazvanou *Americká emancipace*. Na základě historicky dané konotace chce symbolicky osvobodit amerického ducha podnikání a strhává ekonomické bariéry bránící jeho rozvoji. Tím vlastně přenáší původní záměr osvobození občanů na osvobození ekonomických práv. Jinými slovy, práv člověka na zbohatnutí vlastním přičiněním. Doslovně lze říci, že se svým způsobem vrací k myšlenkám, které se staly stavebními kameny Americké revoluce. Základem Prohlášení nezávislosti i Ústavy USA je totiž učení anglického osvícenského filozofa Johna Locka, který ve svých Dvou pojednáních o vládě prohlašuje, že „*každý člověk má svá nezadatelná práva na život, svobodu a majetek.*“ Tato fráze byla Jeffersonem a ostatními pozměněna na „*život, svobodu a hledání štěstí*“, čímž vlastně vytvořili mýtus amerického snu, jehož základem je možnost dosáhnout uprostřed rovnostář-

---

<sup>149</sup> REAGAN Ronald, *Život jednoho Američana*, s. 216–217, 293.

<sup>150</sup> *Ibid.*, s. 299.

<sup>151</sup> Ve vztahu k odvěkému závazku amerického národa nést dále pochodeň viz citát.

ské společnosti čehokoliv prostřednictvím vlastní iniciativy. A to je přesně cíl administrativy Ronalda Reagana – vytvoření „*Společnosti Příležitosti*“ v Americe.<sup>152</sup> Přeneseně to však znamená především stop federálním programům, naopak zelenou soukromému podnikání a přenos správy na úroveň jednotlivých států.

Pasáž věnovaná zahraniční politice je nepřímo vzkazem Sovětskému svazu. „*Schválil jsem výzkumný program, který má najít ochranný štít, jenž by dokázal zničit jaderné střely ještě dříve, než zasáhnou cíl. Nebude zabíjet lidi, ale zbraně. Nebude militarizovat vesmír, napomůže demilitarizovat výzbroj na Zemi.*“ Proti této části se o dva dny později 22. ledna ohradila sovětská tisková agentura TASS s tvrzením, že takovýto výzkum bude jen důvodem pro další zbrojení a zvýší napětí mezi oběma národy.<sup>153</sup>

I přes Reaganův jasně formulovaný vztah k Sovětskému svazu i ostrou kritiku vládní administrativy nepřinesl tento projev nic nového. Nebyl výzvou k novému, ale odkazem na staré. Byl oslavou končících čtyř let, aniž by naznačil změnu pro čtyři roky následující. Mimoto se následující den objevily v novinách kritické články opírající se o názory odborníků na rétoriku, kteří posoudili Reaganův projev jako nevýrazný, suchý a až na výjimky nic neříkající. Poukázali dokonce i nato, že se prezident chvílemi zadržoval v hlase a vynechával některé části pečlivě připraveného projevu. Podle zpráv ze zákulisí prý dokonce vynechal stěžejní pasáž s výzvou k „*dalším letům americké obrody*“.<sup>154</sup> David A. Gergen, bývalý šéf Reaganova tiskového oddělení v Bílém domě, označil tento projev za „*němé volání*“.<sup>155</sup>

Reakce americké veřejnosti byly tedy rozporuplné. Důvodů pro nevýraznost tohoto projevu může být mnoho. Jedním z nich mohlo být přesunutí místa projevu na poslední chvíli, čímž Reagan ztratil možnost využívat Teleprompter. Jiným mohla být absence nové nosné myš-

---

<sup>152</sup> *Let us resolve that we, the people, will build an American Opportunity Society in which all of us – white and black, rich and poor, young and old – will go forward together, arm in arm.*

<sup>153</sup> GWERTZMAN B., *President Calls Control of Arms his Major Goal*, The New York Times, 23. ledna 1985, CD-ROM.

<sup>154</sup> SMITH Hedrick, *The Presidential Address-Muted Call. Reagan Hails Gains but Sounds No Clear Theme.*, The New York Times, 22. ledna 1985, CD-ROM.

<sup>155</sup> *Ibid.*

lenky nebo nahrazení čtyři roky starého tónu nejvyššího ohrožení smířlivějším tónem sebechvály. V neposlední řadě je třeba zmínit fakt, že až na několik historických výjimek<sup>156</sup> projev postrádal jakýkoli příběh či odkaz na prezidentovu vlastní zkušenost. Ať už bylo ale důvodem cokoli, v porovnání s bouřlivým republikánským útokem na Bílý dům a Senát v roce 1980, spojeným s dramatickým zakončením v podobě íránského propuštění rukojmích, postrádala tato inaugurace všechny prvky Reaganova charismatického vystupování i schopnosti upoutat pozornost.

## Od říše zla k Írángate

Zahraniční politika země bývá pro každého nově příchozího prezidenta jednou z prvních výzev. Téměř každá americká administrativa od počátku 20.století vstupovala do čela národa s definovanou zahraničně-politickou koncepcí, kterou od počátku více či méně důsledně aplikovala. První rok bývá nejpříhodnějším okamžikem k převratným změnám. Ronald Reagan byl výjimkou.

První rok Reaganovy vlády se vyznačuje absencí jakéhokoli většího projevu na zahraničně-politické téma. Výjimku pochopitelně tvoří tiskové konference a nucené reakce na světové události, ovšem jasně definovaný koncept zahraniční politiky chybí. Otázka zní, zda byla tato skutečnost záměrem či pouze důsledkem okolností tvořících rámec Reaganova politického účinkování. Mezi ně mohly patřit neustálé výměny spolupracovníků v oblasti zahraniční politiky, jiné politické priority, nejistota na mezinárodním poli nebo prostě nechť věnovat se v počátcích něčemu jinému, než domácí scéně. Faktem zůstává, že první projev věnovaný zahraniční politice pronesl až 15.října 1981,<sup>157</sup> tedy více než půl roku po nástupu do funkce, v této době, kdy se již domácí scéna otřásala pod mohutným náporům ozdravných ekonomických programů. I následující rok 1982 byl na

---

<sup>156</sup> Jefferson, Adams, Lincoln, Washington.

<sup>157</sup> „Remarks at the Luncheon of the World Affairs Council of Philadelphia“, In: Public Papers of the Presidents of the United States, sv. 1981, U. S. Government Printing Office, Washington D. C. 1981.

prezidentovy výroky o zahraniční politice chudý a Reagan se stal cílem kritiky jak ze strany tisku, tak jeho politických oponentů a dokonce i z vlastních řad.<sup>158</sup> Nucen k vyjádření nakonec prezident prohlásil: „*Zdá se, že pouze projev o zahraniční politice je důkazem, že nějakou máte. Dokud ho nepronese, tak jí prostě nemáte. Nesouhlasím s tím. Jsem spokojený s politikou, kterou máme.*“<sup>159</sup> I v Bílém domě však převládalo přesvědčení, že je nutné upozornit i na zahraniční politiku, přinejmenším z důvodu rychle se blížících voleb v roce 1984. Jeden z Reaganových politických poradců prohlásil, že „*je třeba nějakého velkého vítězství kdekoliv, na důkaz, že dokážeme zvládnout i zahraniční politiku.*“<sup>160</sup> Howard Phillips, pravicový konzervativce, dokonce komentoval Reaganovo účinkování v zahraniční politice jako směsici rétoriky Winstona Churchilla a politiky Nevilla Chamberlaina.<sup>161</sup> Rok 1983 však umlčel veškerou kritiku údajného prezidentova nezájmu o dění mimo hranice Spojených států amerických.

### Evangelium říše zla

Počátky Reaganovy apokalyptické rétoriky lze hledat již v reklamních projevech pro firmu General Electric v 50. a 60. letech. Roky jí neubraly ani na síle ani na přesvědčivosti. Naopak ve funkci prezidenta používal Reagan vize Armageddonu a konce světa k prezentaci své konfrontační politiky prosazující nutné legislativní kroky. V jeho projevech přetrval souboj dobra a zla, nechyběla biblická přirovnání i metafory. Zůstala i možnost tisíc let trvajících temna v případě, že americký národ nebude následovat Kristovo učení. Nezměnil se ani představitel zla, Antikrist ničící americký ráj – komunismus a marxisticko-leninské učení. Od hollywoodských výroků o „*komunistech plížících se zpoza skal*“, přes „*dábelského pokušitele z „Času volby*“, až po „*ostnatými dráty obehnanou říši zla*“ byl nepřítelem vždy svobodu ničící komunistický režim. S tímto přesvědčením vstupoval Ronald

<sup>158</sup> STUCKEY M. E., *Playing the Game: The Presidential Rhetoric of Ronald Reagan*, s. 38.

<sup>159</sup> „*Remarks on the United States Agricultural Policy to Representatives of Agricultural Publications and Organizations*“, In: *Public Papers*, sv. II, r. 1982, 22. března 1982.

<sup>160</sup> SMITH Hedrick, *Reagan's Crucial Year*, *The New York Times*, 16. října 1983.

<sup>161</sup> *Ibid.*



Reagan i do voleb v roce 1980 a zvítězil. Na své první tiskové konferenci označil Sovětský svaz za zločinné impérium, které je ochotno k „dosažení svých cílů spáchat jakýkoli zločin, lhát a podvádět.“<sup>162</sup> V červnu 1982 označil sovětskou zahraniční politiku za „kroniku tyranie“.<sup>163</sup> Werner Schmidt ve svém eseji o rétorice v zahraniční politice<sup>164</sup> uvádí, že jedním z předpokladů americkým národem uznávané zahraniční politiky je nebýt „měkký na komunismus“. Ronald Reagan mohl být kritizován za cokoliv, ale jeho léta avizovaný boj se zkázou lidstva mu zajišťoval ochranu před útoky na nedostatečnou tvrdost vůči komunismu. Zpočátku ani nebylo třeba, aby svůj vztah k SSSR zdůrazňoval, protože jeho volební proslovy měl celý národ vryté v paměti. Také Sovětský svaz svou propagandou o válečném štváči a nepříteli komunismu nepřímou podporoval názor americké veřejnosti. Paradoxně první věcí ve vztahu se Sovětským svazem, kterou Reagan ve svém prezidentském úřadu udělal, bylo zrušení embarga na dodávky obilí do Sovětského svazu zavedené Carterem. Reagan to ospravedlnil jako nutnost pro americké farmáře, kteří potřebují sovětský trh jako odbytiště. Podle jeho vysvětlení to nemělo nic společného se zahraniční politikou, ale s prostou ekonomikou, která byla Reaganovou prioritou.<sup>165</sup> Výsledkem bylo, že v průběhu roku 1982 průzkumy veřejného mínění týkající se priorit zahraniční politiky, vykazovaly vztahy se Sovětským svazem na třetím místě a tradiční vypořádání se s komunismem až na místě čtrnáctém.<sup>166</sup>

Rok 1983 však učinil přítrž jakýmkoli pochybám o skutečném prezidentově vztahu k Sovětskému svazu. Tichou diplomacií prvního roku nahradilo veřejně vyhlášené křížácké tažení. Za jeho počátek lze

---

<sup>162</sup> Tisková konference, 29. ledna 1981, In: Public Papers, sv. 1981, s. 57, převzato z: KISSINGER H., *Umění diplomacie*, Praha 1997, s. 802.

<sup>163</sup> Při příležitosti zvláštního shromáždění OSN o odzbrojování, DALLEK Robert, *The Politics of Symbolism*, s. 131.

<sup>164</sup> SCHMIDT Werner, *Ronald Reagan and his Rhetoric in Foreign Policy*, In: HAFTENDORF Helga a GRUYTER Walter, *The Reagan Administration: A Reconstruction of American Strength*, Berlin, NY, 1988, s. 77–88.

<sup>165</sup> Ve svých pamětech uvádí, že obnovení dodávek obilí bylo součástí reciproční tiché diplomacie. Výměnou získal svobodu pro rodinu pentekostalistů, žijících po čtyři roky v suterénu amerického velvyslanectví v Moskvě, srov. s. 509–510.

<sup>166</sup> In: RIELLY J.E., *American Public Opinion and U.S. Foreign Policy 1982–1983*, The Chicago Council on Foreign Relations, 1983, Gallup Polls.

označit již Reaganův projev k poslancům britského parlamentu během prezidentovy cesty po Evropě v roce 1982.<sup>167</sup> Vrcholem se stal projev na výroční konferenci Národní asociace evangelíků v Orlandu v březnu 1983.<sup>168</sup> Cílem Ameriky tedy již nebylo uvolnění mezinárodního napětí, ale naopak jeho konečné vyhocení, které by donutilo jednu stranu vzdát boj. Konfrontační politika, kterou Reagan do té doby používal v domácích podmínkách, měla začít hrát roli i v mezinárodním měřítku. Reagan odmítl konvenční diplomatické postupy a stejně jako doma postavil národ před nutnost volby svobody či totalitní krutovlády. Postavil tak své evropské spojence před nutnost ukončení období détente. Představil spor Západ-Východ jako hrůznou vizi konfliktu mezi Dobrem a Zlem, přičemž účinek tohoto slovního Armageddonu zmírňoval neustálým poukazováním na historickou nutnost výhry mocnosti Dobra. Evropští spojenci byli znepokojeni možností reakce vyzbrojeného Sovětského svazu i nárůstem činnosti hnutí za jaderné odzbrojení a Reagan byl nucen jet do Evropy obhajovat své stanovisko. V londýnském Westminster Hall prohlásil, že „*předpokladem míru je naše vojenská síla*“, aby vzápětí poslance ujistil, že „*chceme tuto sílu udržovat s nadějí, že ji nikdy nepoužijeme.*“ Sám Reagan shrnuje svůj projev takto: „*Řekl jsem jim, co jsem si myslel. Jadernou válku nemůže vyhrát nikdo a nikdy nesmí být také rozpoutána, ale dříve než budeme schopni přesvědčit Rusy, aby dali prst ze spouště, musíme jim dát jasně najevo, že existuje hranice, za níž svobodný svět nehodlá akceptovat zločinecké chování jiného státu, a abychom to mohli udělat, musíme k Rusům přistupovat z pozice síly.*“<sup>169</sup> Reaganův projev v Londýně však zmínil ještě jednu pro americkou zahraniční politiku důležitou věc. Reagan totiž navrhl, aby demokratické státy po vzoru komunismu přijaly politiku expansionismu, která by hlásala po celém světě evangelium svobody jednotlivce i společnosti, protože:

---

<sup>167</sup> *Address to the British Parliament, „To Foster the Infrastructure of Democracy“*, Londýn, 8. června 1982, In: *Public Papers*, sv. 1982, s. 744.

<sup>168</sup> *President Reagan's Remarks at the Annual Convention of the National Association of Evangelicals*, Orlando, Florida, 8. března 1983, projev označovaný jako „*Evil Empire Speech*“.

<sup>169</sup> REAGAN R., *Život jednoho Američana*, s. 506.

*„Svoboda není jen výsadou hrstky šťastlivců, ale nezczitelným a univerzálním právem všech lidí... Věřím, že obnovená síla demokratického hnutí spolu s celosvětovou kampaní za svobodu posílí vyhlídky na kontrolu zbrojení a na světový mír.“*

Téměř s ročním odstupem předstoupil Reagan před domácí americké publikum, aby dovedl svou prorockou rétoriku do konce. V jednom z nejkontroverznějších projevů své administrativy, určeném organizaci evangelických duchovních v Orlando, označil Sovětský svaz za „*říši zla*“ a domácí i zahraniční politiku převedl do apokalyptického křesťanského podobenství. Projev, který se zabývá širokým spektrem domácích i zahraničních problémů, demonstruje Reaganovu schopnost převést jakékoli téma do rámce opírajícího se o americké tradiční hodnoty založené na křesťanském základě. Mimoto je i vzácnou ukázkou prezidentovy schopnosti přizpůsobit celý projev publiku, kterému je určen.

Reagan zahájil svou řeč v Orlando několika anekdotami namířenými na vzájemný vztah politiky a náboženství. Prostřednictvím těchto anekdot však upozornil na svou hlubokou víru v Boha i přes vysokou politickou funkci. Pointou jedné z anekdot byla totiž snaha politiků dostat se do Nebe, kam nemohou, vzhledem k jejich posunutým morálním hodnotám, jinými slovy, lhaním. Reagan obratně používá anekdotu k možnosti popřít, že by se členové jeho nové vlády zpronevěřili hodnotám, které ctíli již jejich předci a v politice používali metody „*účel svějí prostředky*“. Naopak lehce naznačuje, že ale existují občané, kteří přestávají věřit, odmítají Boha a hledají náhradu v jiných hodnotách (liberálové). Přesto prosí ty (duchovní), jejichž úkolem je sloužit Bohu na zemi, aby dohlíželi na ty, kteří se rozhodli ve jménu Boha sloužit lidem a ochraňovali jejich hodnoty.

*„My [politici] potřebujeme vaši pomoc, která by nás udržela být v první řadě vždy věrnými myšlenkám a principům, které nás přivedly na veřejnou scénu.“*

Na obranu myšlenky, že bez Boha nelze vykonávat dobrou politiku, cituje slova Williama Penna (*Pokud nám nebude vládnout Bůh, potom*

*nám budou vládnout tyrani), Jeffersona (Bůh nám dal současně se životem i svobodu) i Washingtona (ze všech předpokladů a zvyků, které vedou k politické prosperitě, náboženství a morálka jsou největší podporou). Závěrem této části jsou však slova Amerikou uznávaného cizince Alexise de Tocquevilla: „Dokud jsem nevstoupil do kostelů v Americe a neslyšel kazatele planoucí spravedlností, nechápal jsem velikost a ducha Ameriky... Amerika je dobrá. A pokud někdy přestane být dobrá, potom přestane být velká.“ Konec úvodní části představuje Reaganovu výzvu, již zavazuje církevní představitele účastnit se politického života a dělat ochránce morálce ve vysoké politice, protože oni jsou ti, kteří nesou pochodeň duchovních hodnot.*

*„Jsem skutečně potěšen, že zde dnes mohu být s Vámi, kteří uchováváte Ameriku velkou tím, že ji uchováváte dobrou.“*

Tato výzva nebyla určitě pouhým apelem na (podle Reagana) jedinou pravou duchovní sílu Ameriky. Z řady náboženských organizací totiž začaly přicházet kritiky Reaganova jednání, a to především z řad římskokatolické církve. Národní konference katolických biskupů dokonce připravovala dopis, požadující ukončení závodů ve zbrojení.<sup>170</sup> S bilaterálním zmrazením však souhlasily i některé protestantské komunity.<sup>171</sup> Reakce na tyto kritiky zaznívá v Reaganově projevu v závěru, kdy říká:

*„Pokud nás dějiny v něčem poučily, je to v tom, že naivní politika udržování míru s našimi nepřáteli založená na zásadě „přání otcem myšlenky“ je čirá pošetilost. Znamenalo by to zradu naší minulosti, vzdali bychom se tím své svobody... Prosím Vás, aby jste se v debatách o návrzích na jaderné zmrazení vyvarovali svodům pýchy, pokušení lehkovážně se nad celou záležitost povznést a obviňovat obě strany ze stejné věci, ignorovat tak historická fakta a agresivní choutky říše zla a nazývat závody ve zbrojení obrovským nedorozuměním, čímž by jste se dostali úplně mimo sféru zápasu mezi správným a nesprávným, mezi dobrem a zlem“.*

<sup>170</sup> CLINES F. X., *Reagan Denounces Ideology of Soviet as „Focus of Evil“*, The New York Times, 9. března 1983, CD-ROM.

<sup>171</sup> *Ibid.*



Tím, že vlastně posunuje závody ve zbrojení do sféry boje mezi Dobrem a Zlem, tak bere náboženským fundamentalistům možnost kritizovat jeho politiku, protože by museli potažmo kritizovat základní bod Písma svatého a samotný základ křesťanského učení. Počáteční pochlebování ve snaze napravit jejich mínění se tedy v závěru mění na útočnou rétoriku mířící na nejzákladnější přesvědčení jeho posluchačů. Jeden z poradců Bílého domu po projevu řekl, že Reagan měl jet původně do Orlanda vyvrátit přesvědčení o sobě jako člověku bažícím po nukleárním konfliktu.<sup>172</sup> Místo toho však Reagan vysvětlil publiku, že vlastně samo neumí vykládat písmo svaté, protože v souboji USA-SSSR přece musí vidět souboj Dobra se Zlem. A Zlo musí být vymýceno, jak praví Bible. Je to tedy Reagan, kdo pozvedává praporek svobody a demokracie, symbolů Dobra, aby vymýtil totalitu a tyranii, odvěké spojence Zla. Reagan se tím dostává do jakési polohy nadnárodního kazatele, který jediný nesklouzl po cestě malých pokušení představovaných líbivými dary federální vlády a nyní obnažuje před celým národem pravdu, která ho má odvrátit od totalitního temna. Je to tedy prezident, kdo ukazuje zaslepeným cestu, místo aby duchovní, jak to po nich chce na počátku, hlídali mravní čistotu politiky prezidenta. Reaganovi se tím povedl kuriózní kousek, když dokázal na sebe namířenou kritiku obrátit proti jejím autorům a ti mu za to ještě bouřlivě tleskali.<sup>173</sup>

Reagan se ve svém projevu dotkl všech otázek sužujících domácí politickou scénu, od modlitby ve školách, přes interrupce až po federální dotace. Celý projev však spěje především k otázce „moderního sekularismu“, který odmítá stará křesťanská dogmata a především základy evangelické víry. Představiteli tohoto volnomyšlenkářského proudu jsou pro Reagana liberálové, kteří prohlašují, že „*nás osvobozují z pověr minulosti*“, aby nás odvrátili od „*vyzkoušených a časem prověřených hodnot, na nichž je tato civilizace postavena.*“ Víceméně tedy Reagan porovnává politický liberalismus se sekulárním humanismem, nebo spíše atheismem. Celá tato „*řečnická rošáda*“ je ale pouze přede-

---

<sup>172</sup> *Ibid.*

<sup>173</sup> *Ibid.*

hrou k hlavnímu tématu celého projevu. Úvodem si Reagan publikum získal, střední částí ho pokáral a závěrem mu nabídl správnou cestu a rozhrěšení. Současně je kritika liberálů a jejich ideologie jen logickým začátkem kritiky sahající daleko za hranice Spojených států. To, co začíná jako pomoc bližnímu, je ve skutečnosti jablko pokušení a každé další kousnutí znamená propad do tisícileté říše temna.

*„Nesmíme nikdy zapomínat, že žádná vláda nezdokonalí člověka. Víme, že žít v tomto světě znamená vypořádat se s tím, co filozofové nazývají fenomenologií zla, nebo teologové učením o hříchu. Na tomto světě existuje zlo a hřích, a nám přikazuje Písmo svaté a Ježíš Kristus bojovat s nimi všemi silami.“*

A Amerika bojuje, přestože je její historie také protkaná některými „smutnými epizodami“. Podle Reagana představuje jeho země „pochoď svobody, nejen pro své vlastní občany, ale i pro milióny lidí na celém světě.“ Naopak Sovětský svaz je oním nositelem zla a hříchu, které rozsévá po celém světě. Jako sovětské písmo svaté uvádí údajně Leninovo heslo, které užil již při první tiskové konferenci v úřadu prezidenta v lednu 1981:

*„... sovětští vedoucí představitelé jako dobří marxisté-leninisté otevřeně a veřejně vyhlašují, že podporují jedinou morálku, to znamená tu, která pomáhá dosažení jejich jediného cíle, kterým je světová revoluce. Měl bych asi zdůraznit, že jsem pouze citoval Lenina jejich duchovního vůdce, který v roce 1920 prohlásil, že komunisté neuznávají jakoukoli morálku, která se zakládá na nadpřirozených myšlenkách — tak nazývají náboženství — či myšlenkách, které stojí mimo třídní pojetí. Morálka je tedy u nich podřízená zájmům třídního boje. Morální je pak u nich všechno, co slouží k vyhlazení starého, vykořisťovatelského společenského řádu a sjednocení proletariátu.“*

Pro Reagana ale sovětský plíživý komunismus neovlivňuje jen smrtelníky, ale i posmrtný život, protože ty, které nahlodá a odvrátí od víry v Boha, odvrátí i od možnosti nesmrtelného života. Lidé tedy

budou umírat v bludu, aniž by poznali Boha. Věrnými zůstanou pouze ti nejsilnější, kteří neodhodí učení svých otců a dávných předků. Zkrátka praví Američané, jak si je představuje Reagan. Jako příklad nezlomné víry v Boha uvádí příběh mladého otce:

*„Před mnoha lety jsem slyšel na jednom kalifornském shromáždění mluvit mladého otce. Byl to mladý muž ze světa zábavy. Bylo to v době studené války, kdy byl komunismus a svobodný styl života předmětem mnoha diskusí. A on o tom také mluvil. A najednou jsem ho uslyšel jak říká: „Miluji své dcery nade vše.“ A já jsem si řekl: Ale ne. Toble neříkej. Ale podcenil jsem ho. On totiž pokračoval: „Ale raději bych viděl své malé dcerky zemřít hned teď, dokud věří v Boha, než aby vyrostly v komunismu a jednoho dne zemřely bez víry.“*

Komunisté jsou tedy „obniskem zla v moderním světě“ a jak již bylo řečeno, Amerika s nimi musí bojovat „všemi silami.“ Podtextem tohoto výrazu by samozřejmě mohlo být všemi zbraněmi. A všemi zbraněmi znamená další zbrojení. Ne pro zbrojení samo, či ukojení válečného chtíce jakéhosi amerického prezidenta, ale pro morální nutnost výhry Dobra nad Zlem. Nukleární zmrazení by bylo pro Reagana podkopáním a rozdělením Bohem předurčené Ameriky. Přestože připouští možnost kompromisu se Sovětským svazem, tak vzápětí jasně deklaruje, že „se nikdy nezpronevěříme našim zásadám a principům, nikdy se nevzdáme své svobody a nikdy se nevzdáme své víry v Boha.“ Naopak:

*„Je jasné, že takové zmrazení by nyní bylo velice nebezpečným podvodem, protože je pouhou iluzí míru. Pravda je taková, že míru můžeme dosáhnout pouze pomocí síly.“*

Celý tento odstavec<sup>174</sup> byl dopsán osobně Reaganem po přečtení původní verze,<sup>175</sup> z čehož vyplývá, že Reagan skutečně potřeboval

<sup>174</sup> Pokr.: *I would agree to a freeze if only we could freeze the Soviets' global desires. A freeze at current levels of weapons would remove any incentive for the Soviets to negotiate seriously in Geneva and virtually end our chances to achieve major arms reductions which have been proposed. Instead, they would achieve their objectives through the freeze.*

<sup>175</sup> CLINES F. X., *Reagan Denounces Ideology of Soviet as „Focus of Evil“*, The New York Times, 9. 3. 1983, CD-ROM.

přesvědčit o správnosti svého řešení, ale nehodlal o tom diskutovat. V podstatě prezident vytvořil pro svou bezpečnostní politiku paralelu v národních duchovních hodnotách. Celý projev zakončil Ronald Reagan slovy svého oblíbeného hrdiny Whittakera Chamberse, který řekl, že „*marxismus-leninismus je vlastně druhou nejstarší vírou, která se poprvé objevila ve chvíli, kdy v Zahradě ráje zaznělo: Budete jako bozi.*“ Tímto přirovnáním naznačil, že komunismus nepřichází jen z daleké říše zla na východě, ale přetrvává i v samotné Americe v podobě svůdných pokušení. A každý, kdo by ponechal národ upadnout do jha totalitního režimu je hoden zatracení. Prvními malými krůčky k totalitě jsou federální programy a zásahy do soukromí jednotlivce a všichni ti, kteří nutí Spojené státy zůstat v pozici vojenské i morální podřadnosti, jsou přívrženci Leninova učení. Také příklad Whittakera Chamberse není náhodně vybraný, snad i proto, že tento Reaganův oblíbený hrdina má velmi podobné životní osudy jako prezident sám. Od ostatních příběhových hrdinů se liší i tím, že lze jeho totožnost vystopovat.<sup>176</sup> Reaganův obdiv k této postavě byl záhadou mnoha odborníků. Jedním z možných vysvětlení je Reaganovo ztotožnění vlastního vystoupení z Demokratické strany v roce 1950 s Chambersovým přijetím tradičních konzervativních hodnot, včetně přijetí víry v Boha. Především je ale pro Reagana příkladem člověka, který se dokázal odklonit od víry ve stát k víře v Boha. Proto se mohl stát hlavním hrdinou v Reaganových projevech, protože ztělesňoval přesně to, co Reagan žádal po celé společnosti. Jeho symbolické znovuzrození mělo být vzorem pro celou americkou společnost. Ta měla

---

<sup>176</sup> Původně člen Kom. strany, aktivně činný ve špionážní operaci namířené proti vládě Spojených států, později se však vzdal veškerých vazeb na komunismus, konverze na křesť. hodnoty, v roce 1948 obvinil Algera Hise, jednoho z vysoce postavených úředníků v State Departmentu Rooseveltovy administrativy, ze sovětské špionáže. A. Hiss vypovídal pod přísahou před Výborem pro neamerickou činnost, že se v životě s Chambersem nesetkal, byl však obviněn z křivopřísežnictví. Jeho výpověď rozdělila v počátcích studené války národ. Později se Chambers stal modlou pro ty, kteří věřili v Hissovu vinu (Hiss skutečně byl členem Komunistické strany), zatímco pro druhé představoval Chambers příklad pravicové paranoi.  
– prezidentem Reaganem velmi obdivován a mnohokrát citován, např. *Conservative Political Action Conference*, 1981.



také odmítnout víru a důvěru ve stát a náhradou přijmout křesťanskou víru v hodnoty rodiny a amerického konzervativního patriotismu.

Ronald Reagan hluboce věřil v apokalyptickou vizi Armageddonu a byl ochoten do tohoto rámce zasadit jakoukoli politickou otázku, ať už to byl vztah se Sovětským svazem, otázka domácí ekonomiky či otázka interrupcí. Prezidentovo emocionálně patriotické myšlení nedávalo možnost kompromisu, jehož sebemenší náznak by znamenal prohru. Jediné, co Amerika potřebovala ke svému vítězství, byla pevná víra. Víra v Boha a ve vlastní jedinečnost. To byly základní pilíře Reaganových projevů a projev o „říši zla“ byl ukázkovým příkladem. V případě, že si Amerika udrží své duchovní bohatství, neexistuje žádná síla, pokušení ani ideologie, která by ji mohla porazit. Naopak, ve světle konfrontace s božím dílem na zemi se musí rozpadnout a být smetena do propadliště dějin.

*„Věřím... že komunismus je jen další smutnou, bizarní kapitolou v dějinách lidstva, jejíž poslední stránky se právě nyní píšou. Věřím tomu, protože zdroj naší síly při hledání lidské svobody není materialistický, ale duchovní. A protože nezná žádné hranice, musí vystrašit a nakonec zvítězit nad těmi, kteří jsou ochotni zotročit svého bližního.“*

Reaganova rétorika vyvolala bouři kritiky. Časopis *The New Republic* uveřejnil anonymní článek, ve kterém je vyjádřeno pohoršení nad označením Sovětského svazu jako *říše zla* a celý projev je označen za primitivní povídání s apokalyptickou symbolikou.<sup>177</sup> Jiné noviny vyjádřily údiv nad Reaganovou schopností přizpůsobovat svou rétoriku danému prostředí. Russell Baker z *New York Times*<sup>178</sup> porovnal Reaganova slovní vyjádření v případě podepisování dalších dodávek amerického obilí do Sovětského svazu a rétoriku orlandského projevu, aby překvapivě zjistil, že v prvním případě je Sovětskému svazu ponecháno jeho pravé jméno nebo se nanejvýše hovoří o sovět-

<sup>177</sup> In: KISSINGER H., *Umění diplomacie*, s. 804.

zveřejněno 11. dubna 1983 v *The New York Times*, pod šifrou TRB, *Reagan's Holy War*.

<sup>178</sup> BAKER Russell, *The Sound of Baloney*, *The New York Times*, 20. srpna 1983.

ském trhu. Nikde sebemenší náznak dodávání obilí říší zla. Naopak, když má hovořit k evangelickým duchovním, potom vyvolá celou řadu biblických odkazů a Rusko se stává zlovolným Ďáblem pokoušejícím americké křesťanské hodnoty. Tato tajuplná disharmonie, která by pravděpodobně přinesla komukoliv jinému problémy s věrohodností, je však Ronaldu Reaganovi prominuta. Snad proto, že je prostě výborným řečníkem a ví, co si jeho publikum žádá. Svůj slovní projev mění podle potřeby a situace. Ostatně není bez zajímavosti, že termín říše zla za pět let z Reaganova slovníku zmizel. Při návštěvě Sovětského svazu v roce 1988 odpověděl Reagan na připomínku své památné slovní hříčky takto: *...mluvil jsem o jiných časech, jiné éře.*<sup>179</sup> V roce 1983 však podle Reagana nic nenasvědčovalo možnosti vymýtit zlo z mocné říše na východě za tak krátkou dobu.

## Hvězdné války

Necelých čtrnáct dní po vášnivém vystoupení v Orlandu upoutal Ronald Reagan pozornost celého národa k obrazovkám znovu. Tentokrát však s projevem,<sup>180</sup> který neměl vyvolat diskuse jen pro jeho rétoriku, ale především pro jeho náplň. 23. březen 1983 měl zásadně změnit dosavadní mezinárodní vztahy i atmosféru jednání u kulatých stolů. Svým projevem totiž prezident Spojených států amerických zrušil způsob obrany země na základě zranitelnosti vlastního obyvatelstva. Odhodil teorii, která byla stavebním prvkem obranného mechanismu světových velmocí od šedesátých let.

Události březnového dne roku 1983 měly však základ v jednom letním dni roku 1976. Dni, kterým končil republikánský sjezd v Kansas City, nominující do funkce prezidentského kandidáta Geralda Forda. Ronald Reagan byl poražen, ale závěrem sjezdu mu byl dán prostor k poděkování příznivcům a závěrečnému slovu. Poražený Reagan tedy vystoupil na pódium a pronesl projev, který nemohl být připraven dopředu, neboť jeho tvůrce dostal slovo až na spontánní přání dele-

<sup>179</sup> LUŇÁK Petr, *Západ. Spojené státy a Západní Evropa ve studené válce*, Praha 1997, s. 318.

<sup>180</sup> *Address to the Nation on Defense and National Security*, („Star Wars Speech“), 23. března 1983.

gátů sjezdu.<sup>181</sup> Obecně se očekávalo, že jeho náplní budou body, které obsahoval už Reaganův volební program. Očekávání se však nesplnilo. Hlavním bodem Reaganova projevu byla obranyschopnost Spojených států amerických a bezpečnostní politika země. Celé toto téma bylo ale zabaleno po „reaganovsku“ do příběhu. Příběhu, ve kterém hlavní hrdina, kalifornský guvernér, dostává úkol napsat dopis, který bude přidán do časové schránky v Los Angeles, jež bude určena k otevření za sto let. Herec Reagan tedy popisuje velmi barvitě, jaké dilema mu přineslo přemýšlení o obsahu dopisu. Měl by psát o domácích problémech země nebo o kritice současné vlády? Nebo o strašných zbraních, jimiž supervelmoci míří jedna na druhou? Co je vhodné pro generaci, která bude žít za sto let? A najednou:

*„... mě to napadlo. Ti, kteří budou číst tento dopis za sto let, budou vědět, zda byly tyto zbraně použity. Budou vědět, zda jsme uspěli. A to, jestli poznají svobodu, kterou jsme až doposud zažívali my, záleží jenom na tom, jak se my zachováme nyní. Budou se moci s obdivem oblédnout a říci: Děkujeme Bohu za generaci roku 1976, která odvrátila ztrátu svobody a uchránila svět od jaderného zničení? Ale pokud my selžeme, potom zřejmě nebudou mít příležitost si tento dopis přečíst, protože ten mluví o svobodě jednotlivce, a jim asi nebude dovoleno si o ní povídat nebo číst. Toto je naše výzva. A to je důvod, proč bychom my, zde, v této hale, měli přestat mluvit mezi sebou a o sobě a místo toho jít mluvit se světem. Z této místnosti musíme vyjít jednotní a jistí si tím, co řekl jeden velký generál před několika lety : „Není náhrady za vítězství“.*

Nejen že tato velmi působivá pasáž vyvolala roku 1976 v sále bouři potlesku, ale především vytvořila základ pro Reaganovu politickou strategii pro zbytek jeho kariéry. Myšlenka na změnu v přístupu k zajištění bezpečnosti země nevyprchala ani během prezidentské kampaně o čtyři roky později a nevymizela ani během dlouhých sezení s vojenskými specialisty v období prezidentském. Ještě jedna věc ovlivnila myšlení budoucího prezidenta jedné ze supervelmocí. Byla jí

---

<sup>181</sup> ANDERSON Martin, *Revolution*, s. 69–71.

návštěva řídicího střediska obrany vzdušného prostoru<sup>182</sup> během závěrečných bojů prezidentské kampaně proti Carterovi v roce 1979. Po prohlídce a odstrašující simulaci jaderného útoku na Ameriku si Reagan pravděpodobně dotvořil mozaiku postoje, který se stal základem jeho projevu v březnu roku 1983. Amerika se prostě nesmí a nebude spoléhat na dobrou vůli někoho, komu stačí ve slabé chvíli zmáčknout tlačítko a poslat celé lidstvo i se všemi podepsanými smlouvami na onen svět. Ostatně projev sám vyjadřuje tuto myšlenku výstižněji:

*„Někteří lidé se i nyní mohou ptát: Použili by Sověti vůbec někdy jejich brůzu nabánějíci jaderný potenciál? Opakují tedy: Můžeme si dovolit věřit, že ne?“*

Úvodní odstavec Reaganova slavného projevu je kompilací nosných frází dvou starších projevů. Prvním je již zmiňovaný proslov na republikánském sjezdu, který spojil skutky generace současné s budoucností generace příští. V tomto projevu se objevuje věta: *Dospěl jsem k řešení, které nabízí novou naději pro naše děti v příštím století.* Vzpomínku na „Čas volby“ zase obstarává nutnost amerického lidu rozhodnout se a Reagan zdůrazňuje *„vaše rozhodnutí, které musíte udělat sami pro sebe.“* Nepoužívá jako obvykle všeobjímajícího *my*, ale *vy*, z čehož vyplývá, že on své rozhodnutí již udělal a o svém řešení je skálopevně přesvědčen, což dotvrzuje v závěru projevu, když říká: *„Rád bych pouze dodal, že jsem tomuto řešení naprosto oddán“.*

Projev lze rozdělit do dvou částí. První část je zaměřena především na otázku získání podpory pro navrhované výdaje na obranu. Zákulisím tohoto prezidentova projevu před televizními kamerami byl totiž Kongresem odmítnutý Reaganův návrh na rozpočet pro následující fiskální rok.<sup>183</sup> O konečném rozhodnutí Kongresu mělo být hlasováno několik hodin po odvysílání projevu. Je tedy velmi

---

<sup>182</sup> North American Aerospace Defense Command (NORAD).

<sup>183</sup> ZIMMERMANN Karsten, *The Genesis of the Star Wars Speech and the SDI*, In: GREENSTEIN Fred, *The Reagan Presidency: An Early Assessment*, The John Hopkins University Press, s. 143.



logické, že Reagan nutně potřeboval přesvědčit členy Kongresu o správnosti jím navrhovaného řešení a k tomu byl nejučinnější cestou emotivně laděný projev. Adresátem byl ale především americký národ, kterému je během celého projevu zdůrazňováno, že především on je rozhodující silou. Tomuto účelu je přizpůsoben i styl projevu. Veškeré navrhované kroky jsou totiž trpělivě vysvětlovány bez složitých analýz, jakoby by se Reagan řídil heslem „*v jednoduchosti síla*“. Nejzářnějším příkladem je potom prezentace případných škrtů, navrhovaných demokraty.

*„Neexistuje logický způsob, jak říci „utratme o x miliard dolarů méně“. Můžete pouze říci, bez které části obranných zařízení se obejdeme a přesto dokážeme zabezpečit obranu v jakékoli situaci. „Kdokoliv v Kongresu, kdo obhajuje procentuální škrtý ve výdajích na obranu, by měl říci, kterou část naší obrany zruší. Ale měl by si být objektivně vědom toho, že jeho škrtý znamenají krácení našich závazků vůči spojencům nebo otevřenou náruč většímu riziku, nebo obojí.“*

Pochopitelně součástí přesvědčovacího procesu je i naprosto „upřímné“ vyložení všech nebezpečností a hrozeb, kterým Spojené státy čelí. Čelní pozici potom přirozeně zaujímá „*říše zla*“ (ačkoli standardně označována jejím pravým jménem, tj. Sovětský svaz) a jí šířená hrozba komunistické diktatury. Tentokrát však Reagan podpoří svá slova naprosto detailním rozborem sovětské vojenské síly na souši, na moři i ve vzduchu, přičemž největší pozornost samozřejmě věnuje jadernému potenciálu. Neváhá dokonce použít ani několik fotografií dokumentujících rozmístění sovětských zbraní v oblasti Střední Ameriky. Tyto fotografie ještě získají na významu, když zdůrazní jejich odtajnění za účelem naprosté informovanosti národa. Vojenský potenciál Spojených států prezident obratně vynechává, s malou poznámkou, že je prostě menší. Zmiňuje se o něm pouze jednou a to vyzkoušenou metodou porovnávání, v podobě vyhocené, téměř literární zkratky:

*„V roce 1978 měli Sověti 600 nukleárních střel středního doletu a začali vyrábět nové, vysoce přesné, mobilní střely typu SS-20 se třemi jaderný-*

*mi hlavicemi. My jsme ještě neměli žádné. Od té doby Sověti ještě upevnili své vedení. Koncem roku 1979, kdy sovětský vůdce Brežněv deklaroval „rovnováha nyní existuje“, měli Sověti přes 800 hlavic. My jsme stále neměli žádné. Před rokem touto dobou, se pan Brežněv zavázal k moratoriu, nebo zmrazení střel SS-20. Ale loni v srpnu se počet jejich střel zvýšil z 800 na 1200. My jsme stále neměli žádné. V této době sovětský ministr obrany vyhlásil, že „přibližná parita stále existuje“. Ale Sověti od té doby přidávají v průměru tři hlavice týdně a nyní mají asi 1300 jaderných střel. Tyto hlavice mohou zasáhnout jejich cíle během několika minut. My nemáme stále žádné. A tak jak se zdá, vypadá ruská parita jako skóre 1300 k nule v jejich prospěch“.*

Tváří v tvář tomuto výkladu by se asi nenašel Američan, který by nesouhlasil se svým prezidentem a nepodpořil jeho návrh na zvýšení výdajů na zbrojení. Zvláště když mu jeho prezident závěrem vysvětlil, že jakékoli vyzbrojování se bude rozhodně odehrávat pouze pro bezpečnost národa a udržování svobody na světě. Ale především pro záruku míru. Amerika musí zbrojit, aby mohla žít v míru. Prezident však má i pro toto řešení:

*„Obranná politika Spojených států je založena na jednoduchém principu: Spojené státy nezačínají boje. Nikdy nebudeme agresory. Svoji sílu zvýšíme jenom proto, abychom mohli zabránit agresi – abychom uchránili svobodu a mír... každá část našeho obranného programu – naše lodě, tanky, letadla... vše je zaměřeno pouze jediným směrem a tím je udržování míru.“*

Tímto ujištěním uzavírá Reagan první část, aby otevřel druhou, mnohem důležitější. Část, která překvapila celý svět. Nejen Sovětský svaz a spojence, ale dokonce i Ameriku a co více, i některé Reaganovy nejbližší spolupracovníky.<sup>184</sup> Projev byl připravován v naprosté tajnosti a z psaní byl vyloučen dokonce i Reaganův tým speechwriterů, aby nedošlo k úniku informací. Také ministr zahraničí Schultz se o druhé části projevu dozvěděl až velmi krátce před odvysíláním. V projevu

---

<sup>184</sup> *Ibid.*, dále: REAGAN R., *Život jednoho Američana*, s. 524–526

byly až do poslední chvíle prezidentem dělány úpravy.<sup>185</sup> Paradoxně tato část začíná odvoláváním se na silnou podporu prezidenta národem i Kongresem, která však byla v té době na nejnižší možné úrovni.<sup>186</sup> Ještě jednou se prezident vrací k nutnosti vystříhat se veškerých škrťů v navrhovaném zbrojním programu, ale tentokrát s historickým odkazem.

*„Podobné váhání vedlo demokracie k opomíjení jejich obrany již ve třicátých letech a umožnilo tím tragédii druhé světové války. Nesmíme dopustit, aby se pro apatii a nezájem tato smutná kapitola dějin opakovala.“*

*„To je důvod, proč k Vám dnes hovořím, aby jste si uvědomili, že musíme pokračovat v ozdravování naší vojenské síly. Je jen na nás a naší době, abychom zvolili a zvolili moudře mezi těžkým, ale nezbytným ochraňováním míru a svobody, a pokusem ignorovat naši povinnost a slepě doufat v nejlepší, zatímco nepřátelé svobody sílí den ode dne.“*

Celá tato předmluva vrcholí vizionářskou rétorikou tvořenou řečnickými otázkami: *„Nebylo by lepší životy chránit nežli je ničit? Nejsme snad schopni demonstrovat naše mírové záměry tím, že zapojíme všechny své schopnosti a genialitu k dosažení skutečně trvajících stability? Já myslím, že jsme. Ano, musíme být“*. Reagan tímto způsobem velmi účelně přivádí publikum k přesvědčení, že nějaké řešení být musí a co více, jejich prezident ho s největší pravděpodobností našel. Je to vlastně způsob, jak donutit posluchače postupovat takovou myšlenkovou cestou, která vyústí ve schválení prezidentova návrhu. Stačilo by přece prostě oznámit nový program, aniž by národ dostal příležitost se na něm podílet. Reagan však víceméně naladí národ na stejnou vlnu, aby potom mohl bez problémů prezentovat své řešení. Za této situace si může dovolit říci: *„Dovolte mi, abych s Vámi sdílel svou vizi*

---

<sup>185</sup> *Ibid.*

<sup>186</sup> Asi 37 % (Gallup Polls/ The New York Times), 16. 10. 1983, rovněž: ZIMMERMAN K., *Genesis of the Star Wars Speech and the SDI*, ta uvádí, že podpora Reagana byla v této době ještě nižší, než podpora Cartera v přibližně stejné době a nejnižší v poválečné Americe.

*budoucnosti, která skýtá naději.*“ V tuto chvíli má prostor k vyložení svého záměru, který ale podává způsobem, jakoby vedl se svým národem dialog. Konečné slovo pak leží pochopitelně na bedrech občanů.

*„Co by jste řekli tomu, kdyby svobodní lidé mohli žít v bezpečí s vědomím, že naše bezpečnost nezávisí pouze na neustálé brozbě odplaty za sovětský útok? Co byste řekli, kdybychom byli schopni zachytit a zničit strategické balistické střely ještě předtím, než zasáhnou území naše nebo našich spojenců?“*

Ještě než prezident představí onu záruku naděje pro budoucnost svého národa, upozorní na oběti, které si tato naděje možná vyžádá. Stejně jako každý průkopnický čin, ani tento se neobejde bez naprosté oddanosti a maximálního nasazení. Nic velkého ve světě nebylo lehkou záležitostí a Amerika musela za své výtobytky tvrdě bojovat. I tento projekt, který *nemusí být dokončen do konce století*, bude vyžadovat víru nezbytnou k jeho uskutečnění, ale Amerika musí vytrvat, protože její neústupnost i za cenu obětí jí přinese odměnu v podobě světa bez hrozby nukleární války. A to je věc, která stojí za obětí lidskou i finanční.

*„Dnes večer, v souladu s našimi závazky spojenými s ABM smlouvou a vědomím, že musíme konzultovat s našimi spojenci, hodlám udělat důležitý první krok tím, že podpořím snahu definovat dlouhodobý výzkum a zdokonalovací program, který by dosáhl našeho konečného cíle ukončení hrozby zapříčiněné strategickými nukleárními střelami. Tato iniciativa může urovnat cestu ke kontrole zbrojení a zbavit nás těchto zbraní vůbec. Nehledáme ani vojenskou převahu, ani politickou výhodu. Naším jediným zájmem je – a ten sdílíme všichni – hledat cesty, jak snížit nebezpečí jaderné války.“*

Závěrečný odstavec tedy představuje lidstvu nový projekt, který podle prezidenta *změní běh světových dějin*, jak říká ve své poslední větě. Ronald Reagan tedy představil zbraň, která se výborně hodí



k jeho osobnosti a ideologii.<sup>187</sup> Za prvé je úplně nová a tedy znakem amerického pokroku, který nahrazuje vše staré a zkosnatělé. Za druhé nese znaky Reaganova optimismu, není zbraní ve vlastním slova smyslu, ale obranou. Nehodlá zabíjet lidi, ale střely. Za třetí nabízí náhradu za nukleární Armageddon, který by jinak lidstvo určitě postihl. Její destruktivní síla bude dávat život. A konečně je vynikajícím zosobněním osamocené amerického hrdiny, který dokáže změnit svět. Pro Reagana samého pak bude symbolem silného amerického prezidenta, který může *diktovat* celému světu mír. Nabízí pacifismus prostřednictvím nové zbraně.

Do světových dějin 80. let vešel program SDI pod názvem „*bvězdné války*“. Přestože je tento název považován za žurnalistický obrat, je pro Reaganův projekt vcelku trefný a ani prezident se mu nebránil. Označení je převzato z kultovního filmu americké kinematografie, ve kterém bojují proti sobě síly Dobra a Zla v kosmické válce. Dobro zvítězí díky převratné technologii, a to bylo také cílem Reaganovy Strategické obranné iniciativy v roce 1983.<sup>188</sup>

## Írángate

Rok 1986 nezačal vzhledem k výbuchu raketoplánu Challenger pro Ameriku dobře. Prezidentova popularita však zůstala nedotčena a po úspěšném dubnovém leteckém útoku na Libyi, považovanou za teroristické ohnisko, ještě vzrostla.<sup>189</sup> Prezident si tímto rozhodným aktem upevnil pozici, kterou zastával již od vstupu do prezidentského úřadu, (dokonce i před ním, při kampani proti Carterovi), že totiž s teroristy vyjednávat nebude. V roce 1985 dokonce v jednom projevu prohlásil, že „*Írán je součástí konfederace teroristických států... nové,*

---

<sup>187</sup> V roce 1940 hrál Ronald Reagan ve filmu Brasse Bancrofta „*Murder in the Air*“ postavu, která má uchránit tajemství „zázračné zbraně“ Ameriky tzv. *inertia projector*, který dokáže sestřelit nepřátelská letadla tím, že nabourá jejich navigační zařízení, WILLS G., *Reagan's America*, s. 361.

<sup>188</sup> Průzkumy veřejného mínění vykazaly, že koncem září souhlasilo s prezidentem a jeho počínáním 48 % národa, zatímco v lednu 1983 to bylo pouze 37 % (Gallup Polls).

<sup>189</sup> TINDALL G. B. a SHI D. E., *Dějiny USA*, Praha 1994, s. 747.

*mezinárodní verze legálně stanoveného vraždění.*<sup>190</sup> O necelých šestnáct měsíců se ten samý člověk ocitl v situaci, kdy musel celému národu vysvětlovat, jak to že Spojené státy americké prodávají zbraně teroristickému semeništi, Íránu, výměnou za propuštění amerických rukojmí v Libanonu. V případě potvrzení obvinění by prezident nejen zpochybnil víru Američanů ve své slovo, ale také by porušil zákon vydaný jeho vlastní legislativou, který zakazoval prodej zbraní jakékoli straně podílející se na organizovaném zločinu. Mimoto si národ ještě velmi dobře pamatoval trauma íránského, více než ročního zadržování amerických rukojmí na sklonku Carterovy administrativy. Pro Reagana události sklonku roku 1986 a téměř celého roku 1987 znamenaly „pukání“ onoho pověstného prezidentského teflonu a především popularity, kterou se mu podařilo zvýšit až v samém závěru jeho funkčního období v roce 1988.<sup>191</sup> Jedním z důvodů tohoto poklesu oblíbenosti bylo i Reaganovo nepřesvědčivé vystupování v toku událostí, které jsou označovány za aféru Írángate.

Ta začala jak již bylo řečeno obviněním, založeném na novinovém článku otištěném v Bejrútu, kde se tvrdilo, že svoboda jednoho amerického rukojmí byla vykoupena dodávkami zbraní do Íránu. Počáteční strategie prezidentova štábu i prezidenta samotného byla „*vyhnout se jakékoli diskusi a pokud možno neodpovídat.*“<sup>192</sup> Bouře ve sdělovacích prostředcích však donutila prezidenta svolat tiskovou konferenci a také promluvit v televizi k celému národu. Ve svých memoárech k tomuto dni Reagan říká: „*Všechno to nezodpovědné žvanění tisku o rukojmích a o Íránu se jim už úplně vymklo z ruky. Vypadá to, jako by se sdělovací prostředky pokoušely o novou Watergate. Na dopoledních schůzkách jsem stanovil pravidla. Chci osobně vystoupit na veřejnosti a říci lidem pravdu.*“ Výsledkem byl první veřejný projev týkající se íránské aféry pronesený 13. listopadu 1986. V něm se Reagan striktně držel navržené strategie. Zpochybnil všechny zdroje přinášející zprávy o tajných obchodech s Íránem a důrazně prohlásil, že jeho administ-

---

<sup>190</sup> *Remarks at the Annual Convention of the American Bar Association*, 8. června 1985, In: HENRY D. a RITTER K., *The Great Communicator*, s. 73.

<sup>191</sup> STUCKEY M.E., *Playing the Game*, s. 73–75.

<sup>192</sup> REAGAN R., *Život jednoho Američana*, s. 481.

rativa „neobchodovala – opakují – neobchodovala se zbraněmi nebo čímkoliv jiným výměnou za rukojmí“. A dodal: „Nekapitulovali jsme a ani kapitulovat nebudeme před teroristy“.<sup>193</sup> Reaganova pozice ve veřejných průzkumech byla v té chvíli ještě stále neotřesitelná a prezident tedy použil ve svém projevu rétoriku, která ho proslavila a oblékla do neproniknutelného pláště. Aby národ ujistil, že teď skutečně uslyší pravdu, tak prohlásil: „A nyní uslyšíte, jak se věci mají, přímo od zdroje z Bílého domu a mé jméno znáte“, k čemuž dodal jeden ze svých pověstných bonmotů (citaci Willa Rogerse): *Pověsti se šíří rychleji, ale pravda přetrvává*. Prezident tedy řekl národu svou pravdu. Ačkoli v úvodu popřel jakýkoli obchod s Íránem, v reakci na *naprosto falešné* obvinění uvedl tři protiargumenty, konsistentní s americkou zahraniční politikou, proč Amerika navázala s Íránem kontakt! Nejdříve řekl, že do Íránu nebyly dodávány celé zbraně, ale pouze malé části a náhradní části do obranných mechanismů. Za druhé, množství dodávaných zbraní bylo příliš malé na to, aby způsobilo válku.<sup>194</sup> A za třetí byl tento malý obchod signálem vstřícného postoje k hledání způsobu ukončení konfliktu na Středním Východě.<sup>195</sup> Reaganovo vystoupení bylo bezchybné, ve stylu duchovního kazatele národa, jemuž patří důvěra celé země. Přesto nebyl ohlas jeho projevu nikterak velký. Průzkum ABC News vykázal, že 56 % národa je přesvědčeno, že se jednalo o nezákonné *kšeftování* s Íránem a 79 % s ním nesouhlasí.<sup>196</sup>

Amerika byla tedy v rozpacích a o deset dní později viděla svého neochvějného prezidenta přiznávat nejen obchod s Íránem, ale také podporu nikaragujským *contras* z peněz získaných obchodem s Íránem. A to vše ve světle nedávného Kongresového odmítnutí finanční i vojenské podpory antikomunistickým *contras* bojujícím proti sandi-

---

<sup>193</sup> LEE R. a SPANO S.S., *Technical Discourse in Defense of Public Virtue: Ronald Reagan's Explanation of the Iran-Contra Affair*, In: *Political Communication*, sv. 13, 1996, s. 115.

<sup>194</sup> Tento výrok byl přijat skepticky, např. Newsweek uveřejnil článek, ve kterém poukazuje na fakt, že tyto dodávky byly zahájeny již v roce 1982, a propuštění Benjamin Weira v roce 1985 následovalo dvě takové dodávky, *Newsweek*, 24. listopadu 1986, převzato: HENRY D. a RITTER K., *The Great Communicator*, s. 152.

<sup>195</sup> *Address to the Nation on the Iran Arms and Contra Aid Controversy*, 13. listopadu 1986, In: *Public Papers*, 1986.

<sup>196</sup> RITTER a HENRY, *The Great Communicator*, s. 76.

nistické vládě. Následujícího dne pověřil prezident vyšetřením celé záležitosti tzv. *Towerovu komisi* (Tower Commission), jejíž zpráva byla zveřejněna 26. února následujícího roku. Tento čin měl ospravedlnit prezidenta před národem, se kterým se rozhodl společně hledat pravdu. Nutno podotknout, že prezident současně se zveřejněním celé záležitosti prohlásil, že o celé transakci neměl tušení. Postoj, který zaujal během několikaměsíčního vyšetřování, se výrazně lišil od jeho osmiletého účinkování v prezidentském úřadu. Na veřejnosti se příliš neobjevoval a na veškeré otázky, týkající se aféry, odpovídal ve stylu: „*Dokud nebude ukončeno celé vyšetřování, nemám, co bych k celé záležitosti řekl, neboť vím to, co vy.*“ Vyšetřování zatím postupně odkrylo tajné aktivity vládních úředníků, v jejichž středu stál poradce Rady pro národní bezpečnost<sup>197</sup> v otázce boje proti terorismu Oliver North spolu se šéfem Rady admirálem Johnem Pointdexterem<sup>198</sup> a šéfem CIA Williamem Caseyem. Ještě předtím, než byla v únoru zveřejněna zpráva Towerovy komise, zaznamenala obliba prezidenta obrovský propad. Den po jejím zveřejnění však klesla na bod mrazu.<sup>199</sup> Zpráva přisuzovala značnou část odpovědnosti za aféru Írángate Reaganovu nedbalému řízení vlády a neinformovanosti. Všechny velké deníky přinesly na titulních stránkách palcové titulky označující prezidenta za neschopného organizátora žijícího ve sladké nevědomosti o tom, co se děje v jeho vlastní administrativě.<sup>200</sup> Charismatický vůdce s darem výřečnosti byl najednou chaotickým snílkem v rukou šedých eminencí Bílého domu. Nutno však říci, že zpráva popřela, že by byl Reagan osobně zainteresován v obou částech aféry. Reagan se snažil obrátit pozornost národa k jiným otázkám, jako byla pokračující jednání s Gorbačovem, další škrty v rozpočtu aj., ale delikátní záležitost Írángate obracela všechny jeho snahy vniveč. Aby získal zpět pošramocenou reputaci, musel vystoupit s projevem, který by mu navrátil

---

<sup>197</sup> National Security Council.

<sup>198</sup> Nastoupil v roce 1985 po odchodu Roberta McFarlana, který se však na celé aféře podílel i později.

<sup>199</sup> LAMB D., *Many Doubt President's Ability to Lead*, *Los Angeles Times*, 25. února 1987, dále: RITTER a HENRY.

<sup>200</sup> Např. *The New York Times*, *Inquiry Finds Reagan and Chief Advisers Responsible for Chaos in Arm Deal*, dále RITTER a HENRY.



důvěru a obdiv země. Opět se chtěl spolehnout na svůj rétorický dar a okouzlit národ svým televizním vystoupením. Pro úspěch tohoto projevu udělal vše co bylo v jeho silách, dokonce povolal i svého dvorního speechwritera Landona Parvina, který opustil Bílý dům před třemi lety.<sup>201</sup> 4. března se tedy objevil před televizními obrazovkami, aby přesvědčil Ameriku o své bezúhonnosti, oddanosti a schopnosti vést zemi i nadále.

Byl to však jiný Reagan. Nejistý, zadržávající se, jakoby hledající správná slova a postrádající onen pověstně podmanivý tón hlasu.<sup>202</sup> Ve třináctiminutovém rozhlasovém i televizním projevu k národu přiznal Reagan odpovědnost za celý skandál. Na základě zprávy komise veřejně prohlásil svou administrativu za chaotickou. V zásadě lze obsah projevu rozdělit do tří důležitých částí. V první Reagan připouští, že jeho administrativa udělala chybu. Druhou potvrzuje, že národu před několika měsíci lhal. A třetí část tvoří prezidentova snaha vyřešit záležitost napravením chyb a naprostým podřízením se výsledku dalšího vyšetřování komise. Toto rozdělení je však pouze silně zjednodušené, protože za každým bodem se skrývá mnoho protichůdných tvrzení a prezidentových interpretací.

První věty se nesou v duchu jeho dávných projevů, ale ve světle událostí nejsou tolik přesvědčivé. Reagan jako mnohokrát předtím deleguje moc prezidentské funkce na národ nikoliv na svou osobu či Oválnou pracovnu. Po odhalení Northových a Pointdexterových tajných operací však tato moc náležela spíše jim než lidu, který jejich konání neměl příležitost schválit či odmítnout, stejně jako prezident. Prezident přesto pokračuje: *„Vaše důvěra je to, co dává prezidentovi jeho moc, vedení a osobní sílu, a to je také to, o čem s vámi chci dnes večer hovořit.“* Už podle tohoto úvodu je zřetelné, že se prezident chce pokusit o ozdravení důvěry národa ve svoji osobu.

*„Během posledních tří měsíců jsem se odmlčel ve věcech týkajících se Íránu. A tak jste si museli říkat: Tak proč nám neřekne, co se děje? Proč*

---

<sup>201</sup> RITTER a HENRY, *The Great Communicator*, s. 78.

<sup>202</sup> KELLEY K., *Nancy Reagan*, s. 408.

*s námi nemluví tak, jako dříve, když bylo národu zle? Někteří z vás si možná i pomysleli: Proč se schovává v Bílém domě? Důvod, proč jsem s vámi nemluvil, byl tento: Vy žádáte pravdu. A jakkoli bylo čekání frustrující, cítil jsem se nepovolaný k tomu, abych pronášel nicneříkající, zkratkovité zprávy či mylná tvrzení, která bych poté musel dementovat, čímž bych vytvářel ještě více pochyb a zmatení. Toho už ostatně bylo dost. Za své mlčení jsem zaplatil vysokou cenu v souvislosti s vaší důvěrou a přesvědčením“.*

Potud velmi logické, stejně jako další konstatování, že mlčení dalo prostor pečlivému vyšetřování, které sám nařídil, aby se spolu s národem dozvěděl pravdu. Reaganovo mlčení sice souviselo s tím, že nebyl schopen vysvětlit okolnosti kolem aféry a také cítil, že pro něj tolik potřebná popularita uvažá. Mimoto ani jiné zahraničně politické aktivity nebyly příliš úspěšné – především schůzka s Michaiilem Gorbačovem v Reykjavíku. Celá první část projevu se týká důvěryhodnosti a pravdomluvnosti prezidenta, o nichž se snaží prezident posluchače přesvědčit. Na obou těchto faktorech staví své přiznání odpovědnosti za celou záležitost. Svou důvěryhodnost dokazuje jednoduchým odkazem na to, že to byl právě on, kdo ustanovil vyšetřovací komisi a spustil mechanismy kontrolující celé vyšetřování.<sup>203</sup> Hlavním argumentem mu však má být samotná zpráva komise: *Velmi se mi ulevilo, když jsem si ve zprávě přečetl tuto větu: „Komise je přesvědčena, že prezident skutečně chce, aby byla odhalena celá pravda“.* A tato věta je mým závazkem k vám během dalšího pokračování vyšetřování. K tomuto slibu se vrací i úplném závěru, kdy prohlašuje, že se plně podřídí závěrům komise.

Druhým faktorem, na který poukazuje, je pravdomluvnost. Jak již bylo řečeno na začátku, jedním z provinění, které musel Reagan svému národu vysvětlit, bylo záměrné zamlčování a dezinformace, které provázely aféru v prvních dnech. Prezident zkrátka lhal. Ale podle jeho slov s nejlepším vědomím a svědomím. Na druhou stranu chce upřímně přiznat, že to byla chyba.

---

<sup>203</sup> Např. povolal vyslance při Radě NATO Davida Abshirea, aby se podílel na vyšetřování a kontroloval jeho průběh.

*„A nyní k nejkontroverznějším částem. Před několika měsíci jsem řekl americkému národu, že jsem nevyměňoval zbraně za rukojmí. Mé srdce a mé svědomí mi stále říká, že je tomu tak. Ale fakta a důkazy to popírají. Podle zprávy komise to, co začalo jako strategické sbližování s Íránem, skončilo ve vyměňování zbraní za rukojmí. To je v přímém rozporu s mým osobním přesvědčením, administrativou a mou původní strategií. Existují důvody proč se tak stalo, ale žádné výmluvy. Byla to chyba“.*

Obě z výrazně pasáže jsou vlastně vyjádřením pravého prezidenta záměru, oddělit osobní kvality občana-politika a špatné politiky. Jestliže přiznává špatný administrativní krok, potom ho odděluje od spojování s jeho špatným charakterem. Přeloženo: to, že jsem špatně jednal, ještě neznamená, že jsem špatný člověk.

Druhým, snad ještě více důležitým bodem jeho projevu je přiznání zodpovědnosti za události stojící v zárodku celé aféry. Během projevu Reagan několikrát říká, že za vše je zodpovědný především on: *„Jsem tím, kdo se musí americkému národu zodpovídat za své jednání... Jako prezident nemohu uniknout zodpovědnosti... Jsem zodpovědný za celou záležitost... Jak by námořnictvo řeklo, byl jsem za kormidlem, když se to stalo“.* Ale zodpovědnost nepřijímá bezvýhradně. Každé z těchto tvrzení je uvozeno vedlejší větou, která lehce naznačuje, že prezident není tím jediným zodpovědným, např. *„Jakkoli jsem s těmito aktivitami nesouhlasil... Jakkoli zklamaný jsem byl svými podřízenými... A jakkoli jsem byl osobně znechucen...“* Vrcholem je potom rozhodné odmítnutí zodpovědnosti za druhou část aféry, tedy podporu íránských kontras ziskem z obchodů s Íránem. *„Nevěděl jsem o žádném přesunu finančního obnosu nikaragujským kontras“.*

Zpráva komise především kritizovala prezidenta za naprostou neznalost chodu jeho vlastní administrativy, neinformovanost a odpor k detailům nutným ke komplexnímu a zodpovědnému rozhodování o osudu země. Reaganova naprostá nevědomost toho, co se dělo mezi úředníky Rady pro národní bezpečnost, mu přinesla ostrou kritiku jeho stylu managementu. V projevu se však prezident trochu irrelevantně hájil tím, že jeho metoda *„vyslechni, rozděli a pusť z hlavy“* fungovala i v Kalifornii, a tak nepovažoval za nutné ji měnit. Tímto

konstatováním vlastně přenáší zodpovědnost ze svých beder na bedra svých spolupracovníků, kteří špatně splnili svůj úkol. Jako příklad uvádí nedostatečné záznamy z jednotlivých jednání, čehož výsledkem je překvapivé přiznání: „*Proto jsem si nedokázal vzpomenout, zda jsem schválil přesun zbraní před, nebo až po. Schválil jsem ho, jenom nevím kdy*“. Jakoby tím říkal, že vlastně jeho zodpovědností není chod instituce, ale výběr lidí, a potom přiznává zmýlení, a to vede dále k myšlence, že zmýlení se v člověku nemusí nutně znamenat špatného vůdce či špatnou politiku. Naopak mohlo by to znamenat vlastně sympatický rys toho, že prezident hledá v každém člověku to lepší. Tomu napovídá i následné Reaganovo ubezpečování, že udělá vše pro nápravu, a že se nebude řídit pouze doporučením komise k reorganizaci vládní administrativy, ale že půjde ještě dále: „*vyměním klíčové pracovníky, nařídím přehodnocení všech stanovisek NSC, aby byla v souladu se zájmy amerického lidu a ustanovím právního poradce NSC, který bude dohlížet nad dodržováním práva*“. Po zbytek projevu popisuje změny, které hodlá udělat, aby vláda opět pracovala se souhlasem ovládaných.

Ačkoli tedy prezident přijal zodpovědnost za skandál, v jeho podání je celá aféra pouhou záležitostí opravitelných administrativních chyb, což potvrzuje především závěrečná pasáž:

*„... když člověk udělá nějakou chybu, měl by přijmout kritiku, poučit se ze své chyby a jít dál. To je nejlepší způsob jak se vypořádat s problémem. Samozřejmě, že tím nechci snižovat pokračující vyšetřování, ale chod naší země a jejích lidí se musí pohnout dopředu... víte, než člověk dosáhne mého věku, tak udělá spoustu chyb. A pokud žije správně, tak se z nich poučí. Nabere síly. A změní se. Jde kupředu“.*

Pro Reagana byla celá záležitost jenom jednou velkou nepříjemností. I ta se však dala napravit, neboť jeho osobní kvality zůstaly nedotčené. Malé chyby v technickém provádění nepopírají sílu charakteru a nepoškodí seznam nesporných úspěchů. Jinými slovy, chybný čin ještě neznamena nemorálního prezidenta.

Zůstává ironií, že politik, který postavil svou kariéru na odporu k byrokracii, musel ustanovit vyšetřovací komisi, která by mu potvr-



dila nevinu (nebo spíše nevědomost). Stejně tak je s podivem, že řečník, který dokázal proměnit i nejnudnější ekonomickou zprávu v dobrodružnou výpravu historií i mýty, nedokázal přesvědčit národ o morální správnosti svého jednání. Projev k Írángate je jen slabým odleskem jeho předcházejících projevů. Do projevu nevložit žádný ze svých slavných rétorických *vynálezů*. Žádný příběh, žádná anekdota, žádná apokalyptická vize ani biblická přirovnání, ačkoli tento projev se nabízel k ohnivému, vlasteneckému projevu. Ostatně stačilo následovat příkladu řečnického patriotismu Olivera Northa, který si při čtyřdenním křížovém výslechu získal srdce milionů Američanů. Reagan však nevyužil svou pověstnou konfrontační rétoriku, podpořenou silným osobním přesvědčením.

Den po projevu zaznamenaly průzkumy veřejného mínění další obrovský pokles popularity prezidenta.<sup>204</sup> Američané mu však postupem času začali odpouštět. To ale nebylo tím, co prezident chtěl. V svých pamětech k tomu říká: „*Časem pak výzkumy veřejného mínění ukázaly, že opět stoupá moje popularita, což mně ovšem netěšilo tak, jak si někteří mysleli, protože to vypadalo, že mi vlastně Američané odpouštějí – i když jsem to, čeho by se takové odpuštění týkalo, vůbec neudělal*“.<sup>205</sup> Prezident sice ztracenou popularitu pomalu získal zpátky, ale pošramocená pověst mu už zůstala. Později nazval prezidentův tiskový mluvčí Larry Speakes aféru Írángate Reaganovou „*Zátokou sviní*“.<sup>206</sup>

## Americký sen

### Bohem vyvolený?

Sedmdesátý den Ronalda Reagana v prezidentském úřadu začal jako každý jiný. Na programu měl časnou snídani se členy kabinetu

---

<sup>204</sup> APPLE R. W., *Iran-Contra Hearings. A Mixed Blessings for Reagan.*, The New York Times, 16. června 1987.

KELLEY K., *Nancy Reagan*, s. 409, nejvyšší pokles popularity prezidenta během jednoho měsíce v dějinách USA.

<sup>205</sup> REAGAN R., *Život jednoho Američana*, s. 493.

<sup>206</sup> SPEAKES Larry, *Speaking Out. The Reagan Presidency from Inside the White House*, New York 1988, s. 307.

a poté schůzku s poradci v Oválné pracovně. O něco později absolvoval setkání se zástupci hispánského sdružení, aby po obědě odjel na shromáždění odborářů, na kterém měl přednést krátký příspěvek. Nic nenaznačovalo, že by 30. březen roku 1981 měl změnit, byť jen na krátkou dobu, chod Spojených států amerických. A přesto stála Amerika o několik hodin později před traumatem dalšího atentátu na prezidenta a otázkou, kdo bude řídit zemi, pokud prezident útok nepřežije. Ronald Reagan se stal během odchodu ze shromáždění obětí atentátu šílence snažícího se získat pozornost filmové herečky Jodie Fosterové. Televizní kamery donekonečna opakovaly záběry smějícího se a mávajícího prezidenta, jehož tvář se náhle křiví bolestí a okolní strážci se ho urychleně snaží dostat z dosahu vražedné zbraně. Vzpomínky na šokující momenty listopadového dne roku 1963 ovládly celý národ.

Roku 1981 však prezident atentát přežil a navíc mu jeho chování během rekonvalescence přineslo oblibu i u jeho zarytých odpůrců. Okouznil snad celý národ způsobem, jakým reagoval již během převozu do nemocnice i později během léčení. Několik vteřin před těžkou operací, jež mu měla vyjmout kulku z těla, dokázal prezident žertovat s lékaři: „*Doufám, že jste tu všichni republikáni?*“ Operující lékař odpověděl: „*Pane prezidente, dnes jsme všichni republikáni*“. Stejně okouzlejícím způsobem reagoval, když poprvé viděl svou ženu: „*Miláčku promiň, zapomněl jsem se skrčit*“. Každá prezidentova reakce byla potvrzením pro národ, že skutečně našel vůdce se srdcem na pravém místě. Prezident se zařadil mezi hrdiny, o kterých mluvil ve svých projevech, a Amerika mohla být na svého prezidenta pyšná. Období léčení však odhalilo ještě jednu část Reaganovy osobnosti. Prezident Reagan totiž přežití atentátu, který se stal osudný všem jeho předchůdcům, označil za boží záměr. Na druhý den po atentátu navštívil prezidenta v nemocnici kardinál Terence Cooke<sup>207</sup> a během rozhovoru s ním prezident pronesl větu,<sup>208</sup> která jím byla opakována až do konce obou jeho funkčních období a citována všemi jeho kritiky i obdivovateli.

---

<sup>207</sup> SHEPHERD D. R. , *Reagan Ronald. In God I Trust*, Wheaton, Illinois 1984, s. 4.

<sup>208</sup> ERICSON Paul, *Reagan Speaks: The Making of an American Myth*, s. 36.

*„Vždy jsem věřil, že každý z nás je zde z nějakého důvodu. Že existuje nějaký záměr, božský záměr, pro každého z nás. A nyní vím, že ať už mi zbývá kolik chce dní, všechny náleží Jemu.“*

Veřejně proklamovaná víra v Boha provázela politickou kariéru Ronalda Reagana od samého počátku. Žádný jeho projev se neobešel bez zmínky o vyšší moci, která je strůjcem lidských osudů. Několik dní před atentátem Reagan použil ve svém projevu příběh<sup>209</sup> imagi-  
nární postavy procházející se a hovořící s Bohem, kterým poukazoval na lidskou závislost na existenci Boha.

*„Zdávalo se mu o tom, že se procházel po pláži s Pánem. A jak se tak procházeli, nad hlavou vysoko v oblacích se odrážely všechny jeho vzpomínky. A když došli na konec pláže, tak se ohlédl a uviděl dvě řady stop na místě, kudy šli. Ale najednou si všiml, že místy je řada jenom jedné stopy. A pokaždé kdy byla na pláži pouze jedna řada, obloha ukazovala období velkého trápení či tragédií. A tu se obrátil překvapen k Pánovi a řekl: Slíbil jsi, že pokud půjdu s Tebou, tak budeš vždy po mém boku. Proč jsi mne opustil ve chvílích, kdy jsem tě nejvíce potřeboval? A Pán odpověděl: Můj milovaný synu, neopustil bych tě, když jsi v úzkých. Jestliže vidíš pouze jednu stopu, věz, že je to jen proto, že jsem Tě nesl.“*

Během léčení se prezident k tomuto příběhu vrátil a oživil ho zto-  
tožněním se s hlavním hrdinou. *„Nastala chvíle, kdy jsem byl bezesporu Pánem nesen.“* Amerika měla tedy prezidenta, který neskrýval svou víru a naopak z ní udělal svou přednost. Jeho výroky o modlitbách ve školách, i nesouhlas s umělým přerušением těhotenství byly založeny na silném křesťanském vědomí a nadřazenosti božské existence nad vším světským. Prezidentovo jednání dokonce naznačovalo, že odpovědnost za lidské osudy neleží v rukou lidí, ani jejich vlády, ale je závislá na Boží vůli a milosrdnosti. Jako prezident byl tedy ušetřen na základě Božího záměru, a jestliže Bůh uznal jeho další existenci na zemi za potřebnou, potom by měl i americký národ pochopit prezi-

---

<sup>209</sup> *Ibid.*, s. 36.

dentův program jako Bohem požehnaný a jeho konání za jakousi boží misi na zemi.

Prezident však pochopil své získané postavení na základě vyhraných voleb i jako souhlas ke křížové cestě za obnovením náboženských ideálů v celém národě. Amerika se musí vrátit ke svým kořenům vytvořeným náboženskou čistotou prvních osadníků, aby dokázala načerpat sílu a sebevědomí pro zvrácení svého nepříznivého osudu. Duchovní obrodu vyhlásil jako klíčový bod své administrativy a Boha jako dohlázeatele nad skutky amerického národa.

Přesto je třeba zmínit, že Reaganova víra je vírou v Boha křesťanského, v Boha prvních obyvatel Ameriky a přes často hlávané eku-  
menické citění nikdy neopustil přesvědčení o jeho jedinečnosti. Během obou svých prezidentských období musel mnohokrát čelit obviňování z náboženské netolerance. Ačkoli většina jeho projevů nese odkazy na *židovsko-křesťanskou* tradici, nelze přehlédnout upřednostňování křesťanského náboženství. Jeho zmínky o židovském náboženství jsou většinou doplněny křesťanským přirovnáním a nesou známky opomíjení. Například, když v roce 1981 přál Ronald Reagan národu šťastné svátky vánoční, tak hovořil o výhledu ze svého okna v Bílém domě:

*„Jen přes ulici od Bílého domu stojí dva velké symboly tohoto období v roce: Menorah, symbolizující svátek Hanukkah, a vánoční stromek národa. Nádherný, do výšky se tyčící zelený smrček z Pensylvánie. Stejně jako tento strom i naše země žije a dýchá.“*

Zatímco židovský Hanukah je jen zmíněn, bez dalšího vztahu k národu, vánoční strom je symbolem celé Ameriky. O rok později při vánočním přání dokonce nepřímo židovskou víru vyloučil z okruhu standardního amerického náboženství.<sup>210</sup> Prezidentova víra v Boha se dostala do křížku s veřejným míněním především v roce 1984 po lednovém projevu k asociaci církevních rozhlasových hlasatelů.<sup>211</sup> Prezident hovořil o víře, duchovních hodnotách, modlitbě ve ško-

<sup>210</sup> *Ibid.*, s. 76.

<sup>211</sup> National Association of Religious Broadcasters, *srov.* SHEPHERD D. R., *In God I Trust*, s. 11–14, ERICSON P., *Reagan Speaks*, s. 74.



lách a roli rodiny v životě občanů. Přesto se krátce po projevu objevily ve většině velkých deníků kritiky prezidentovy arogance a nadřazenosti vůči jiným náboženstvím a především volání po zastavení prezidentových veřejných zpovědí o víře v Boha.<sup>212</sup> Dva týdny po projevu prezident poskytl rozhovor, týkající se jeho vztahu k víře, tiskové agentuře Knight-Ridder News Service, z něhož pochází i následující úryvek:<sup>213</sup>

Reportér: *„Byl jsem přítomen Vašemu projevu a stejně jako řada dalších jsem si povšiml, že jste hovořil o náboženství více, než kdy jindy. A tak se ptám – zda kázat evangelium Ježíše Krista není příliš kategorické a také by to nemuselo být moudré, zvláště když je v naší zemi spousta lidí, kteří nejsou stejného smýšlení.*

Prezident: *„... není to pro mne lehké hovořit o těchto věcech... ale věřím, že v této zemi byl a stále je velký hlad po jakémisi duchovním obrození. Aby lidé opět začali věřit věcem, kterým dříve věřili – v základní pravdy. Pádu každé říše, a každé civilizace, předcházelo zřeknutí se jejich bohů... a já nechci, abychom se stali další civilizací, jejíž pád začne odvrhnutím svého Boha.*

Reportér: *Ano, ale zmínky o křesťanském kázání a Ježíši Kristu by neměly vycházet od prezidenta, který má stát v čele necírkevního úřadu...*

Reaganovu víru v Boha tedy provází náznaky náboženské netolerance a také dichotomie v prezentaci své víry veřejnosti. Na jedné straně stojí jím deklarovaný hluboce osobní vztah k Bohu a na straně druhé využití každé příležitosti ke zmínění božské všudypřítomnosti a průvodcovství. Nabízí se vysvětlení na základě teorie, která zneužívá pro národ sjednocující víru v Boha k vlastním politickým účelům. Tu však popírá Reagan i jeho poradci a neodpovídá to ani Reaganově osobnosti. Pravděpodobnější je vysvětlení postavené na základě Reaganova neochvějného přesvědčení, že biblická rétorika je tou nejlepší mluvou pro celý svět a prezidentský úřad je „úžasnou

---

<sup>212</sup> *Ibid.*, s. 12.

<sup>213</sup> *Ibid.*

*kazatelnu*“,<sup>214</sup> která dává příležitost Bohem vyvolenému pokračovat v Bohem započaté misi. Ostatně Reagan jen následoval radu Benjamina Franklina, který kdysi řekl: „*Ten, kdo začlení do veřejného úřadu principy primitivního křesťanství, změní tvář světa.*“ A to Ronald Reagan udělal, když zaujal pozici *občana-kazatele*.

### **Legenda Knute Rockne**

Necelé dva měsíce po neúspěšném atentátu a měsíc po velice úspěšném projevu za ekonomické ozdravení, dostal Ronald Reagan možnost hovořit při příležitosti slavnostního zakončení studia na University of Notre Dame.<sup>215</sup> Tento projev byl pro prezidenta důležitý ze tří důvodů. Za prvé, byla to po atentátu první prezidentova cesta mimo Kapitol, tudíž jí byla věnována mimořádná pozornost všemi sdělovacími prostředky. Za druhé, příležitosti hovořit k posluchačům prestižní notredamské univerzity se dostalo jen několika prezidentům. Za třetí, toto místo se pojí s Reaganovou nejoblíbenější filmovou postavou, kterou hrál. Byla to postava hráče amerického fotbalu George Gippa ve filmu *Knute Rockne-All American*.

Ronald Reagan byl vždy fascinován příběhem norského imigranta Knuta Rocknea, legendárního trenéra fotbalového družstva Notre Dame. Tento muž, který revolučním způsobem změnil celý systém americké kopané, zemřel v roce 1931 při leteckém neštěstí. Podle filmové podoby se pod jeho vedením v letech 1918–1931 stalo z podprůměrného univerzitního družstva mužstvo snů, které vyhrávalo zápas za zápasem a stalo se příkladem jednoty a soudržnosti pro celou zem. Není tedy divu, že se stal Knute Rockne hlavním hrdinou projevu Ronalda Reagana v roce 1981, který si dokonce na pozval pódium filmového představitele legendárního trenéra Pata O'Briena. Celý projev je potom oslavou zapomenutého příběhu i směsicí osobních vzpomínek a upravené historie. Reagan hned na začátku projevu uklidňuje posluchače, že se vynasnaží vyhnout politickým otázkám,

---

<sup>214</sup> *Ibid.*, s. 13.

Tento termín poprvé použil prezident T. Roosevelt.

<sup>215</sup> *Address at Commencement Exercises at the University*, 17. května 1981, University of Notre Dame.

ale celý projev obsahuje politiku přestrojenou do příběhů, respektive příběhu jednoho – příběhu Knuta Rocknea a George Gippa.

*„A nyní Vám chci povědět něco o filmu, ve kterém jsme Pat a já a Notre Dame hráli, protože říká něco o Americe.“*

V příběhu Knuta Rocknea představuje Ronald Reagan hrdinu svých snů. Norský imigrant, který se během několika let stal Američanem, a díky tomu, že začal trénovat tu nejameričtější hru – americký fotbal, se stal tím pravým Američanem. Reagan však nezdůrazňuje jen jeho sportovní schopnosti, ale především lidské. Vyzdvihuje způsob, jakým ovlivňoval charaktery jeho svěřenců. Podle Reaganovy interpretace se choval Rockne jako otec všech Američanů, protože jeho hráči pocházeli z celé Ameriky a on je dokázal spojit do jednoho týmu, který vyhrával. Základem jeho vítězství byla sebedůvěra a nezlomná víra pečlivě pěstovaná trenérem. Rockne je tedy tím pravým představitelem Reaganova hrdého patriotismu, ale také postavou, která nabízí srovnání s Reaganovým prezidentským úřadem. I Reagan chce po americkém národu obrodu myšlení, víru ve vlastní schopnosti a sebedůvěru kořenící v přesvědčení o jedinečnosti.

Ve filmové verzi je však Reagan představitelem jiné postavy. Postavy fotbalového zadáka George Gippa. Ačkoli osobnost skutečného Gippa vypadala asi jinak<sup>216</sup> než její filmová podoba, její osud byl stejný. Gipp umírá ještě před absolvováním studia a na smrtelném loži prosí: *„Až vám to vůbec nepůjde a všechno bude proti vám, řekni bráčkům, aby vyhráli i za mně. Já sice nevím, kde budu, ale určitě to budu vědět a budu šťastný.“* Knute si jeho slova nechává pro sebe po dlouhých osm let, aby slova ze záhrobí použil ve chvíli největší krize. Ve chvíli, kdy tým, který Gippa nepoznal, prohrává. A přesto dokáže vyhrát, když mu jeho kouč řekne příběh mrtvého spoluhráče a jeho posledního přání. Příběh Gippa je najednou přerušen v Reaganově projevu citátem Winstona Churchilla: *„Když se dějí velké věci ve světě.. tak poznáváme, že jsme nositelé ducha, ne zvířata, a že existuje něco, vymyka-*

---

<sup>216</sup> ERICSON P., *Reagan Speaks*, s. 42, REAGAN R., *Život jednoho Američana*, s. 79–81.

*jící se času a prostoru, co se, ať už chceme nebo ne, nazývá povinnost.*“ Gipp je tedy tím něčím mezi nebem a zemí, co nutí k závazku. A stejně tak i prezident Ronald Reagan:

*„Byla to pouze hra. Mohlo to znít sentimentálně, ale je něco špatného na mladých lidech, kteří cítí něco tak silně, když přemýšlí o někom jiném, že jsou schopni se tomu plně oddat? Přijde doba v životě každého z nás, kdy budeme stát tváří v tvář problémům větším, než jsme my sami a nebude to na hřišti.“*

Příběh Knuta Rocknea a George Gippa je však v Reaganově podání pouze alegorií velkého příběhu americké historie, jejíž poslední stránky se právě píší a píše je právě mladá generace, ke které prezident hovoří. Role Gippa je rolí Otců zakladatelů, jejichž odkaz je vtělen do Ústavy Spojených států amerických a kteří stejně jako Gipp musí probudit v upadajícím národě víru ve vlastní nepřemožitelnost. Hráče ztělesňuje národ (a mladí především), který se musí sjednotit, aby naplnil odkaz svých zakladatelů (Gipp). A potom je tu postava trenéra, který dokáže svým patriotismem vzbudit v hráčích tolik potřebnou víru, sebevědomí a smysl pro povinnost. Tím je jednoznačně Ronald Reagan (Knut Rockne). Stejně jako Knutův tým propadl přechodně deziluzi, svárům a ztrátě víry v neporazitelnost, tak i americký národ musel čelit podobným těžkostem (Carterova administrativa). A poločas, ve kterém Knute Rockne vyvolal Gippova slova, je „*časem volby*“, který rozhodne o budoucnosti Ameriky.

Reaganův projev v Notre Dame je neuvěřitelným příkladem přeskoků z reality do fantazie, z historie do současnosti a z postavy příběhu na autora projevu. Prezident v něm vystřídá několik rolí od vypravěče, přes postavu Gippa, projekci Knuta Rocknea až po kazatele, obracejícího svůj lid směrem, který mu vytyčili jeho předci. Příběh jednoho trenéra, jednoho hráče a jednoho univerzitního týmu je v Reaganově podání šokující zkratkou jeho vlastního pohledu na Ameriku, pro kterou se snad i on sám jednou stane legendou.



## Hymnus díkuvzdání

28. leden 1986 byl pro Ameriku národní tragédií. Po dlouhých letech výzkumu a příprav měl být vypuštěn do vesmíru raketoplán Challenger. Obrovská celostátní kampaň, provázející poslední přípravy ve vesmírném středisku NASA, přitáhla k televizním obrazovkám miliony Američanů, kteří se ke svému zděšení stali svědky výbuchu raketoplánu několik vteřin po startu. Tragédie byla o to větší, že na palubě vesmírné lodi byla také učitelka, jejíž přítomnost, na přání prezidenta, měla mít výchovný efekt na mladou generaci. Sledování přímého přenosu startu raketoplánu bylo toho dne v mnoha školách součástí vyučování.<sup>217</sup> Pro generaci, která nezažila první neúspěchy spojené s dobýváním kosmu a žijící ve snu „hvězdných válek“, byl výbuch šokem. Generace starší zase mohla spojit tuto tragédii s tragédií Vietnamu a syndromem Watergate. Vietnam symbolizoval ztrátu důvěry v americkou neporazitelnost zvenčí, Watergate důvěry v americkou jednotu uvnitř a Challenger porážku v lidstvem dobývaném vesmíru. Otevřenou ránu mohl onoho dne zahojit pouze prezident.

Ještě toho dne večer vystoupil prezident Spojených států v pětiminutovém televizním projevu přenášeném do celé země.<sup>218</sup> Jeho úkol byl nelehký. Musel současně vyjádřit politování a soustrast nad tragickou smrtí sedmičlenné posádky, a navíc přesvědčit národ o nutnosti pokračovat ve vesmírném výzkumu, který prosazoval. Musel také obhájit vysílání civilních pasažérů do vesmíru a poskytnout útěchu milionům školáků, kteří přestali během několika vteřin věřit v americkou výjimečnost.

*„Dámy a pánové,  
dnes večer jsem měl přednést Zprávu o stavu Unie, ale události dnešního dne mne donutily změnit plán. Dnešek je dnem smutku a vzpomínek. Nancy a já jsme hluboce zarmouceni tragédií raketoplánu Challenger. Jsme*

---

<sup>217</sup> WEINRAUB Bernard, *The Shuttle Explosion. Reagan Pospones State of the Union Speech*, The New York Times, 29. ledna 1986, CD-ROM.

Průzkum stanice CBS/The New York Times uvádí, že 40 % školáků sledovalo přímý přenos během vyučování.

<sup>218</sup> *Address to the Nation on the Explosion of the Space Shuttle Challenger (Eulogy)*.

*si vědomi, že tuto bolest sdílíme se všemi lidmi této země. Toto je opravdová národní ztráta“.*

Úvodem se tedy prezident zařadil mezi občany celého národa, sdílejícího společný zármutek. Vytváří pocit jedné velké rodiny, která truchlí nad ztrátou milovaného člena rodiny. Aby oddělil tragédii Challengeru od spojování s předcházejícími neúspěchy amerického výzkumu, tak říká, že je to první neštěstí, ve kterém „jsme ztratili astronauta během letu.“ Především ale označuje posádku raketoplánu za *Sedm z Challengeru* (Challenger Seven), kteří ačkoli si byli vědomi nebezpečí, dokázali překonat strach a vzlétnout. Reaganovo označení je až příliš podobné názvu slavného amerického westernu *Sedm statečných*,<sup>219</sup> než aby to byla pouhá náhoda. Reagan, milovník filmových vsuvek ve svých projevech, podsunul národu podvědomé spojení s postavami zmíněného filmu. Stejně jako *Sedm statečných* bylo i *Sedm z Challengeru* výběrem těch nejlepších z nejlepších a hlavně bylo to sedm hrdinů. Tím se prezident dostává ke svému oblíbenému, roky osvědčenému, a nejděčnějšímu bodu – hrdinství obyčejných Američanů. *Sedm z Challengeru* se tak zařazuje do galérie Reaganových hrdinů, jejichž činy a oběti jsou pravými symboly národa. Členové posádky Challengeru však nejsou jen hrdiny, ale také představiteli pokroku a pionýrství, esence amerického národa, protože „*toužili prozkoumat vesmír a objevit jeho zákonitosti.*“ Byli pionýry vesmíru, kteří se stali čestnými členy velkolepé rodiny amerických pionýrů, kteří posouvali hranice známého území i lidského vědění. A „*budoucnost nepatří bojácným, budoucnost náleží statečným.*“ Takto prezident vysvětluje smrt sedmi Američanů americkým školákům, kteří sledovali výbuch v televizi. Jako pravý otec národa jim laskavě vysvětluje zákonitý koloběh života a smrti. „*Já vím, že je to pro Vás těžké pochopit, ale někdy se věci jako je tato stávají*“. Prezidentův počáteční styl, vyjadřující hluboký smutek a pohnutí, které sdílí se svým národem a utěšení

---

<sup>219</sup> Původní název: *The Magnificent Seven*, z čehož vyplývá, že český překlad neodpovídá původnímu názvu a i do Reaganovy interpretace by se hodil spíše původní význam slova *skvozný, skvělý, velkolepý*.

mladé generace, se najednou mění v útočnou a vyzývavou oslavu vesmírného programu. *„Vždy jsem pevně věřil v úspěch našeho vesmírného programu a to, co se stalo dnes, to nezmění... Budeme pokračovat v naší vesmírné odysei... nic tím nekončí, naše naděje a hledání budou pokračovat.“* Jakoby tím odpovídal na národem nevyslovený požadavek: Chceme, aby program pokračoval. Národ však v tuto chvíli asi spíše napadaly myšlenky o zbytečné ztrátě sedmi životů a zastavení nebezpečného projektu. Prezident mění pochyby v jistotu, že je nutné pokračovat v úkolu započatém již prvními osadníky, a poté generací průkopníků Západu. Úkol astronautů byl posláním, které lze splnit pouze naprostou oddaností věci, která je vlastností přesahující čas i prostor.

*„Dnešek je svědkem jisté shody okolností. V tento den před 390 lety zemřel nedaleko pobřeží Panamy na palubě své lodi Sir Francis Drake. V jeho době byly velkými hranicemi oceány a jeden historik řekl: „Na moři žil i zemřel a byl v něm také pohřben.“ Stejně tak my můžeme dnes říci o posádce Challengeru: „Jejich poslání, jako Drakeovo, bylo splněno.“*

Prezident ve svém projevu splnil roli duchovního otce, který sdílí s národem smutek, aby vzápětí silou vlastních slov a přesvědčení ránu zacelil. Tento projev je příkladem přeměny prezidenta Spojených států v civilního pastora ve chvíli pro zemi nejtěžší. Jeho evangelium zahrnuje hodnotu svobody i pokroku, odkazy k minulosti, oslavu mučednictví a odvahy. Nebylo by to však pravé evangelium, kdyby v něm chyběl Bůh, nejvyšší léčitel ran. Prezident-kazatel tedy posvětil svůj hymnus díkuvzdání posádce raketoplánu Challenger v samém závěru. *„Nikdy na ně nezapomeneme, ani na chvíli, kdy se s námi loučili a odpoutali se od země, aby se dotkli tváře Boha.“<sup>220</sup> Sedm „statečných“ z Challengeru tedy podle prezidentových posledních slov prokázalo odvahu dokončit své životní poslání a dotknout se tváře Boha.*

---

<sup>220</sup> Během této části projevu byla zařazena poslední fotografie posádky nastupující do raketoplánu, In: JAMIESON K. H. , *Eloquence in an Electronic Age*, s. 129–133.

Pasáž pochází z básně J. G. MAGEE, Jr., *High Flight*, amerického letce zabitého během služby v Royal Canadian Air Force v roce 1941.

## Příběh jednoho Američana

Do úřadu prezidenta Spojených států amerických nastupoval Ronald Reagan s přísahou obnovit dávnou duchovní sílu Ameriky a uskutečnit její *americký sen*. O něco později v jednom ze svých projevů řekl, že „*jedním z mých snů je pomoci Američanům povznést se nad pesimismus tím, že obnoví víru v sebe*“.<sup>221</sup> V lednu roku 1989 prohlásil v závěrečných větách svého projevu na rozloučenou: „*Přátelé, dokázali jsme to*“. I Ronald Reagan to dokázal. Chudý kluk z Illinois odcházel z Bílého domu jako nejoblíbenější prezident poválečné historie<sup>222</sup> a za svou hvězdnou kariéru vděčil především své neochvějné víře.

Fenomén amerického snu provází americký národ už od jeho počátků. Prvním *americkým snem* byla vlastně touha Evropou perzekvovaných puritánů postavit někde své město na hoře. Puritáni přišli do Nové Anglie s vizí Nového světa, království Ježíšova na zemi. Když v roce 1630 sepisoval John Winthrop na palubě Arbelly svůj „*Model křesťanské lásky*“, asi netušil, že pokládá základ smýšlení nejen pokolení svého, ale i generací o tři století dále. Netušil, že jeho *zářící město na hoře, na němž budou spočívat oči celého světa*, bude citováno politiky všech dob a vytvoří mýtus americké výjimečnosti. A také asi netušil, že se jeho traktát stane nejoblíbenějším zdrojem prezidenta, který se bude ve své době pokoušet o totéž, co Winthrop v 17. století. Ronald Reagan skutečně doslova přejal ideologii starou tři století, aby skrze ní vlil národu na počátku 80. let 20. století novou víru a oživil jeho ztracené sebevědomí. Stejně jako Winthrop toužil po jednotě národa v rukou Božích a Ameriku viděl jako zem zatíženou zodpovědností naplnit božský plán lidského vykoupení. Rozdíl mezi oběma však spočívá v tom, že zatímco Winthrop se plavil do Nového světa s hrstkou pevně přesvědčených a jeho slova měla být plánem, jak přežít v drsných podmínkách neznáma, tak Ronald Reagan musel svůj národ teprve přesvědčit, aby se vrátil ke svým duchovním kořenům. Navíc Winthropova mise nakonec ztroskotala na konfliktu mezi potřebou

<sup>221</sup> *Remarks on the American Bar Association* (1983).

<sup>222</sup> 63 % národa schvalovalo jeho prezidentství, Gallup Poll, In: HENRY a RITTER, *The Great Communicator*, s. 63.



silné vlády a svobodou jednotlivce, v čemž měl Ronald Reagan od počátku jasno. Jednotlivec je základem společnosti a proto musí být jeho práva nadřazena zájmům vlády, čímž zase pro změnu oživil konstituční boje z konce 18. století.

Americký sen v podání Ronalda Reagana je především obrovskou příležitostí každého Američana změnit svůj život vlastním přičiněním. Amerika jako země neomezených možností skýtá příležitost pro každého, stačí chtít. Původní záměr Winthropa tedy Reaganovou interpretací dostává jiný rozměr. Je příležitostí změnit chudobu v blahobyt přičiněním jednotlivce samého. Do tohoto jednoduchého vzorce potom Reagan dosadil i vztahy mezi federální vládou a jednotlivými státy, přičemž státy hrály roli jednotlivce, stejně jako vztahy státního a soukromého sektoru ekonomiky. Zkrátka jakákoli vládní intervence či regulace nabourávala přirozenou soutěživost a snahu prosadit se. Podle Reaganovy verze je nejlepší vládou vláda nejmenší, která sice nenechá své občany v nouzi, ale nebude kazit jejich charakter sladkými pozlátky, která nevyžadují aktivitu. Podle něj je pak vztah na obou stranách ztrátový. Vláda utrácí zbytečné miliony a stává se z ní nekontrolovatelný moloch, jednotlivci ztrácí motivaci tolik potřebnou k pokroku svému i celé společnosti. Mimoto ústava, resp. Pátý dodatek garantuje právo na majetek, tudíž by měla naopak vláda zastávat práva těch, kteří jsou ochotni majetek hromadit a ne je ještě více perzekvovat progresivními daněmi. Celý tento systém vede pouze ke ztrátě sebevědomí tolik potřebného k pokroku, který je jednou z nejcennějších vlastností amerického národa od dob puritánů. Svůj postoj opřel o původní myšlenku Johna Locke a o svatém právu na majetek a také jeho amerického pokračovatele Johna Adamse, podle něhož ochrana majetku měla být znakem stability vlády.

Podle Reaganova projevu na rozloučenou se Amerika v jeho rukou stala znovu silnou, protože se dokázala vrátit k těm ideálům, které jí stvořily. *„Dokud budeme pamatovat na naše první zásady a budeme v sebe věřit, budoucnost nám leží na dlani. Chtěli jsme změnit národ a změnili jsme svět“*. Osvobození Ameriky z vlastních pout bylo předpokladem k osvobození celého světa od totalitních režimů. Dokud tedy bude Amerika svobodná a silná, má i svět naději, že jednou bude svobod-

ný a silný. Reaganova myšlenka osobní svobody nekončí s hranicemi Spojených států, ale naopak nabírá na významu. Nejenže bude Amerika „poslední, nejlepší nadějí člověka na zemi“, ale sama se vydá vstříc pomoci národům, které nemají to štěstí poznat chuť svobody. Reaganova doktrína expansionismu svobody a demokracie přesahuje původní záměry Otců zakladatelů i Poutníků, kteří chtěli svou svobodu ohradit dvěma oceány a udržet jako místo poslední naděje celého světa. Reagan ale tuto vlajkovou loď svobody hodlá přemísťovat podle potřeby a naléhavosti volání po celém světě, aby měl každý národ možnost uskutečnit svůj *americký sen*. Reaganova metaforická loď svobody s pravým, ale obyčejným Američanem na palubě, se objevuje i v jeho již zmíněném projevu při odchodu z Bílého domu:

*„...a ten námořník na lodi Midway, která hlídala vody Jihočínského moře. Tento voják byl jako většina amerických vojáků, mladý, pohledný a mimořádně všímavý. Posádka najednou zpozorovala na obzoru vratkou, malou loďku. V té loďce byli namačkáni uprchlíci z Indočíny, kteří doufali, že se dostanou do Ameriky. Midway k nim poslala malou záchrannou loďku, aby je dopravila na loď do bezpečí. Zatímco záchranný člun s uprchlíky zdolával rozbouřené moře oddělující je od mateřské lodi, jeden z uprchlíků spatřil našeho námořníka stojícího na palubě a zavolal na něj: „Zdravím tě, americký námořníku. Zdravím tě, muži svobody“. Krátká chvíle nesoucí velký význam. Chvíle, na kterou náš voják, jak mi napsal v dopise, nemůže zapomenout. A nemohu ani já – protože to je obraz Američana osmdesátých let. Jsme opět nositeli svobody. Já vím, že jsme vždy byli, ale ve světle událostí minulých – jsme to museli znovu objevit.“*

Během svého prezidentství tedy Reagan dokázal uskutečnit dva pro něj nejdůležitější aspekty velkého *amerického snu*. Svobodu jednotlivce skrze ekonomickou reformu a expanzi svobody do světa prostřednictvím jeho amerických *bojovníků za svobodu*.

Ve svém závěrečném projevu, který představuje shrnutí všech ideálů, kterým prezident věřil a věří, Reagan varuje, že Amerika nesmí nikdy zapomenout na své základy. Jakmile ztratí kontakt s myšlenka-

mi, které jí stvořily, zemře i její americký sen. „*Jestli zapomeneme, co jsme dokázali, nebudeme vědět, kdo jsme*“. Závěrem jeho oslavy Ameriky je potom opět citace oblíbeného Winthropova „zářícího města na hoře“,<sup>223</sup> ale tentokrát ne jako prostředek vysněného ideálu, ale jako prostředek k vysvětlení jeho vlastní představy zářícího města na hoře: „*V mé mysli vypadá jako velké, pyšné město postavené na útesech odolávajících oceánům, větrem ovívané, Bohem políbené a hemžící se všemožnými lidičkami, žijícími v harmonii a míru. Město, jehož svobodný přístav pulsuje obchodem a soutěživostí. A pokud má to město zdi, tak mají dveře a ty jsou otevřeny komukoli, kdo má vůli a odvahu se do nich dostat... my jsme toto město udělali silnějším, svobodnějším a zanecháváme je v dobrých rukou*“. Tímto závěrem se tedy prezident Reagan rozloučil se svým městem na hoře, Amerikou let osmdesátých a také *americkým snem*, jehož byl on sám nejzářnějším příkladem.

## Velký komunikátor

Šestnáct let a dlouhá pouť americkou politikou dělí dva nejdůležitější projevy Ronalda Reagana. Do Bílého domu však existuje mnoho cest. Ve chvíli, kdy Ronald Reagan skládal slib 40. prezidenta Spojených států amerických, měl za sebou nelehkou cestu z malého města v Illinois, přes Hollywood a Kalifornii do Washingtonu. Byla provázena úspěchy i pády, ale onou zlatou nitkou, spojující jednotlivá údobí, bylo Reaganovo umění slova.

Když se v roce 1928 ujal slova při studentské stávce na Eureka College, asi netušil, že mu mluvená řeč vydláždí cestu až do Bílého domu. Když v roce 1938 vstupoval do veřejného života prostřednictvím Asociace filmových herců, těžko si mohl představit, že ho jednou bude Amerika označovat za *Velkého komunikátora* a už vůbec ne, že bude opouštět svůj úřad jako jeden z nejpopulárnějších pováleč-

---

<sup>223</sup> Reagan celý projev apeluje na národ, aby nezapomněl na svou historii a zdůrazňuje nutnost znalosti dějin pro budoucnost, ale paradoxně označuje Winthropa za Poutníka, zatímco Winthrop byl Puritán! (tato historická postava se objevuje v Reaganových projevech po dvacet let a vždy s chybným označením).

ných prezidentů Spojených států. Přesto se tomu tak stalo a pravděpodobně největší zásluhu na tom má Reaganova schopnost přesvědčovat spojená s jasným vyjadřováním a názorovou neústupností. Svým řečnickým uměním vstoupil do galérie amerických politiků mezi takové osobnosti, jakými byli Thomas Jefferson, Abraham Lincoln, William Jennings Bryan či Franklin Delano Roosevelt.

Charakteristickým znakem Reaganovy politické kariéry byla neměnnost názorů od poloviny 60. let, kdy se definitivně přiklonil ke konzervativnímu proudu, a krystalicky čisté poselství založené na omezení vládních pravomocí, snížení daní a boji proti komunismu, ničiteli svobody. Jeho ideologií byla víra v základní americké hodnoty, historii a Bohem danou výjimečnost. Neměnnost názorů a tvrdohlavé opakování stále stejných myšlenek mu bylo mnohokrát vyčítáno, ale on sám na něj byl naopak hrdý, protože „*pokud máte něco, čemu pevně věříte – vyplatí se to opakovat tak dlouho, dokud toho nedosáhnete*“.<sup>224</sup> Jeho projevy se tedy příliš nelišily svým obsahem. Tím, co se měnilo projev od projevu, byl jeho přednes, jeho schopnost navázání kontaktu s publikem, výběr slov a především užití výrazových prostředků.

Projevy Ronalda Reagana lze rozdělit do tří velkých časových údobí, která se však částečně překrývají.<sup>225</sup> Prvním z nich je období do památného projevu ve prospěch Barryho Goldwatera v roce 1964. Projevy zahrnuté do této části jsou charakteristické svou apokalyptickou rétorikou, ve kterých Reagan staví americký národ na pokraj zkázy a do stavu nejvyššího ohrožení. Tento způsob rétoriky si Reagan poprvé vyzkoušel během proslovů před Výborem pro neamerickou činnost v Hollywoodu, kdy byla tématem komunistická infiltrace *továrny na sny*. Motiv komunismu jako nejvyššího nepřítele amerického lidu se potom stal nedílnou součástí všech jeho projevů pro firmu General Electric, aby dosáhl svého vrcholu v závěru „*Času volby*“. Reagan

---

<sup>224</sup> REAGAN Ronald, *Speaking My Mind*, převzato: HENRY a RITTER, *The Great Communicator*, s. 118.

<sup>225</sup> Toto rozdělení (viz dále) je převzato z HENRY a RITTER, *The Great Communicator*, autoři však čerpali z knihy Paula ERICSONA, *Reagan Speaks. The Making of An American Myth*, který odděluje především první dvě období.



v něm poprvé veřejně přirovnal konflikt ideologií Západu a Východu k boji Dobra se Zlem, přičemž postavil národ před nutnost volby mezi cestou k „tisíci letům ráje“, či „dábelskému miléniu“. Světový Armageddon v podobě jaderné války vytvářel vrchol pyramidy zel, která ohrožují americký národ. Jeho počátkem je nevinné podporování federálních programů, které nahloďavají individuální iniciativu, tedy základ amerického snu. Předposledním stupněm jsou ústupky totalitním ideologiím přicházejícím z komunistické říše na východě. Vládní byrokracie je pro Reagana předstupněm pro diktaturu. Stejně tak je zbabělá politika ústupků uskutečňovaná vládou prvním krokem k „přijmutí vládců“. <sup>226</sup> „Čas volby“ představuje svého autora jako pro-roka, který vidí do budoucnosti, na rozdíl od mnohých svých zaslepených spoluobčanů, a jeho projev je varováním celému národu, aby se již probral ze svého snu. Je poplašným znamením probouzejícím z apatie ty, kteří se již rozloučili s možností podílet se na vládě, výsadě zaručené Ústavou. Reaganova vizionářská rétorika, představující důsledky špatného rozhodnutí amerického národa, měla být způsobem, jak změnit názory voličů a zajistit Americe skvělou budoucnost. Symbolickým časem volby postavil Reagan Ameriku let šedesátých na rozcestí, jeho konzervativní filozofie však ještě neprobudila národ z letargie ke své budoucnosti.

Druhé období se shoduje s počátkem Reaganova bouřlivého vstupu do vysoké politiky a zahrnuje cestu bývalého herce do úřadu prezidenta Spojených států amerických. Během této doby se Reagan zúčastnil pěti vlastních volebních kampaní <sup>227</sup> a proto svoji rétoriku částečně posunul jiným směrem. Důvodem ke změně přístupu byla nutnost přiblížit své projevy, a tedy názory, umírněnějšímu proudu voličů. Reagan ze sebe potřeboval strhnout nálepku pravicového extrémisty a fanatika a posunout se k hlavnímu politickému proudu. Předcházející řečnický styl se opíral o jakési zastrašování jaderným Armageddonem, který je nevyhnutelný, pokud si národ neuvědomí vážnost situace. V zásadě nebylo nabízeno východisko z dané situace.

---

<sup>226</sup> Uvedeno dříve (z angl. originálu *master*).

<sup>227</sup> Dvě guvernérské: 1966, 1970 a tři prezidentské: 1968, 1976, 1980.

Během volebních kampaní si ovšem Reagan vypracoval styl odlišný, založený na biblickém příkladu Jeremiášově.<sup>228</sup> Paul Ericson tento řečnický styl označuje za *politickou jeremiádu (žalozpěv)*.<sup>229</sup> Je jakousi paralelou k biblickému příkladu Jeremiášových žalozpěvů o budoucnosti lidu Jeruzaléma, který odmítá Boží autoritu a Bohem určený osud. Jako možnou nápravu uvádí Jeremiáš obnovení víry, pokání a oddanost. Jednou z nejslavnějších jeremiád americké historie je pak druhý inaugurační projev Abrahama Lincolna, ve kterém nazývá občanskou válku božím trestem za otroctví.<sup>230</sup> Základem Reaganových jeremiád je z předcházejícího období převzatá apokalyptická rétorika, zdůrazňující i nadále hrozbu nukleárního Armageddonu, která je však zakončena návrhem jak tento, pro Ameriku nepříznivý, osud zvrátit. Řešením je návrat k hodnotám, které přivedly národ do Nového světa, k znovuoobnovení historické smlouvy mezi Bohem a americkým národem, protože jenom poté bude možné dosáhnout Bohem určeného osudu země, která je od počátku zaslíbená k tomu, aby nesla pochodeň lidské svobody a demokracie. Aplikováno do politické reality, Reagan tedy tímto způsobem nabízí možnost jak zachránit podle něj katastrofální poměry v americké společnosti a dosáhnout amerického snu tím, že Amerika bude volit stranu Republikánskou a Ronalda Reagana. Ještě jedním argumentem se liší od původního biblického vzoru. Vínou nenesou obyčejní Američané, ale především „*administrativní monstrum*“ sedící ve Washingtonu a omezující práva občanů. Ti potom logicky ztrácejí víru i v hodnoty vyznávané svými předky. Kandidát Reagan se v tomto období stylizuje do role zodpovědného konzervativce, který se nechce dívat na cestu národa do záhuby a nabízí cestu vzkříšení, kterou představuje jeho volební program,

---

<sup>228</sup> Prorok, který podle Bible přišel do Jeruzaléma, aby předpověděl městu zkázu za chování jeho obyvatel. Mluvil stále v obrazech a podobenstvích, aby mu rozuměli i ti nevzdělaní. Varoval lid před falešnými proroky a podvodníky pachtícími se jen za svým prospěchem. Proslavil se svým proroctvím „... a Pán řekl: *Budete-li mne hledat celým svým srdcem, nechám se od Vás nalézt. Jestliže však budete myslet na Jeruzalém... tu vězte, že sešlu na Vás bládnou a mor a posléze meč.*“

<sup>229</sup> Srov. ERICSON Paul, *Reagan Speaks*, s. 86–87, převzato HENRY a RITTER, *The Great Communicator*, s. 35.

<sup>230</sup> RITTER a HENRY, *The Great Communicator*, s. ii.

obsahující všechny předpoklady nutné k znovuoobnovení síly a tradice národa. Za jeho šestnáctileté tažení Spojenými státy mu byl odměnou triumfální vstup do úřadu prezidenta v roce 1981. 20. leden 1981 není jen svědkem inaugurace nového prezidenta, ale také konce další etapy v Reaganově řečnickém stylu. Pro svůj prezidentský úřad si totiž Ronald Reagan osvojil pozici duchovního kazatele národa, jehož evangeliem bude svoboda jedince, národní obroda a obnovení síly země ve světovém dění.

Svou pozici národního pastora potvrzuje už při slavnostní přísaze, ve které si vybírá pasáž hovořící o pokoře a odpuštění. Styl *apokalyptické i jeremiášské* rétoriky si ještě ponechává, ale doplňuje ho o rys *kazatelský*, kterým dokáže léčit i přikazovat zároveň. Téměř všechny jeho projevy lze zasadit do rámce, který je tvořen počátečním vytyčením cílů, jichž je nutno dosáhnout i za cenu obětí, aby poté utěšil národ jeho oslavou. Druhá část mu tedy slouží jako způsob přesvědčování. Tam, kde v předchozích letech používal metodu Armageddonu a nutnost pokání, zde využívá americké historie a hrdinských činů pro dosažení symbiózy mezi tím, co chce říci, a tím, co chtějí posluchači slyšet. Jeho projevy jsou založeny na neomezeném patriotismu, sebevědomí, víře v Boha i americkou výjimečnost a pospolitost v dosahování národních cílů. Ačkoli stále sám sebe ještě označuje za *občana-politika*, vědomě se již stylizuje do jakési *nadobčanské* pozice: „*Svým způsobem jsem se stal kazatelem. Kázal jsem ve svých projevech o problémech, které jsme měli, a pokoušel jsem se je pozvednout, aby si mohli navzájem říci: Pojdme s tím něco udělat!*“<sup>231</sup> To mu umožnilo prezentovat své stanovisko jako jediné správné, ač bolestné. Dokázal přesvědčit publikum o správnosti své interpretace daného problému, ať už byl jakýkoliv.

Spojovacím článkem, který je nedílnou součástí všech tří způsobů Reaganovy rétoriky, jsou *řečnické prostředky*, které ve svých projevech používal. Charakteristickým znakem Reaganových projevů od dob „Času volby“ je vložený příběh. Zatímco většina prezidentů používala tento způsob jako exotickou součást svých projevů, Reagan příběh

---

<sup>231</sup> HENRY a RITTER, *The Great Communicator*, s. 61, převzato z: REAGAN Ronald, *An American Life*.

hy povýšil na nositele jak vytyčených cílů, tak přesvědčovacích argumentací. Reaganovy příběhy lze rozdělit na několik typů. Prvním jsou hrdinské eposy, které mají sloužit jako oslava hrdinství národa a současně podpora ve chvílích, kdy národ ztrácí sebevědomí. Vděčnými hrdiny jeho příběhů jsou vojáci, kteří obětovali své životy daleko od své vlasti v boji za svobodu. Hrdiny jsou však i ti žijící, kteří demonstrují naprostou oddanost zemi a povinnosti. Rolí těchto hrdinů v Reaganových projevech je pozvednutí morálky a schopnosti obětovat se pro vlast. Jeho hrdinové však nejsou jen postavami odtrženými od vlasti válkou, ve které zachraňují čest své země, ale také obyčejní občané, kteří mu svými malými, hrdinskými činy pomáhají dokázat, že každý Američan je v určité situaci hrdinou. V Reaganově podání jsou všichni Američané hrdiny, což je zase projevem spojení posvátnosti válečných obětí s obětmi, které přináší každodenní život. Jiným typem Reaganových příběhů jsou anonymní příběhy zaměřené na kritiku vládní administrativy. Tyto příběhy byly časté především v prvních dvou obdobích Reaganovy rétoriky. Prezidentské období bylo svědkem logického omezení. Typickým znakem těchto příběhů jsou hrdinové, či zlosyni beze jména, kteří mají být ztělesněním určitého Reaganem zmiňovaného problému. Jednou je to neznámý úředník, jindy senátor nebo i hlava státu. Tyto příběhy nemají zdůrazňovat individualitu, ale zobecnit problém, proto jsou jejich jména pro příběh (a Reagana) nepotřebná. Jejich činy slouží jako příklady pro Reaganovu kritiku celé společnosti. Ve všech případech jsou však Reaganovi hrdinové představiteli určitého Reaganova záměru, ať už je to oslava, kritika nebo závěr obstarávající slova.

Druhou pomůckou je jednoduchost a přímočarost jazyka. Reaganův slovník je v zásadě velmi chudý a strohý. Nepoužívá květnatou mluvu ani brilantní řečnické obraty. Jeho silou je naopak naprosté zjednodušení jakkoli složitěho problému, což mu umožňuje poukázat na snahu přiblížit svou politiku obyčejnému občanovi, jehož právem je být informován o skutecích vlády, kterou si zvolil. Tento styl je také předpokladem ke konfrontačnímu způsobu politiky, kterého byl Reagan představitelem. Přímočarost jazyka je potom Reaganovým vstupním kódem k navození stejného pohledu občanů na problém



tak, jak ho vidí on sám. Současně navozuje jednoduchost jazyka iluzi řečnickova přístupu z hlediska zdravého rozumu, což je z pohledu občana přednost. Tento způsob mluvy pak umožňuje ještě jeden, pro Reagana typický znak, tj. konverzační styl projevů. Jeho projevy, protkané řečnickými otázkami, imperativy a výzvami, navozují atmosféru rozhovoru s občany spíše než pečlivě připraveného textu, určeného k pouhému přečtení. Reagan dokázal setřít rozdíl mezi formálními a neformálními příležitostmi. Následoval tak radu Alexise Tocquevilla, který kdysi řekl, že slova člověka, jehož víra v určité hodnoty je silná, nemusí být přikrášlena ozdobami.

Posledním typickým znakem prezidentovy rétoriky jsou pak citáty z oblíbených osobností či biblických postav. Specifikem jeho použití citátů, které jsou vděčným prostředkem i mnoha jiných politiků, je jejich vytržení z kontextu a použití v jiné souvislosti, někdy i naprosto opačné. Objekty Reaganova zájmu se během jeho politické kariéry stali především Franklin Delano Roosevelt, Abraham Lincoln a Thomas Jefferson. Prostřednictvím slavných postav americké historie dokázal zromantizovat realitu a probouzel v národu hrdost na vlastní minulost, která je podle něj základem pro vnitřní sílu. Ačkoli uznával Boha jako jedinou autoritu, dokázal povýšit slavné osobnosti dějin téměř na jeho úroveň. Nejvděčnějším tématem americké historie se mu potom stalo Winthropovo „*město na hoře*“, které spojoval s obrazem své Ameriky a od roku 1969 ho používal jako svou představu o nové Americe. John Winthrop se stal nedílnou součástí jeho projevů.

Z výše uvedeného vyplývá, že náplň nejsilnějších Reaganových projevů tvoří hymnus patriotismu, víry v Boha, hrdinství, individuální svobody a přesvědčení o americké výjimečnosti. Do tohoto rámce pak dosazoval všechny problémy, kterým jako prezident čelil. Americký sen se mu stal jakýmsi civilním náboženstvím, s jehož pomocí měnil každodenní realitu v *sen*. Příležitostí mu byly projevy na domácí i zahraniční politické scéně. Jeho zkáza přišla ve chvíli, kdy si nemohl vybrat téma a nenašel ani rámec, do kterého by celou záležitost zasadil, což se mu stalo osudným v aféře Írángate.<sup>232</sup>

---

<sup>232</sup> *Srov.* STUCKEY M. E., *Playing the Game*, s. 70–80.

Ronald Reagan se ve svém prezidentském projevu na rozloučenou vyjádřil ke svému označování za *Velkého komunikátora* takto: „*Nebyl jsem Velkým komunikátorem, pouze jsem vyjadřoval velkolepé věci, které nebyly mými nápady, ale vyšly ze srdce velkého národa – z našich zkušeností, moudrosti a... principů, které nás vedly po dvě století.*“<sup>233</sup> Je možné, že nebyl největším řečníkem amerických dějin. Je i dost pravděpodobné, že na rozdíl od Jeffersona či Lincolna nebude součástí literárních čítanek. Rozhodně však svým populistickým konzervatismem ovlivnil životy milionů Američanů v osmdesátých letech. Nebyl prezidentem pečlivých analýz, ale silných a dobře vyjádřených slov ve správném okamžiku. Jeho přístup k řečnictví nejlépe vyjadřují následující slova, vyřčená po jednom z projevů v roce 1983: „*...a Bůh stál při mně. Nalezl jsem ta správná slova.*“<sup>234</sup>

## Summary

### Ronald Reagan: The Art of Manipulation

The art of rhetoric has played companion to American history since its very beginning. In the context of American politics, rhetoric is primarily associated with the presidential office, and the modern era requires increasingly refined orators in this office. Platform mastery and the head of state should be in harmony with one another, as their co-existence is relayed on to the entire nation. The spoken word is a link providing the bond between the listener and the orator and making them a single unit. Ronald Reagan was a president whose rhetoric is associated primarily with the ability to communicate. His communication skills elevated him to the position of President of the United States of America, and became an integral part of his political

---

<sup>233</sup> *Farewell Address to American People*, 11. ledna 1989.

<sup>234</sup> REAGAN Ronald, *Život jednoho Američana*, s. 417.

demeanour, and even his policies. His mastery of rhetoric earned him a place alongside American politicians such as Abraham Lincoln, William Jennings Bryan, Franklin Delano Roosevelt, and John Fitzgerald Kennedy.

The typical feature of Reagan's political career was the constancy with which he kept to his opinions, starting in the mid-sixties when he inclined towards the conservative stream once and for all, and his crystal-clear mission based on restricting governmental power, cutting taxes, and fighting Communism as the destroyer of freedom. His ideology was belief in fundamental American values, history, and God-given exceptionalism. His constancy of opinion and stubborn repetition of the same ideas resulted in speeches that never differed too much in content. What changed from speech to speech was his delivery, his capacity to make contact with the audience, his choice of words, and, above all, the means of expression he used.

Ronald Reagan's addresses can be divided into three large periods, allowing for some overlapping. The first is the period up to the memorable speech in favour of Barry Goldwater in 1964. The speeches of this time are typified by their *apocalyptic rhetoric*, taking the American nation to the edge of destruction and a state of extreme danger. The second period matches the beginning of Reagan's tumultuous entry into high politics. During his election campaigns he formed his own distinct style of *political jeremiads*, based on the example of Jeremiah offered up by the Bible. The cornerstone of Reagan's jeremiads is his apocalyptic rhetoric from the previous period, carrying the threat of a nuclear Armageddon, but concluding with a plan on how to upset fate. This solution is a return to the values that brought the nation to the New World, and to the renewal of the historic pact between God and the American nation. Reagan was rewarded for his sixteen-year campaign of jeremiads over the United States with a triumphal entry to the office of President in 1981. Ronald Reagan adopted the position of spiritual preacher of the nation (*pulpit rhetoric*) for his presidential office, whose gospel would be freedom of the individual, national revival, and a renewal of the country's power in world history.

The connecting link in all three rhetorical methods employed by Reagan is provided by the *rhetorical aids* he used in his speeches. The typical feature of his addresses is the interposed story, elevated by Reagan to carry the set goals of his policy. A second aid is simplicity and directness of language. This style is also the prerequisite for a confrontational method of politics and conversational style of speech. The last attribute typical for the president's rhetoric is his quoting of popular personalities or biblical characters. He exploited famous figures in American history to romanticize reality and rouse the pride of the nation in its own past, which he believed was the basis for its internal strength. A specific trait of Reagan's use of quotations is that he would pluck them out of their original context and apply them in other (often diametrically opposed) circumstances.

Reagan's most powerful speeches, then, are a hymn to patriotism, faith in God, heroism, individual freedom, and a conviction of American exceptionality. All the problems he encountered as president were introduced into this structure. The American Dream became a civil religion of sorts that he used to change everyday reality into a *dream*. The speeches he gave on the domestic and international political scene were his tool. His downfall came when he was no longer able to find a theme or a framework to house the whole matter. He was not a president of careful analyses, but of strong and well-expressed words delivered at the right moment. He left his presidential office in 1989 as one of the most popular presidents of the twentieth century.